

32-15157

8.11.46

Prof. A. V. ŠESTAKOV

**NSV
LIIDU
AJALUGU**

**VI ja VII
klassile**

RK

„PEDAGOOGILINE KIRJANDUS“

Tallinn 1946

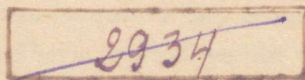
NÕUKOGUDE
SOTSIALISTLIKE VABARIIKIDE
LIIDU

AJALUGU

VI JA VII KLASSILE

2020:444
SUNDEKSEMPLAR

TOIMETANUD
prof. A. V. ŠESTAKOV

RK
„PEDAGOOGILINE KIRJANDUS“

TALLINN 1946

2

25270

A-15967

1. Sandarmite ja ametnike riigis.

Nikolai I. Kui tsaar Nikolai I oli alles poisike, rääkis ta õpetaja tema kohta: „Ma pole kunagi näinud raamatut ta käes olevat. Ta ainsaks tegevuseks on rinne ja sõdurid.“ Nii-sugune inimene sai Venemaa keisriks.

Nikolai I oli 1825. aasta 14. detsembri ülestõusust vägagi hirmutatud. Revolutsiooni vastu võitlemiseks asutas ta erilise sandarmite politsei. Sandarmite pealik allus tsaarile endale.

Kogu rahva järele seati hoolas valve. Sandarmid ja politsei sala-agendid aelesid kogu riiki mööda. Nad kuulatlesid kõiki jutte ning erakõnelusi rahva hulgas. Vähi-magi kahtlustuse korral ja kontrollimata kaebuste alusel vahistati inimesi.

Nikolai I valitses Venemaal aadlike-ametnike abil, kelle hulgas oli palju altkäemaksuvõtjaid ja riigivargaid. Ametnikud asutistes ja kohtutes pressisid elanikelt välja altkäemakse, irvitasid nende üle ja tarvitasid vägivalda.

Nikolai I lõi Venemaal julma kepidistsipliini. Tema ajal peksti sõdureid, talupoegi, vange, peksti kõiki, kes läksid mõisnike ja tsaari vastu. Peksti vitste, piitsade, nuutide ja keppidega.

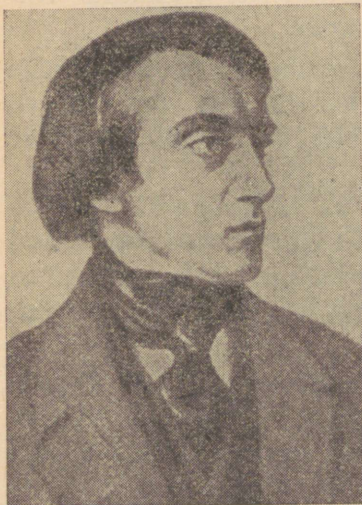
Talupoegi sunniti veelgi rohkem töötama mõisniku kasuks. Neilt võeti kogu maa, suurendati teoorjust ja renti.

Talupojad ei talunud sellist sunnitöölise elu ja tõusid üles pärisorjapidajate omavoli vastu. Nad tapsid julmemaid mõisnikke, panid põlema ja rüüstasid nende mõisu, keeldusid teoorjusest ja rendimaksimisest. Talupoegade rahutused kestsid edasi.

Tsaari sõjaväed ja politsei surusid armutult maha rahulolematuid talupoegi ja õiendasid nendega karmilt arveid.

Elada tsaari-Venemaal oli talumatult raske.

**Suured vene kirjanikud. Suur ukraina luuletaja Šev-
tšenko.** Nikolai I ajal elas geniaalne vene luuletaja Alek-
sander Sergejevitš Puškin. Ta on kirjutanud suurepära-
sed teosed („Jevgeni Onegin“, „Boris Godunov“, „Kapteni
tütar“ ja palju muid), millele
oleme uhked veel praegugi.
Puškin lõi vene kirjanduse.

Vissarion Grigorjevitš Belinski
(1811—1848).

Puškin sündis 1799. aastal
Moskvas aadliperekonnas.
Juba poisikesena hakkas ta
kirjutama luuletusi. Lõpetan-
nud aadlike kooli ja lütseumi
Tsarskoje Selo's (praegu Puš-
kini-nimeline linn Leningradi
ligidal), sai ta tuntud kirjani-
kuks ja lähenes dekabristide-
le. Oma luuletustes mõistis
ta järsult hukka pärisorjust
ja isevalitsust. Trükkida sää-
raseid luuletusi ei tohtinud,
neid kirjutati ümber käsitsi,
loeti salaja ja levitati igal
pool.

Neist luuletusist sai teada tsaar Aleksander I, ja Puškin
saadeti asumisele, esiteks lõunasse ja pärast kaheks aas-
taks oma kodukülla. Elu lõpuni oli Puškin sandarmite ala-
lise valve all. Eriti raske oli tal elada Nikolai I ajal, kes tea-
dis Puškini läheseist suhteist dekabristidega. Puškini teoseid
trükiti alles siis, kui seda lubas Nikolai I ise.

Tsaar vihkas Puškinit. Ōukonna aadel kiusas ja solvas
suurt luuletajat. Nikolai I teadis hästi sellest tagakiusami-
sest, kuid ei võtnud tarvitusele ühtegi abinõu isegi siis, kui
asi läks kahevõitluseni. Puškin pidas kahevõitlust ühe oma
solvajaga ja tapeti tema poolt 1837. aasta alguses.

Vabal mõttel ei olnud maad sandarmite riigis. Nikolai I saatis Kaukaasia sõjaväljale teise kuulsa luuletaja, Mihhail Jurjevitsš L e r m o n t o v i. Tsaar saatis ta mägilaste kuu-
lide alla selle eest, et luuletaja oli oma luuletuses häbimär-
gistanud Puškini tapjaid —
õukondlikke parasiite. Kau-
kaasias tapeti Lermontov ka-
hevõitlusel ühe päevavarga-
ohvitseri poolt. Sellest kuul-
da saades ütles Nikolai:
„Koerale koera surm!“

Tolle aja kolmas suurim kirjanik Nikolai Vassiljevitsš G o g o l kirjeldas Nikolai I ametnike võimutsemist ja omavoli. Tema tähelepanu-
väärseis teoseis „Surnud hin-
ged“ ja „Revident“ on kaju-
kalt ning tõetruult kirjelda-
tud pärisorjusliku Venemaa
rasket elu.

Nikolai I ajal suri sandar-
mitest jälitatud, tuberkuloos-
sihaige kuulus vene kirjan-
duse kriitik-revolutsionäär Vissarion Grigorjevitsš B e -
l i n s k i.

Raske oli Nikolai-aegsel Venemaal elada ka suurimal vene
heliloojal M. I. G l i n k a l. Mihhail Ivanovitš Glinka kirju-
tas esimese vene rahvusoperi „Ruslan ja Ludmilla“. Selles
operis ta esitas mitte üksnes vene rahva, vaid ka teiste
Venemaa rahvaste rahvalaulude viise. Aadlikud ei mõist-
nud selle silmpaistva teose ilu, ja Glinka operi etendused
teatrites lõpetati peagi. Pahandatud Glinka lahkus Vene-
maalt. Ta surigi välismaal.

Taras Grigorjevitsš Ševtšenko
(1814—1861).

Nikolai I karistas julmalt ka Ukraina revolutsioonilist kirjanikku ja kunstnikku Taras Grigorjevitš Ševtšenko, kes oli algul pärisori, kuid oli enese vabaks ostnud.

Oma luuletustes ta kirjutas ukraina ja teiste tsaari-Venemaa rahvaste rõhumisest, pärisorjade raskest elust, tsaari ning panide isevalitsusest ja rahva õigusetusest.

Nikolai I andis Ševtšenko sõduriks ja saatis ta Kazahstani, keelates luuletajal isegi kirjutamise ning joonistamise. Kümme aastat piinati Ševtšenkot sõdurikasarmus, kuid ei suudetud murda ta vaimu. Ta jätkas salaja oma luuletuste kirjutamist. Täielikult trükiti nad Ukrainas alles Nõukogude võimu ajal tema luuletuskogus „Kobzar“.

2. Kaukaasia vallutamine.

Armeenia vallutamine. Katariina II ajal oli alustatud Azerbaidžani liitmist. Azerbaidžanis oli Iraani valitsuse alt lahti kistud hulk pisikesi vürstkondi ja liidetud Venemaaga. Aleksander I ajal saadeti Azerbaidžani ja Gruusiasse palju Vene vägesid.

Iraani šahh püüdis oma maid tagasi saada. Nikolai I ajal purustasid Vene väed šahhi sõjaväe ja liitsid sadu aastaid Iraani valitsejate ikke all kannatanud Armeenia rahvad Venemaaga. Nii kindlustas tsaari-Venemaa oma võimu Taga-Kaukaasias.

Kõrged Kaukasuse mäed eraldasid uusi maa-alasid muust Venemaast. Nendes mägedes elasid sõjakad mägilased. Neid ei saanud keegi alistada. Kaua ei suutnud neid vallutada ka Nikolai I.

Tema väed põletasid maha mägilaste külasid ja tapsid kõik, kes neile kätte sattusid. Mägede juurdepääsukohtadele nad ehtasid kindlusi, kust tegid rünnakuid, surudes mägilasi ikka kaugemale mägedesse.

Peites endid kuristikesse ja metsadesse ja tundes hästi oma mägiseid kodupaiku, võitlesid vabadust-armastavad mägilased visalt oma iseseisvuse eest ja kaitsesid oma maad samm-sammult.

Kuid mägilaste võitluse edukust tõkestas üksmeele puudus eri suguharude ja rahvaste vahel, milliseid tol ajal Põhja-Kaukaasias oli üle kümne. Mägilased vaenutsesid sagedasti isekeskis, Vene kindralid aga ässitasid üht rahvast teise vastu ja purustasid neid ühekaupa.

Mägilaste iseseisvusvõitlus Šamili juhtimisel. Mägilasi ühendas andekas ja energiline Šamil. Ta sündis Dagestanis ja erines juba lapsena teistest vahvusel ja kindlusega.

Tugev, julge ja osav Šamil ratsutas suurepäraselt, püssilaskmisel ei lasknud kunagi märgist mööda, oli väsimatu ujuja ning jooksja. Mehise ning kogenud isikuna oli Šamilil mägilaste hulgas suur mõju. Šamilist sai osav valitseja ning andekas väejuht.

Ta lõi suure mägilaste riigi. Uksikute ringkondade eesotsas seisis juhid, keda Šamil oli määranud kõige targemate ja vahvamate mägilaste hulgast. Iga mägilane pidi õppima sõjakunsti: märkilaskmist, mõõgaga raiumist, ratsutamist, et osata relvaga käes kaitsta oma kodumaad vaenlaste vastu.

Šamil kogus üle 30-tuhande-mehelise sõjaväe. Tal oli isegi suurtükke. Šamil meelitas Vene vägesid kaugele mägedesse. Taganemistee sulgesid mägilased kivide ja maharaiutud puudega. Peidupaikadest hävitasid mägilased Vene vägesid.

Kaukaasia lõplik vallutamine. 25 aastat võitlesid Põhja-Kaukaasia mägilased sangarlikult Šamili juhtimisel. Kuid nad ei suutnud võita Nikolai I hiigla-armeed. Üha uusi vägesid saatis Nikolai I Kaukaasiasse. Mägilasi hakati alistama kurnamisega: hävitati metsad, rusustati asulad, rajati mägedesse teid ja liiguti edasi pikkamisi, aga järjekindlalt.

Šamili sõjavägi sulas kokku: hulk tapeti, võeti vangi, Vene kindraleil õnnestus mõningaid mägihõimude vane-

maid ära osta ja enda poole meelitada. Šamil peitis enda mõnesaja mägilasega kõrgele mäele Gunibi külla (Dagestanis). Piiratud kõigist külgedest Vene vägede poolt, kaitsevad Šamil ja tema seltsimehed endid kangelaslikult, olid aga sunnitud alistuma. See sündis juba pärast Nikolai I surma, tsaar Aleksander II ajal.

3. 1848. a. revolutsioon Euroopas. Karl Marx ja Friedrich Engels.

1848. aasta revolutsioon ja Nikolai I. XIX sajandi keskpaiku oli tööstus Euroopas juba tublisti arenenud. Reas riikides moodustus suuri tööstuslikke keskusi, tekkis hulk vabrikuid ja tehaseid uute masinatega, kiiresti ehitati raudteid. Vabrikute ja tehaste omanikud said hiiglatulusid. Tekkisid rikkad inimesed — miljonärid. Nende kätes oli jõud ja võim riigis.

Kasvav tööstus nõudis üha rohkem töötavaid käsi. Tekkis rohkearvuline töölisklass, keda polnud varem, — proletariaat. See alustas avalikku võitlust kapitalistidega oma õiguste eest. Eriti kuulsaks sai Pariisi proletariaat 1848. aasta revolutsiooni puhul.

1848. aasta 22. veebruaril puhkes revolutsioon Pariisis ja haaras kiiresti Prantsusmaa linnad. Kuningas põgenes välismaale. Prantsusmaa kuulutati kodanlikuks vabariigiks.

Kuid revolutsioon ei toonud Prantsusmaal mingit kergendust töölistele. 1848. aasta juunikuul lõpul tõusis Pariisi proletariaat oma peremeeste-kapitalistide ja kodanlik-vabariikliku valitsuse vastu. Kolm päeva võitlesid töölised kangelaslikult. Nende naised ja lapsed valmistasid tinakuule, aitasid ehitada barrikaade, tõid võitlejaile sõdurite kuuliraha all toitu. Kodanlus saatis tööliste vastu hästirelvastatud väed. Töölised olid halvasti organiseeritud, neil ei jätkunud

relvi, töölistel puudus talupoegade toetus — ja ülestõus suruti maha. Kodanlus kohtles võidetuid väga toorelt: tuhandeid mehi lasti maha, heideti vanglaisse ja saadeti sunnitööle. Kodanlus võidutses.

Pariisi tööliste juuni-ülestõus 1848. aastal.

Esimeste teadete saamisel Pariisi revolutsioonist ja käärimestest Preisimaal ja Austrias saatis Nikolai I oma väe Preisi ja Austria piirile. Ta ootas silmapilku, et oma vägedega summutada talle vastumeelne revolutsiooniline liikumine.

Peale Prantsusmaa puhkes revolutsioon paljudes Euroopa riikides. Austria pealinnas Viinis kõrvaldasid ülestõusnud töölised, üliõpilased ja muud linlased aadlike valitsuse. Keiser põgenes Viinist.

Berliinis võitlesid revolutsioonilised töölised 18 tundi barrikaadidel, sundides kuninga järeleandmisele: Preisimaal moodustati uus valitsus ja kaotati teoorjus.

Töölised ja linlased tõusid kuningate, aadlike ja osaliselt kapitalistide vastu ka teistes Euroopa maades.

Revolutsioon haaras osa Austria keisririigist — Ungari. Nikolai I saatis Austria keisri palvel oma väed Ungarisse ja summutas revolutsiooni.

Nii võitles revolutsiooniga tsaar Nikolai I — Euroopa sandarm.

Kuid ükski jõud ei suutnud lämmatada 1848. aasta revolutsioonis ülestõusnud noort klassi — proletariaati.

Karl Marx ja Friedrich Engels. Proletariaadi geniaalseiks õpetajaiks ning juhtideks olid Marx ja Engels.

1848. aastal esinesid nad Saksamaal revolutsiooniliste tööliste juhtidena. Marx oli siis 30-, tema sõber Engels 28-aastane. Nad olid esimesteks revolutsionäärideks-kommunistideks, asutasid juba enne revolutsiooni Kommunistide Liidu ja kirjutasid kuulsa „Kommunistliku manifesti“. Selles manifestis kutsusid nad kogu maailma töölisi võitlema oma vaenlaste-kapitalistidega. Sellest ajast peale sai nende üleskutse „Kõigi maade proletaarlased, ühinege!“ kogu maailma tööliste lipukirjaks.

Pärast revolutsiooni mahasurumist Saksamaal olid Marx ja Engels sunnitud lahkuma Saksamaalt ja nad asusid elama Inglismaale. Neil tuli elada ja töötada raskeis tingimustes. Marxi perekond kannatas suurt puudust. Engels aitas oma sõpra nii palju kui suutis, jagas temaga äpardusi ja rõõme.

Kuid raske elu ei murdnud suuri revolutsionääre. Nad jätkasid väsimatult nende poolt alustatud suurt tööd — töötajate vabastamist kapitalistide surve alt.

Nad kirjutasid hulga raamatuid, millest töölised õppisid tundma, kuidas võidelda kapitalistidega ja kuidas neid võita. Marx ja Engels õpetasid töölistele, et rõhutute ja rõhujate vahel on alati kestnud äge võitlus. Kapitalistliku korra juures on niisugune võitlus kodanluse ja tööliste vahel paratamatu, ja see peab lõppema tööliklassi võiduga.

Töölisklass kukutab kodanluse võimu ja kindlustab oma revolutsioonilise võimu — proletariaadi diktatuuri. Võitja proletariaat ehitab uue, kommunistliku ühiskonna, milles pole klasse ega inimeste rõhumist.

Marx ja Engels kutsusid kõigi maade töölisi ühinema ühtsesse võimsasse kommunistlikku parteisse.

4. Tsaristlik Venemaa enne 1861. aasta reformi.

Tööstuse arenemine. XIX sajandi keskpaigani arenes tööstus pärisorjuslikul Venemaal aeglaselt. Ainult üks kümnendik kogu riigi rahvastikust elas linnades. Vabrikuis ja tehaseis töötas ainult 500 tuhat töolist. Nende hulgas oli palju pärisorje, kes olid mõisnike poolt lastud kruntrendile ja töötasid vabrikuis palgalistena. Vabrikuis alles hakati soetama masinaid ja aurukatlaid. Volga ja Dnepri jõeile ilmusid esimesed aurikud. Oli ehitatud ainult üks suur raudtee — Moskva ja Peterburi vahel.

Vabrikute ja tehaste omanikuõ ei saanud ehitada palju vabrikuid ja tehaseid, sest oli vähe vabu inimesi, kes oleksid võinud hakata palgatöolisteks. Pealegi oli Venemaal raske kaupu müüagi, pärisorjad-talupojad ostsid neid vähe.

Rahvastiku suurenemine linnades ning vabrikute ja tehaste arvu kasvamine suurendas Venemaal sisekaubandust viljaga. Palju vene vilja vedasid mõisnikud välismaale, eriti tööstuslikule Inglismaale. Nad tahtsid saada rohkem vilja müügi jaoks ja hakkasid pärisorje veelgi tugevamini rõhuma.

Paljudele mõisnikele sai selgeks, et pärisorjus pidurdab mõisamajanduse arenemist, et palgatöölised harivad maad paremini ja et nende ülalpidamine tuleb odavam. Nad hakkasid kõnelema pärisorjuse kaotamise vajadusest.

Krimmi sõda. Et olla Musta mere kaldail täielikuks pere-meheks, et türklasi Kaukaasia mailt lõplikult välja tõrjuda

ja et mõisnike vilja vabalt läbi väinade Euroopasse välja vedada, alustas Nikolai I **1853.** aastal uut sõda tolleks ajaks nõrgenenud Türgimaaga. Kuid Inglismaa ja Prantsusmaa ei tahtnud, et Venemaa tugevneks ja purustaks Türgimaa. Nad sõlmisid omavahel liidu ja kuulutasid Nikolai I-le sõja.

Liitlaste laevastik tuli Musta merre. Nende sõjalaevad evisid aurumasinaid ja tugevat kahurväge, kuna Nikolai I-l oli ainult purjelaevastik. Vaenlane viis Krimmis suure sõjaväe maale ja hakkas piirama Sevastopoli. Vastane oli relativastatud kahurite ja püssidega, mille laskekaugus oli poole suurem vene omadest. Niisugune oli mahajäänud, pärisorjusliku Venemaa sõjatehnika. Tsaari kindraleil polnud isegi head Krimmi kaarti. Sõjaväe varustamine oli altkäemaksuvõtjate ja riigivaraste käes.

Sevastopoli merekindlusel polnud kindlustusi maa küljelt. Lühikese ajaga ehtasid rahvas ja sõjavägi muldvalle, ja künkaile paigutati patareisid. Nikolai I purjelaevastik ei suutnud vastase laevastikuga võitlusse astuda. Venelased uputasid oma laevad Sevastopoli sadama sissepääsu kohal — vaenlaste laevastik ei saanud nüüd enam sellesse tungida.

Sevastopoli kaitset juhtis admiral Nahhimov. Visalt linna kaitstes võitlesid vene sõdurid sangarlikult. Viimaks langes pärast ägedat tulistamist prantslaste kätte peamine kindlus, Malahhovi kungas, mida hüüti Sevastopoli ukseks.

Sevastopoli purustati täielikult. Enam polnud võimalik seal püsida. Garnison jättis kindluse varemed maha. Nikolai-aegse Venemaa lüüasaamine oli täielik. Nikolai I suri ootamatult veel Sevastopoli piiramise ajal. Tsaariks sai Aleksander II.

1856. aastal sõlmiti rahu Pariisis. Venemaale keelati sõjalaevastiku ja kindluste pidamine Mustal merel. Sevastopoli aga jäi Venemaa kätte.

Venemaa lüüasaamine Krimmi sõjas näitas pärisorjusliku Venemaa äärmist mahajäämist.

Pärast sõda algasid talupoegade rahunused kogu maal ja tsaar Aleksander II ütles kord aadlike koosolekul: „Parem vabastada talupojad „ülaltpoolt“ — aadlikel endil, kui oodata, kuni nad üles tõusevad ja ise endid vabastavad „altpoolt“.“

A. I. Herzen. Pärisorjuse ja tsaristliku omavoli vastu astus otsustavalt välja kodanlik-demokraatlik revolutsionäär ning kirjanik Aleksander Ivanovitš Herzen.

Nikolai I saatis Herzeni pealinnast välja. Paost tagasi tulnud, sõitis Herzen välismaale. Siin hakkas Herzen ühes oma sõbra Ogareviga juba Aleksander II valitsemise ajal Londonis esimeses vabas vene trükikojas trükkima ajakirja „Kolo-kol“. Ajakirjas ta kaitses tuliselt talurahva ja rõhutatud rahvaste vabastamise asja. Salaja Venemaale veetava „Kolo-koli“ lugemise eest vahistati inimesi ja saadeti Siberisse.

II. Kapitalismi kasv tsaari-Venemaal.

5. Pärisorjuse kaotamine Venemaal.

Aleksander II. 1861. aasta 19. veebruari manifest. Kartes, et talupojad tõusevad üles ja purustavad ise pärisorjusliku korra „altpoolt“, kuulutas tsaar Aleksander II 1861. aasta 19. veebruaril välja manifesti talupoegade vabastamise kohta. Talupojad kuulutati vabaks: neid ei tohtinud enam müüa ega osta, nad lakkasid olemast aadlike omand.

Kuid talupoegadele jäeti vähe maad, vähem kui neil oli enne reformi. Neile anti halba maad, parema maa võtsid mõisnikud endile. Mõisnikud lõikasid ära talupoegadele hädavajalikud kasutusalaad, nagu metsad, heinamaad, karjamaad. Maa jaotasid mõisnikud nii, et mõisapõllud lahutasid talupoegade maad karja jootmise kohtadele, metsa ja karjamaale viivaist teedest. Talupojad olid sunnitud paluma mõisnikke, et need annaksid neile võimaluse kasutada tükke mõisamaadest mistahes tingimustel.

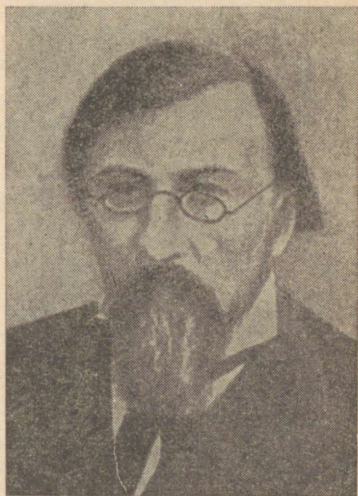
Talupoegi pandi oma maa ja vabastamise eest maksma mõisnikule väljaostusummasid, kusjuures maa oli hinnatud kaks kuni kolm korda kallimalt tõelisest väärtusest. Talupojad maksid enam kui neljakümne aasta jooksul mõisnikele oma vabastamise eest üle kahe miljardi rubla väljaosturaha.

Veel rohkem röövisid tsaar ja mõisnikud talupoegi Krimmis, Ukrainas ja Kaukaasias. Krimmis võtsid nad endile kõik paremad maad Musta mere rannikul. Siin oli tsaari, tsaari perekonna ja õukonna-aadli losse ja mõisu, kes jätsid kõik maa endale. Väga vähe maad said talupojad ka Ukrainas. Mõisnikud ei tahtnud neile ära anda viljakat mustamullamaad. Gruusias pidid talupojad peale hiiglasuure väljaostusumma palju aastaid endiselt mõisnikele töötama ja

neile andma ühe kolmandiku oma viinamarjaistandike ja põldude saagist.

Selline pärisorjuse kaotamine kutsus esile tugevaid rahutusi kogu maa talurahva hulkades. Talupojad nõudsid täit vabadust ja neile tarviliku maa hinnata kätteandmist. Talupoegade rahustamiseks saadeti väeosi, kellega talupoegadel tekkis veriseid kokkupõrkeid sadade tapetute ja haavatutega.

N. G. Tšernõševski. Talupoegade huve kaitsesid tolle aja parimad haritlased. Üks neist oli suur vene õpetlane ja narodnik-revolutsionäär Nikolai Gavrilovitš Tšernõševski. Ta oli juba lapseas Saraatovis vaadelnud pärisorjade ja Volga burlakkide rasket elu. Reformi ettevalmistamise ajal kirjutas Tšernõševski hulga artikleid, milles nõudis, et talupoegadele antaks täielik vabadus ja kogu mõisnike maa tasuta.

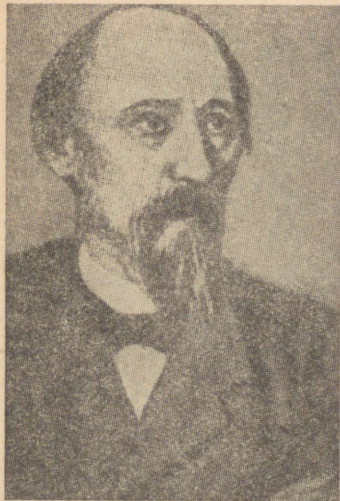
Nikolai Gavrilovitš Tšernõševski
(1828—1889).

Pärast 19. veebruari manifesti kutsus Tšernõševski koos teiste narodnikute-revolutsionääridega algatama talupoegade ülestõusu tsaari ja mõisnike vastu. Seks kirjutas Tšernõševski üleskutse „Mõisatalupoegadele“, mille aga tsaari sandarmid kinni püüdsid.

Aleksander II paigutas Tšernõševski Petropavlovski kindlusse ja saatis hiljem sunnitööle. Kindel revolutsionäär ei taganenud oma veendumustest ja tsaar pidas teda Siberis vanglas ja asumisel terveni 19 aastat. Marx, Engels ja Lenin

hindasid Tšernõševskit kõrgelt kui väljapaistvat õpetlast, kindlat ja julget narodnikut-revolutsionääri.

Luuletaja N. A. Nekrassov. Neilsamul aastail kirjutas oma luuletusi andekas vene poet Nikolai Aleksejevitš Nekrassov. Ta lihtsad värsid kujutavad kirkalt talupoegade

Nikolai Aleksejevitš Nekrassov
(1821—1877).

kibedat elu tsaristlikul Venemaal. Ta kirjutas sellest, kui julmalt irvitati inimeste üle pärisorjuse ajal ja kui halastamatult kurnasid talupoegi mõisnikud ja kapitalistid pärast reformi. „Pärisorjuse ahelate asemele on inimesed välja mõtelnud palju muid,“ kirjutas Nekrassov.

Nekrassovi värsid olid tolleaegsete revolutsionääride lemmiklauludeks. Neid laulab vene rahvas veel praegugi.

Muudatused valitsemises.

Pärisorjuse ajal valitses mõisnik ise oma talupoegi ja mõistis nende üle kohut. Pärast talurahva reformi määrati igasse külla külavanem. Mitu väike- ja suurküla ühendati vallaks, mida valitses vallavanem. Vallavanem ja külavanemad valiti jõukamate talupoegade hulgast. Nad allusid tsaari ametnikele, pigistasid talupoegadelt välja maksud ja aitasid politseil talupoegi rahustada. Valdades valiti valla-kohtunikud, kes mõistsid talupoegade üle kohut väikestes asjades. Vallakohtunikud võisid talupoegadele mõista vitsanuhtlust, rahatrahvi ja aresti. Talupoegade ja kriminaalkurjategijate kohta säilis ihunuhtlus.

Kubermangudes ja maakondades valiti semstvo nõukogud, kes haldasid koole, haiglaid, sildade ja teede parandamist. Raha kõigeks selleks võeti talupoegadelt. Valimistest semstvo nõukogudesse võisid talupojadki osa võtta, kuid valimisi toimetati nii, et talupoegi valiti vähe: üks mees kolme tuhande talupidamise kohta. Talupoegade esindajaiks semstvo nõukogudes olid enamikus kulakud. Kõiki asju juhtisid semstvo nõukogudes mõisnikud. Linnades loodi linnaasjade valitsemiseks linnavolikogud, kusjuures valimisõigus volikogusse oli jäetud ainult vabrikantidele, kaupmeestele ja rikkaile majaomanikele.

Muudeti ka sõjateenistuse kord. Sõjaväkke hakati võtma kõiki, kes olid saanud 21-aastaseks. Teenistuse aega tegev-
väs lühendati 6 aastale. Aga nagu varemgi teenisid talupojad sõjaväes lihtsõduritena, aadlikud aga — ohvitseridena.

Ka pärast reformi jäi võim tsaari ja mõisnike kätte, nende päralt oli hiiglahulk paremaid maid ja nad pidasid talupoegi politsei ning ametnike kõva valve all.

Kuid pärisorjuse kaotamisega tekkis Venemaal rohkem uusi vabrikuid ja tehaseid, hakati kiiremini ehitama raudteid, hakkas laiemalt arenema kaubandus. Pärisorjuslik Venemaa muutus kapitalistlikuks maaks.

6. Poolakate võitlus iseseisvuse eest. Aleksander II sõjad.

Poola ülestõus 1863. aastal. Juba palju aastaid valmistusid poolakad oma aadli juhtimisel Poola vabastamiseks Vene tsaari võimu alt. Varssavis moodustasid revolutsionäärid „Rahva komitee“, kes ülestõusu ette valmistas.

Poola aadli poolt loodud „Rahva komitee“ alustas 1863. aastal ülestõusu ja kuulutas enda Poola valitsuseks.

Ülestõus haaras Poola, osa Leedut ja osa Valge-Venemaal. Igal pool kogunes ülestõusnute väeosi. Ülestõusnud olid relvastatud püstolite, jahipüsside, odade ja mõõkade. Vältides otsustavaid lahinguid suurte Vene väeosadega, alustasid nad partisanisõda. Ülestõusnute väesalgad varjasid endid metsades ja ründasid sealt tsaari vägesid. Poolteise aasta jooksul toimus üle tuhande säärase väikese lahingu.

Eriti jõuline oli ülestõus Valge-Venemaal. Siin põletasid vikatite ja kirvestega relvastatud talupojad **Kastus Kalinovski** juhtimisel mõisu, hävitasid väikesi Vene väeosi, tapsid mõisnikke, tsaari ametnikke ja ohvitseri.

Ülestõusu summutamiseks saatis Aleksander II terve armee. Alles 18 kuu pärast suutsid tsaari kindralid vapralt võitlevad ülestõusnud purustada. Valge-Venemaal ja Leedus juhatas nende mahasurumist julm kindral Muravjov. Ta poos armutult vange. Vapper **Kastus Kalinovski** sattus samuti vangi ja poodi võllasse.

Pärast ülestõusu summutamist saatis tsaari valitsus kümneid tuhandeid poolakaid Siberisse asumisele.

Ülestõusu ajal ruttas tsaar Aleksander II andma seadust pärisorjuse kaotamise kohta Poolas ja Leedus, tingimustel, mis olid talupoegadele kergemad kui teistes Venemaa kubermangudes: talupoegade kohustused tühistati, ja Leedus said talupojad oma senised maatükid kätte odavamini kui muudes kubermangudes, Poolas koguni maksuta. Seda oli tsaaril vaja, et meelitada talupoegi enda poole poola mõisnike vastu.

Kesk-Aasia vallutamine. Samal ajal tsaar Aleksander II alustas otsustavaid vallutusi Kesk-Aasias.

Kindlustudes vallutatud Kazahstanis, võitis tsaari-Venemaa kümne aasta jooksul Kirgiisia. Kirgiisid osutasid Vene vägedele visa vastupanu, kuid nende vastupanu murti.

Liikudes piki Sõr-Darja jõge, hakkasid Vene väeosad rün-

dama usbekkide linna Taškenti. Usbekid kaitsesid vihaselt oma maid, kaks korda tuli venelastel vallutada Taškent. Kindlamini juurdusid nad seal alles 1865. aastal.

Kolm aastat pärast Taškenti vallutamist hõivasid Vene väeosad Buhhaara vana linna Samarkandi, mis oli kunagi olnud Tamerlani pealinnaks. Buhhaara valitseja, nn. emiir, tunnustas enda suhtes Vene tsaari ülemvalitsust ja pidi temale loovutama Buhhaara maade viljakaima osa.

Pärast seda alistati Hiiva khaani valdkonnad. Khaan tunnustas end samuti sõltuvaks Vene tsaarist. Seejärel vallutati Kokandi khaankond.

Turkmeenia sõjakad suguharud võitlesid 12 aasta vältel tsaari vägedega oma iseseisvuse eest. Nad lõid tagasi tugevad Vene väeosad oma peakindluse Geok-Tepé juures ja loovutasid selle alles pärast venelaste purustavat rünnakut, mida toetas tugev suurtükivägi. Seejärel tsaari väed valutasid Ašhabadi linna.

XIX sajandi lõpul vallutati Venemaa poolt mäGINE Pamiir — „maailma katus“.

Nii vallutas tsaari-Venemaa Kesk-Aasia rahvaste maad visades sõdades kolmekümne aasta jooksul.

Vene vägede kannul liikusid Kesk-Aasiasse tsaari ametnikud ja kaupmehed. Nad võtsid elanikelt raskeid makse, võõrandasid nende maid ja varandusi, tüssasid ja petsid neid kaubanduses. Alistatud rahvaid röövida aitasid neid tsaari poolt äraostetud khaanid, vanemad ja mullad (papid).

Sobivail maadel hakati külvama puuvilla ameerika seemnetest. Puuvilla läks vaja Venemaa kasvavate tekstiilvabrikute jaoks. Kõik kasud puvilla kasvatamisest läksid kohalike rikaste ja vene vabrikantide kätte, kes rikastusid orjastatud kehvikute — usbekkide, turkmeenide ja tadžikkide töövaevast.

Kesk-Aasia rahvad olid antud tsaari kindralite, aadlike ja kapitalistide täieliku meelevalla alla. Korduvalt tõusid

rõhutatud hulgad üles, kuid ülekaal oli vene aadlike pool, keda pealegi toetas jõukas osa kohalikust rahvast.

Kesk-Aasia muutus tsaari-Venemaa kolooniaks.

Sõda Türgimaaga. Aleksander II valitsemisaja lõpul (a. 1877) sõdis Venemaa veel Türgimaaga. Ka sel korral ei õnnestunud Vene tsaaril vallutada väinu Musta mere ja Vahemere vahel. Türgiga sõlmitud rahulepingu alusel sai Venemaa suure kaubasadama Mustal merel — Batumi. Selle sõja tulemuseks oli Balkani slaavi rahvaste (bulgaarlaste, serblaste jt.), samuti ka Rumeenia vabanemine Türgi ülemvalitsuse alt. Hoolimata Venemaa jõudude suurest ülekaalust, võrreldes Türgimaa omadega, maksis see sõda temale Venemaa mahajäänud olude tõttu suuri ohvreid: sadu tuhandeid halvasti relvastatud sõdureid hukkus asjata.

7. Esimene Internatsionaal ja Pariisi Kommuun.

Esimene Internatsionaal. Marx ja Engels pidasid 1848. aasta Euroopa tööliste revolutsioonilist liikumist ainult proletariaadi vabadusvõitluse alguseks. Nad teadsid, et see võitlus tuleb raske ja et kodanlus hakkab visalt oma võimu kaitsema. Suured proletariaadi juhid arvasid, et tõhusaks võitluseks kodanlusega on proletariaadil vaja organiseerida oma rahvusvaheline partei. Seepärast nad lõid esimese rahvusvahelise proletariaadi ühenduse.

Tööliste esindajate kongressil Londonis aastal 1864 asutati Marxi ja Engelsi ettepanekul „Tööliste Rahvusvaheline Ühendus“ — Esimene Internatsionaal. Esimese Internatsionaali juhiks oli Karl Marx. Esimene Internatsionaal ühendas mitmesuguste maade tööliste liikumist. Marx töötas selleks liikumiseks välja ühise programmi. Umbes kümme aastat juhtis Marx I Internatsionaali ja organiseeris tööliste hulki. Tema ustavaks abiliseks oli Engels.

Marx ja Engels kaitsesid visalt ja kindlalt töötava klassi huve ja pidasid alalist võitlust kõigiga, kes näitasid proletariaadile ebaõigeid ja kahjulikke teid. Marx ja Engels paljastasid väsimatult neid, kes, nimetades endid sotsialistideks, kuid tõeliselt olles kapitalistide pooldajad ja tööliste ärandjad, veensid töölisi, et sotsialismi saab üles ehitada rahulikult teel, ilma kodanluse võimu kukutamisetä. Samuti selgitasid nad väsimatult, missugust tohutut kahju tekitavad need inimesed, kes pidasid endid revolutsionäärideks, kuid olid töölisvalitsuse püstitamise, proletariaadi diktaatori vastu.

Marx ja Engels rääkisid, et niisugused vaated on kasulikud ainult tööliklassi vaenlasile, kapitalistidele. Need vaated olid kahjulikud seepärast, et nad lepitasiid töölisi kapitalistliku kurnamisega, nõrgestasid proletariaadi jõudu ja kergendasid kapitalistidel toimesaamist töölistega.

Pariisi Kommuun. 1870. aastal algas sõda Preisimaa ja Prantsusmaa vahel. Selles sõjas võitis Preisimaa. Prantsuse väed said lüüa. Prantsuse keiser Napoleon III ja ta sõjavägi sattusid vangi. Pariisis algas tööliste ja väikekodanlike linlasmasside revolutsioon. Kuid võimu juurde asus kodanlus. Preisi väed liikusid Pariisi poole. Siis loodi Pariisis relvastatud kodanike armee — „rahvuskaart“, kelle ridades oli palju töölisi.

Sakslased jõudsid Pariisini ja piirasid ta sisse. Töölispartaljonid tõusid oma linna kaitseks ja tõotasid surra, aga mitte anda Pariisi vaenlase kätte. Piiratud vaenlase vägede sõõrist, pani Pariisi elanikkond visalt vastu nelja ja poole kuu jooksul. Töölised ja nende perekonnad nälgisid. Kartes tööliste väljaastumist kodanluse vastu, pani kodanlik valitsus toime puhtakujulise reetmise: ta leppis salaja, rahva teadmata, sakslastega kokku Pariisi loovutamise asjus. Töölised aga jäid relvastatuks. Nähes Pariisi tööliste ähvardavat jõudu, ei julgenud Saksa väed linna tulla.

Siis saatis ootamatult kodanliku valitsuse minister, põlatud äraandja ning rahvavaenlane A. Thiers rühma sõdureid töölistelt suurtükke ära võtma. Kuid naistöölised märkasid seda lähenevat rühma ja tõstsid alarmi. Rahvuskaart lõi rühmal suurtükid käest ära. Hulk sõdureid läks üle rahva poole ja laskis sealsamas maha kaks oma kindralit. Siis põgenesid Thiers, ministrid, kindralid, kodanlus, hangedajad, ametnikud ja papid Pariisist Versailles'sse.

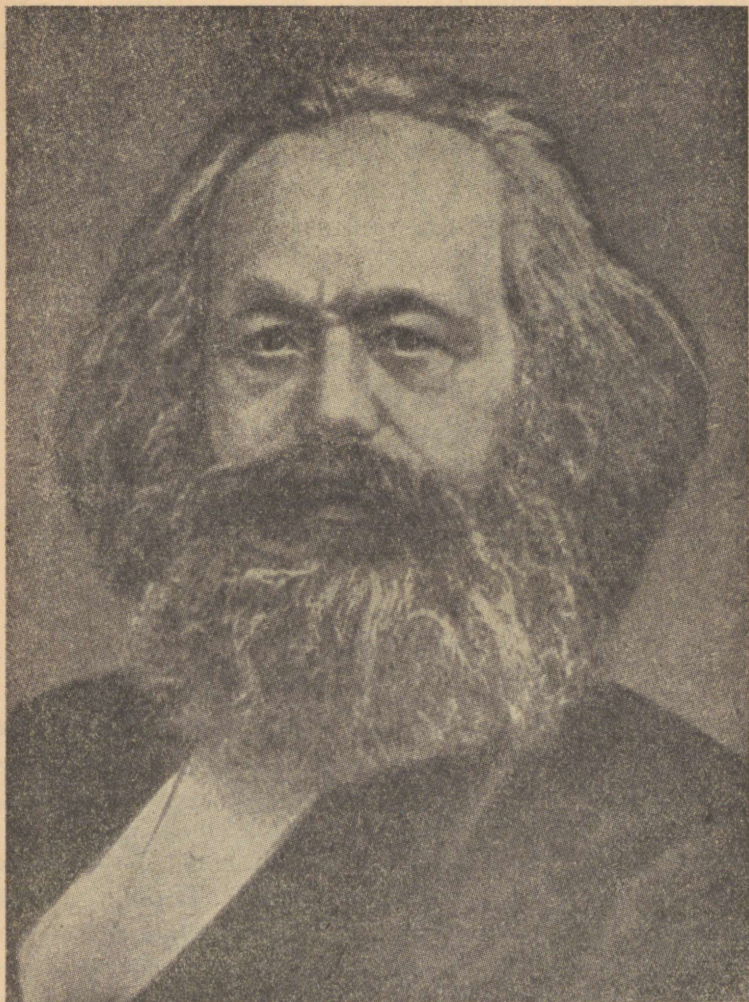
18. märtsil 1871 läks võim Pariisis tööliklassi kätte. Tööliklass moodustas oma valitsuse — „Pariisi Kommuuni“. Mõned Pariisi Kommuuni liikmeist olid sotsialistid, Marxi ja Engelsi loodud Esimese Internatsionaali liikmed.

Marx ja Engels kutsusid Kommuuni üles ründama Versailles'd, kuhu oli varju läinud Thiers'i kodanlik valitsus. Kuid Kommuun ei julgenud niisugust sammu astuda. Pariisi Kommuuni kõhklemist seletab seik, et sinna kuulus hulk väikekodanlikke kõikuvaid revolutsionääre, kes uskusid kodanluse „headesse kavatsustesse“. Marx arvustas teravalt sellist kõhklemist. Vahepeal asusid Thiers'i väed tiheda rõngana Pariisi piirama.

Kommuun andis põgenenud kodanluse vabrikud tööliste kätte. Kirikud ja kloostrid muudeti rahvaklubideks. Tehti kõik, et parandada töötajate olukorda. Anti korraldus, et töölised koliksid pimedast ja niiskeist keldrikortereist rikaste majadesse.

Kogu maailm jälgis põnevusega Pariisi proletaarlaste suurt võitlust. Aga kommunaarid olid ümber piiratud, nad olid eraldatud muust Prantsusmaast. Neil ei õnnestunud luua tööliste ja talupoegade liitu kodanluse vastu, ei õnnestunud talupoegkonda enda poole võita.

Kangelaslikult võitlesid kommunaarid arvukate ja hästi-relvastatud Versailles' kodanliku valitsuse vägedega. Kõrvuti meestega sõdisid naised ja lapsed. 21. mail tungisid Thiers'i väed Pariisi. Thiers'i abistasid Saksa väed. Kodan-

Karl Marx.

lus karistas kommunaare julmalt. Nädala jooksul lasti maha kümneid tuhandeid mehi, naisi ja lapsi. Veelgi enam töölisi heideti vanglaisse ja saadeti kaugeile saarile sunnitööle.

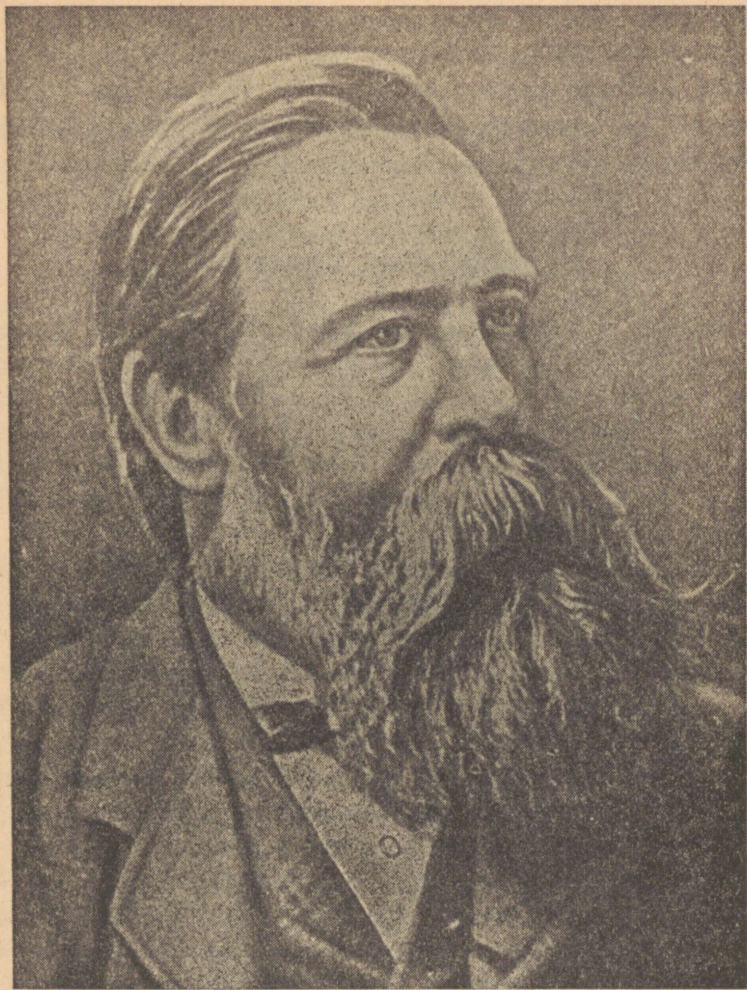

Kommunaaride võitlus Thiers'i vägedega ühel Pariisi väljakuist.

Pariisi Kommuun purustati. Ta oli kestnud 71 päeva ja jäi igavesti proletariaadi mälestusse. Igal aastal toovad töö- lised pärgi kommunaaride hauale ühel Pariisi kalmistul, mille müüri ääres lasti maha Kommuuni sangarid.

Pariisi Kommuun hävis, sest töölistel polnud veel oma marksistlikku revolutsioonilist töölisparteid, kes oleks olnud võimeline töölisi kõhklemata kodanluse vastu võitlusse viima. Ta hävis ka sellepärast, et töölistel puudus talupoegade toetus, et nad ei taibanud tööliste ja talupoegade liidu tähtsust.

Pärast Pariisi Kommuuni langust a. 1876 lõpetas Esimene Internatsionaal oma olemasolu.

Friedrich Engels.

Esimese Internatsionaali tähtsus oli tohutu suur. See oli esimene tööliste rahvusvaheline ühendus, mis sai eeskujuks Lenini loodud Kommunistlikule Internatsionaalile.

Marx suri **1883.**, Engels aga **1895.** aastal. Nende õpetus juhtis tööliste võitluse kommunismi kasuks õigele teele ja sai V. I. Lenini ja meie kommunistliku partei tegevuse aluseks.

8. Kapitalism Venemaal.

Tööliste ja talupoegade elu kapitalistliku korra juures. Pärast 1861. aasta reformi elas kümneid miljoneid talupoegi edasi kohutavas viletsuses ja õigusetuses. Maad oli neil vähe. Et ennast toita ja maksta makse, tuli talupoegadel mõisnikelt rentida maad või laenata neilt raha. Mõisnikud panid talupoegi harima mõisamaad taluniku hobuste ja riistadega otse orjuslikel tingimustel.

Mõisnikud imesid nagu ämblikud talupoegadest välja kõik mis suutsid. XIX sajandi lõpuks oli pool kõigist talupoegadest jäänud kehvikuiks, kel polnud kas üldse hobuseid või oli üksainus vilets setukas. Keskmikud veel kuidagi suutsid oma majapidamisega toime tulla. Kui aga juhtus olema nälja-aasta või viljaikaldus, siis keskmikud vaesused ja langesid veel suuremasse sõltuvusse mõisnikest ja talunikest-kulakutest, kellele nad pidid töötama nagu sulased.

Peale mõisnike koorisid ja rõhusid talupoegi kulakud.

Laostatud talupojad siirdusid linnadesse. Linnad kasvasid kiiresti, neis arenes tööstus. XIX sajandi lõpul oli Venemaal juba enam kui kaks miljonit töolist. Kujunes suuri tööstuskeskusi: Peterburis ja Nižni-Novgorodis (praeguses Gorkis) tekkis masinaehitustehaseid; Tuulas, Uuralis ja Donetsi basseinis — metallurgiatehaseid; Moskva, Vladihiri ja Jaroslavi kubermangus — tekstiiltööstusi.

Neisse kohtadesse läksidki laostatud talupojad. Palju töölisi nõudis ka raudteede ehitamine. XIX sajandi lõpuks oli Venemaal raudteid juba enam kui 30 tuhande kilomeetri ulatuses ja oli alanud raudtee ehitamine läbi Siberi.

Siaa Siberi avaraile maa-aladele liikus sadu tuhandeid talupojaperekondi. Siberi looduse karmides tingimustes töötasid nad visalt selle ülikirka piirkonna vallutamiseks. Talupojad tungisid inimtühja taigasse. Ammuseid Venemaa valdusi asustasid laostunud talupoegade hulgad.

Parem polnud ka tööliste elu. Tehaste ja vabrikute omanikud sundisid töölisi, mitte ainult mehi, vaid ka naisi ja lapsi, töötama 13—14 tundi päevas. Sageli kestis tööpäev 17—18 tundi. Sunniti töötama pühadelgi. Tööpuhkusi ei olnud.

Niisuguse sunnitöö eest maksti krosse, sest näljaste talupoegade hulk seisis vabrikute ja tehaste väravate taga ja palus anda neile tööd.

Igasuguseil põhjusil määrati töölistele rahatrahve, mida peeti teenistustasust kinni. Vabrikuruumid olid mustad, niisked ja pimedad, polnud isegi õhuaknaid.

Töölised elasid kitsais ja rämpaseis kasarm-majades, kus samadel koikudel magas eri vahetuste töölisi: vaevalt said ühed tõusta, kui nende asemele heitsid juba teised.

Samavõrra õigusetud olid tsaari-Venemaal nii tööline kui talupoeg. Kuid töölised vabrikuis ja tehaseis hakkasid kiiremmini ühinema ja välja astuma oma rõhujate vastu. Neile aga järgnesid hiljem ka talupojad.

Narodnikud. Töölisklassi juhtivat osatähtsust ei taibanud tolle aja vene narodnikud-revolutsionäärid. Nad arvasid eksikombel, et kogu jõud peitub talurahvas ja et tsaari ning mõisnike võimu alt vabaneda võib üksnes taluraha ülestõusu teel. Nad ei saanud aru, et talupojad üksi, liitumata töölisklassiga, pole suutelised võitma tsarismi ja mõisnikke.

Varsti pärast 1861. a. talurahva reformi hakkasid need revolutsioonäädid paljudes Venemaa linnades võimude eest salajas organiseerima revolutsioonilisi ringe noorsoo, enamasti üliõpilaste hulgas. Ringides arutati tuliselt küsimust, kuidas aidata talurahvast. Viimaks otsustati minna külladesse, „rahva sekka“ (v narod), nagu siis öeldi, ja kutsuda talupoegi ülestõusmisele tsaari ja mõisnike vastu. Seepärast neid revolutsionääre nimetatigi *n a r o d n i k u t e k s*. Kuid talupojad ei järgnenud narodnikutele.

Siis otsustasid narodnikud jätkata võitlust ilma rahvata, omaendi jõududega. Nad kavatsesid alustada tsaari tapmisega ja asutasid salaseltsi, mida nimetati „Narodnaja volja“. Palju jõudu ning aega nad kulutasid selleks, et ette valmistada tsaari tapmist. Alles 1881. aasta 1. märtsil narodnikuil õnnestus pommihetmisega tappa tsaar Aleksander II.

Kuid sellest ei olnud mingit kasu. Ühe tapetud tsaari või ministri asemele ilmus teine veelgi julmem. Tsaariks sai Aleksander II poeg Aleksander III, kelle ajal tööliste ja talupoegade elu kujunes veelgi halvemaks. Peaaegu kõik „Narodnaja volja“ revolutsionäädid leiti tsaari sandarmite poolt üles ja vahistati. Aleksander III käsul poodi viis neist üles, teised aga heideti eluajaks kindlusse või saadeti sunnitööle.

Narodnikute äpardus polnud juhuslik. Nende valitud tee võitlemiseks tsarismi vastu, terrori tee, osutus veaks ja revolutsioonile väga kahjulikuks.

Narodnikute tegevus oli kahjulik sellepoolest, et nad takistasid töölisklassi mõistmast oma juhtivat osa revolutsioonis ja pidurdasid marksistliku töölispartei loomist, et nad rõhujate klassi üksikute esindajate tarbetute tapmistega juhtisid töörahva tähelepanu kõrvale võitlusest kogu selle klassi vastu ja pidurdasid tööliste ja talupoegade liidu loomist.

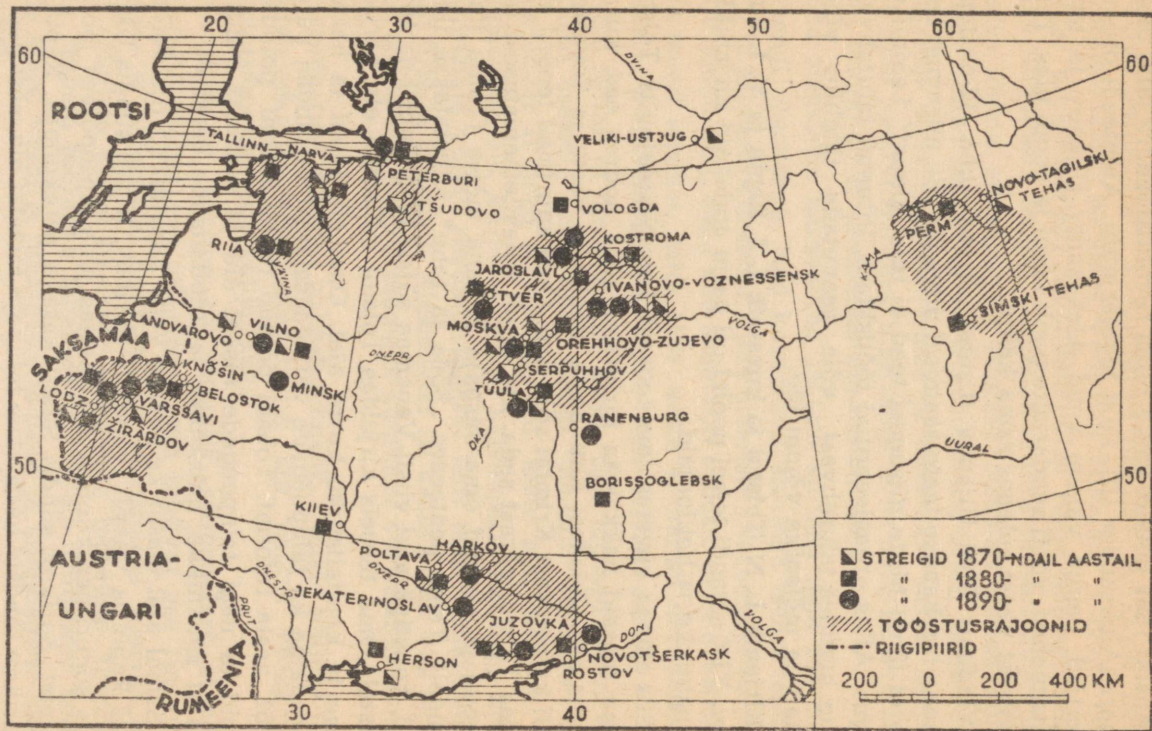
Aastal 1887 püüdis väike rühm revolutsionääre jälle tappa tsaari (Aleksander III), kuid tagajärjetult. Atentaadi organiseerijad, Lenini vanem vend Aleksander Uljanov ja tema seltsimehed, võeti sandarmite poolt kinni ja poodi üles. Teiskordsest veast tulenes sama kahju.

Vladimir Iljitš Uljanov (Lenin) oli siis juba 17-aastane. Venna hukkamise teate saamisel ütles ta: „Ei, niisugust teed me ei lähe! Mitte niisugust teed ei tule minna!“ Leninil oli õigus. Alles organiseeritud töölisklass, liitunud talurahvaga ning juhtides talurahvast, võis saavutada täieliku võidu tsaari ja mõisnike võimu üle.

Kirjanik L. N. Tolstoi ja kunstnik I. J. Repin ja V. I. Surikov. XIX sajandi teisel poolel oli palju andekaid kirjanikke, kunstnikke ja heliloojaid.

Siis elas ja kirjutas oma teoseid Leo Nikolajevitš Tolstoi. Oma teoseid hakkas ta kirjutama juba noores eas, kui ta võttis osa sõdadest Kaukaasia mägilaste vastu ja Sevastopoli kaitsmisest Krimmi sõja ajal. Oma suurimad teosed kirjutas Tolstoi pärast seda, kui ta oli sõjaväeteenistusest lahkunud ja asunud oma Jasnaja Poljana mõisa (Tuula linna ligidal). Tema peateoses „Sõda ja rahu“ jutustatakse ilmekal, kunstipärasel viisil Venemaa sõjast Napoleon I-ga 1812. aastal. Oma teoseis kirjeldas Tolstoi mõisnike elu pärisorjuse ja kapitalistliku korra ajal. Oma elu lõpul ta hakkas kirjutama ka talupoegade väljapääsmatust seisundist pärast 1861. aasta reformi. Tolstoi polnud revolutsiooni pooldaja. Kuid ta nägi talupoegade rasket elu ja piitsutas valusalt tsaari ametnikke, mõisnikke ja kapitalistide omavoli.

Samal ajal elasid ka suured vene kunstnikud Ilja Jefimovitš Repin ja Vassili Ivanovitš Surikov. Repin sündis Ukrainas sõduri perekonnas ja armastas juba lapsepõlves joonistamist. Surikov sündis Siberi kasaka perekonnas. Repin ja Surikov tundsid hästi vene talupoja kibedat elu, sest nad ise

Streigiliikumine XIX sajandi teisel poolel.

olid pärit rahva hulgast. Nende maalid on kuulsad kogu maailmas.

XIX sajandi teisel poolel elasid ja lõid suurimaid heliteoseid suured vene heliloojad Mussorgski, Rimski-Korssakov, Borodin ja Tšaikovski.

Mussorgski kirjutas ooperi „Boris Godunov“ ja Rimski-Korssakov ooperid „Snegurotška“ ja „Sadko“. Oma ooperis nad kasutasid laialiselt Venemaal elavate rahvaste laule. Kõiki neid suurepäraseid teoseid kuuleme sageli nüüdisajalgi.

9. Töölisliikumine 70—90-ndail aastail. V. I. Lenin.

Esimesed töölisühingud. Juba tsaar Aleksander II ajal alustasid töölisel võitlust kapitalistidega.

Töölisel nõudsid ühiselt vabriku või tehase omanikult oma olukorra parandamist ja keeldusid enne tööd alustamast, kui peremees on nende nõudmised täitnud. Seda nimeatakse streigiks.

Et edukamalt võidelda kapitalistidega, hakkasid töölisel organiseeruma ühinguisse.

Esimesena tekkis „Lõuna-Venemaa ühing“ 1875. aastal Odessas. Ühing valmistus võitlusele isevalitsusega ja kutsus töölisi ühinema võitluseks revolutsiooni eest. Aga varsti vangistati sellest osavõtjad. Ühingu juhataja Zaslavski saadeti sunnitööle, kus ta ka suri.

Kolm aastat hiljem asutati Peterburis „Põhja-Vene tööliste ühing“, mille eesotsas seisid tislert Halturin ja lukussepp Obnorski. See ühing hakkas juba töölistreikidest osa võtma ja neid juhtima. Tsaarivalitsus hävitas ka selle töölistühingu.

Aga töölisliikumine haaras üha uusi rajoone. Töölise elu läks ikka raskemaks, ikka rohkem röövisid teda kapitalistid.

Vabrikant Morozov karistas armutult oma töölisi, rahatrahvidena võttis ta neilt kolmandiku nende teenistusest. Aastal 1885 kaheksa tuhat töolist Morozovi tekstiilvabrikust Orehhovo-Zujevos ei talunud enam seda röövimist ja kuuutasid välja streigi. Vabrikus jäi töö seisma.

See streik oli varem organiseeritud. Seda juhtis eesrindlik tööline Moissejenko, kes oli olnud varem „Põhja-Vene tööliste ühingu“ liikmeks. Üheskoos rühma seltsimeestekangrutege pani ta kirja nõudmised vabrikandile, ja salajasel hääletamisel kinnitati need nõudmised tööliste poolt.

Morozov keeldus täitmast tööliste nõudmisi ja tal õnnestus lasta vahistada üht nende juhtidest. Kangrute jõuk vabastas küll jõuga oma vahistatud seltsimehe, kuid Morozov kutsus vabrikusse sõjaväed, kes peksid töölised laiali. Kuus sada streikijat vahistati, mitukümmend neist anti kohtu alla.

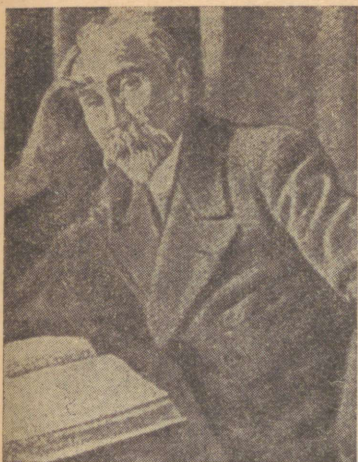
Niisuguseid streike oli Venemaal paljudes vabrikutes. Järgmisel aastal oli töölisliikumise kasvamisest ja streikidest kohkunud tsaarivalitsus sunnitud avaldama seaduse, mille järgi vabrikandid enam ei tohtinud töölisi nii jultunult koorida.

Töölised said aru, et nad organiseeritud võitlusega paljugi suudavad saavutada.

Marxi ja Engelsi õpetusega hakkasid Venemaa eesrindlikud töölised tutvuma esmajoones töölisringides ja -ühinguis.

Rühm „Töö vabastus“. Venemaal esines juba siis proletaarlikke revolutsionääre, Marxi õpetuse pooldajaid, kes olid veendunud, et juhtiv osa revolutsioonilises liikumises peab kuuluma proletariaadile.

Üheks niisuguseks revolutsionääriks oli Georgi Valentinovitš Plehhanov, esimene marksismi propageerija Venemaal.

Grigori Valentinovitš Plehhanov
(1856—1918).

Asunud välismaale, organiseeris Plehhanov 1883. aastal revolutsioonilise marksistliku rühma „Töö vabastus“. Rühm tõlkis Marxi ja Engelsi teoseid vene keelde ja levitas neid Venemaal. Ta osutas ühtlasi, missugust suurt kahju toovad töölisliikumisele narodnikute õpetused ja nende võitlusmeetodid.

Venemaal hakkasid kiiresti arenema ringid, milles tutvuti Marxi teostega. Kuid ka rühm „Töö vabastus“ ja need ringid polnud veel seotud töölisliikumisega.

Seda tegi Lenin, kes organiseeris bolševikkude partei ja viis tööliklassi ning talurahva võitluse tsaarivalitsuse, mõisnike ja kodanluse vastu.

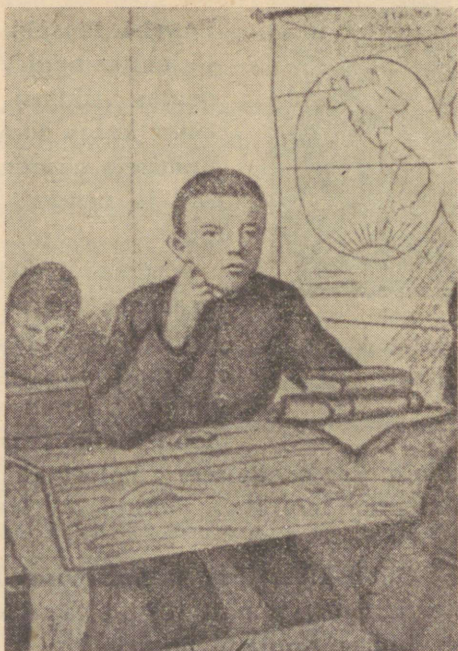
V. I. Lenin — tööliklassi juht ja bolševismi looja. Vladimir Iljitš Lenin (Uljanov) sündis 1870. a. Simbirski (praeguses Uljanovski) linnas. Koolis ta õppis ülihästi.

17-aastasena sai Lenin Kaasani ülikooli üliõpilaseks, heideti aga varsti välja osavõtmise pärast üliõpilaste revolutsioonilisest liikumisest. Siis ta hakkas valmistuma eksamite sooritamisele kogu ülikoolikursuse ulatuses. Need eksamid ta sooritaski.

Juba Kaasani astus Lenin marksistlikku ringi, õppis tundma Marxi ja Engelsi töid ja üllatas kõiki oma teadmistega.

Aastal 1893 sõitis Lenin Peterburisse ja hakkas siin ringides tegelema töölistega.

Lenin ühendas Peterburis kõik töölisringid Töölisklassi Vabastusvõitluse Liiduks ja valmistas sellega ette tõelise revolutsioonilise töölispartei asutamist. Tema õhutusel loodi niisamasuguseid liite ka teistes linnades.

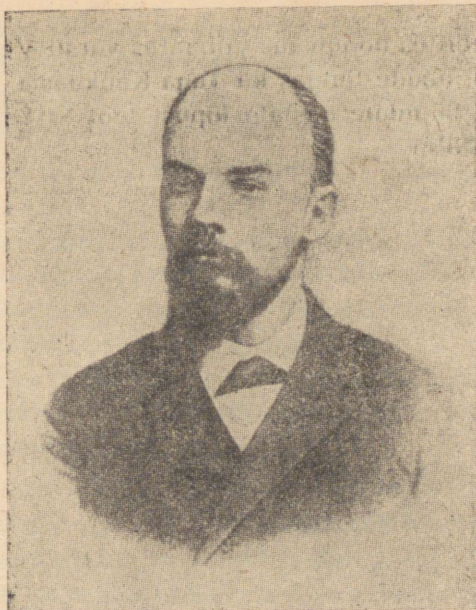
Lenin koolis.

Lenin võitles armutult narodnikutega ja kõikidega, kes valesti tõlgitsesid Marxi õpetust.

Lenin tungis ka tööliselu piasjadesse, kirjutas töölistele lendlehti ja raamatuid, kutsudes üles visale võitlusele kapitalistidega.

Tsaari nuhkidel õnnestus Leninit vahistada. Kaua peeti teda vanglas ja saadeti siis kolmeks aastaks Siberisse asumisele.

Lenini organiseeritud „Võitlusliidud“ tegid esimese katse ühineda parteiks. Selle eesmärgiga kutsuti 1898. a. Minski linna kokku Vene sotsiaaldemokraatliku töölispartei

Vladimir Iljitsj Lenin 90-ndail aastail.

(VSDTP) I kongress. Kuid partei loomine sel kongressil ei läinud korda.

Asumiselt tagasi pöördunud, sõitis Lenin välismaale ja hakkas seal välja andma esimest marksistlikku ajalehte. Selle nimeks oli „Iskra“.

Ajalehte „Iskra“ trükiti õhukesel maispaberil, et seda oleks hõlpsam mitmesuguste salajaste võtetega üle piiri Venemaale tuua.

Lenin kirjutas „Iskras“ artikleid, kutsudes töölisi ühinema revolutsioonilisse poliitilisse parteisse võitluseks isevalituse ja kapitalistide vastu.

Lenini „Iskra“ valmistas ette bolševikkude partei asutamist.

Tööliste võitlus hoogustus ja haaras varsti Venemaa piiriäärsed osad, nende hulgas ka Taga-Kaukaasia, kus möödunud sajandi 90-ndate aastate lõpust teotses Lenini õpilane seltsimees Stalin.

III. Esimene kodanlik revolutsioon Venemaal.

10. Revolutsiooni eelõhtul.

Obuhhovi kaitsmine ja Rostovi streik. XX sajandi algusest peale tugevnes tööliste revolutsiooniline võitlus. Tööliised korraldasid streike, tulid välja meelevaldusiks ja tõusid üles võitluseks kapitalistide ja tsaarivalitsuse vastu.

Tsaariks oli tol ajal Nikolai II. (Ta hakkas valitsema 1894. aastal.)

1901. aasta 1. mail (kogu maailma tööliste püha) hakkasid Peterburis streikima Obuhhovi sõjatehase töölised. Nad esitasid oma nõudmised ülemusele. Pää kaotanud administratsioon ei teadnud, mis teha, ja küsis töolistelt: „Niimoodi te nõuate viimaks mitte üksnes meie, vaid peatselt isegi ministrite vallandamist?“ — „Mitte ainult ministrite, vaid ka tsaari enese,“ vastasid neile streikijad.

Tehase juhatus kutsus tööliste vaigistamiseks kohale politsei ja sõjaväe. Aga streikijad püstitasid tehasesse ja selle ümbrusse barrikaadid ja võtsid kohalejõudnud vaigistajad vastu kivide ja rauatükkide rahega. Politsei ja sõdurid avasid tule. Mitu tundi võitlesid töölised sõduritega. Mitu töolist sai surma või raskesti haavata. Seda töölisvõitlust nimetati Obuhhovi kaitsmiseks. Umbes 800 kaitsesest osavõtnut vahistati, paljud neist suleti kauaks vanglaisse või saadeti sunnitööle.

Teade Obuhhovi kangelastest levis kulutulena üle kogu maa. Piiritu Venemaa kõigis nurkades tõusid töölised üles võitlema.

Aastal 1902 puhkes Rostovis Doni ääres suur raudteelaste streik. Nendega liitusid teiste tehaste töölised. Streiki ja tööliste koosolekuid juhtis Vene sotsiaaldemokraatliku töölispartei komitee. Komitee liikmed astusid koosolekuil avalis-

kult üles, kutsusid töölisi otsustavale ja püsivale võitlusele kuni täieliku võiduni tsaarivõimu üle. Mitu päeva kestsid tööliste miitingud linna taga. Nendele koosolekuile kogunes kuni 30 tuhat töolist Rostovist Doni äärest. Politsei ja kohalikud Rostovi väed ei suutnud streikivatele töölistele midagi teha.

Streigi summutamiseks kutsusid Rostovi võimud kohale kasakaid naaberlinnadest. Alles siis katkes streik.

Rostovi streik näitas, et Vene tööliklass virgus juba avalikuks poliitiliseks võitluseks tsaarivalitsuse vastu.

Talupoegade liikumine. Tööliste järel tõusid üles talupojadki. 1902. aasta kevadel ja suvel haaras talurahva võitlus Ukrainas ja Volga piirkonnas üle 300 suur- ja väikeküla. Talupojad hävitasid mõisahooneid, jagasid näljaste vahel mõisavilja, võtsid ära mõisamaad.

Talupoegade vastu saadeti sõjaväed. Talupoegi tulistati ja peksti vitstega surnuks. Tuhandeid talupoegi vahistati ja heideti vanglaisse. Talurahva-liikumine suruti maha. Talupojad ei mõistnud veel, et mõisnike võitmiseks on kõigepealt vaja hävitada tsaarivõim.

Lenin kutsus oma ajalehes „Iskra“ talupoegi üles võitlema tsaarivõimu vastu üheskoos töölistega. Aga sotsiaaldemokraatide, „Iskra“ pooldajate tööd külades segas XX sajandi alguses tekkinud sotsialistide-revolutsionääride partei (esse-rid). Talupoegade kaitsmise ettekäände all kaitses see partei kulakute huve ja püüdis teostada narodnikute ebaõiget programmi.

Lenin pidas visa võitlust sotsialistide-revolutsionääride vastu.

Vene sotsiaaldemokraatliku töölispartei loomine. Lenini „Iskra“ koondas laialipillatud Vene sotsiaaldemokraatlikud organisatsioonid enda ümber. Mida ei läinud korda teha varem, nimelt luua revolutsioonilist proletaarset parteid, see õnnestus nüüd.

Aastal 1903 tuli välismaal salaja kokku Vene sotsiaaldemokraatliku töölispartei II kongress. Mitmest Vene linnast sõitis kongressile 43 saadikut. Kongressil võeti vastu partei programm, mis oli välja töötatud V. I. Lenini poolt. Selles kõneldi tööliklassi partei peaülesandest: sotsialistliku revolutsiooni organiseerimisest, proletariaadi diktatuuri kehtimapanekust, sotsialismi võidust. Aga et teostada peaülesannet — kõneldi programmis — peab partei kõigepealt teostama oma lähima ülesande: kukutama Venemaal tsaari isevalitsuse, looma demokraatliku vabariigi, töölise jaoks kehtima panema 8-tunnilise tööpäeva, külas hävitama kõik pärisorjuse jäänused, talupoegadele juurde andma maad.

Nende suurte ülesannete teostamiseks nõudis Lenin, et parteisse võetakse vastu ainult kindlaid töölisasja eest võitlejaid, tööliklassi proovitud sõpru. „Partei,“ ütles Lenin, „peab olema tööliklassi eelväeks ja tema liikmed peavad olema ennastsalgavalt truud revolutsioonile.“ Lenin nõudis, et partei liikmeks võib saada ainult see inimene, kes omaks võtab partei programmi ja oma isikliku tööga võtab osa ühest tema organisatsioonidest. Selle Lenini nõudmise vastu astusid Martov, Trotski ja mõned teised saadikud. Nad soovitasid parteisse vastu võtta kõik soovijad ja kõik need, kes lubavad parteile ükskõik mil viisil kaasa töötada, kuid ei tööta tema organisatsioones ega alistu tema distsipliinile. Niisugune ettepanek nõrgendas parteid kui tööliklassi juhtijat, sest parteisse võis pääseda ebakindlaid, parteile vaevalisi inimesi kodanluse hulgast.

Seejärel Lenini vastased kongressil, eesotsas Martovi ja Trotskiga, soovitasid töölistel võitluseks tsarismiga astuda liitu mitte töötava talurahvaga, vaid kodanlusega. Lenin paljastas Martovi ja Trotski ettepanekute kahjulikkuse ja tõestas, et tööliklass mingil tingimusel ei või kokku leppida kodanlusega, sest see reedab töölistes. Töölistel tuleb ühineda mitte kodanlusega, vaid revolutsioonilise talurahvaga ja

minna üheskoos võitlusse tsaari ja mõisnike vastu. Lenin ja tema pooldajad seisid selle eest, et pärast tsarismi ja mõisnike kukutamist kohe alustataks võitlust kapitalistidega, võitlust sotsialismi eest.

Kongress valis partei keskkomitee ja ajalehe „Iskra“ toimetuse, kellede kätte ta usaldas partei töö juhtimise. Keskkomiteesse ja „Iskra“ toimetusse valiti Lenini pooldajad, nad said kongressil häälteenamuse, mis pärast neid hakatigi kutsuma bolševikkudeks (enamlasteks), ja nende vastaseid, kes jäid kongressil vähemusse, — menševikkudeks (vähemlasteks). Enamik Vene sotsiaaldemokraatlikke organisatsioone toetas pärast kongressi bolševikke.

Seltsimees Stalinit polnud II kongressil, ta viibis vanglas. 1904. aastal ta põgenes asumiselt Siberist ja hakkas Taga-Kaukaasias töölisi juhtima bolševikkude jälgedes.

Eesrindlikud töölised uskusid kindlasti Leninit ja Stalinit. Niisuguseid töölisi oli tol ajal tuhandeid.

1903. aasta suvel toimusid suurtes Ukraina ja Kaukaasia linnades Vene sotsiaaldemokraatliku töölispartei juhtimisel esimesed tööliste üldstreigid. Kõik vabrikud ja tehased jäid seisma. Töölisi kogunes tuhandete kaupa tänavaile ja platsidele. Kõnemehed pidasid kõnesid revolutsioonist. Töölised korraldasid rongkäike — meelevaldusi punaste lippudega — sümbolitega proletaarlaste võitlusest sotsialismi eest. Koondanud linnadesse sõjavägesid, surus tsaarivalitsus need streigid maha.

Aga streigid avaldasid oma mõju: nad kiirendasid ja lähendasid revolutsiooni.

11. Revolutsioon on alanud.

Sõda Jaapaniga. Tsaar Nikolai II püüdis kõigi vahenditega revolutsiooni summutada. Tsaari lähikondlased soovi-

tasid talle kiiremini alustada juba ammu ettevalmistusel ol-
nud sõda Jaapaniga. Nad arvasid, et sõda hoiab revolutsiooni tagasi. „Parem sõda kui revolutsioon,“ soovitasid Nikolai II-le tema õukondlased.

Kuid sõda alustasid esimestena jaapanlased. 1904. aasta jaanuarikuus ründasid nad reeturlikult ilma mingi sõjakukulutusega Venemaa poolt Kollase mere kaldale ehitatud Port Arthuri kindlust, kus seisid Vene sõjalaevad, ja lasksid parimad neist miinide abil puruks.

Jaapan tõi sõjaväed oma saartelt merd kaudu Mandžuuriasse. Hästi relvastatud ja õpetatud Jaapani armee hakkas lööma tsaari mahajäänud ja halvasti relvastatud armeed, keda juhtisid andetud kindralid — altkäemaksuvõtjad ning vargad.

Jaapanlased vallutasid Port Arthuri kindluse ja purustasid tsaari-armee Mukdeni juures. Kitsas Tsušima väinas hävitasid jaapanlased tsaari-Venemaa viimased sõjalaevad, mis olid saadetud Läänemerest.

Sõjas lüüasaanud tsaari isevalitsus sõlmis Jaapaniga häbistava rahu. Jaapan võttis Venemaalt poole Sahhalini saarest, Port Arthuri ja kindlustas end Koreas.

Verine pühapäev ja esimene tööliissaadikute Nõukogu. Äpardunud Vene-Jaapani sõda süvendas veelgi rahva viha tsaarivalitsuse vastu. Sõda ei hoidnud revolutsiooni tagasi, vaid kiirendas seda.

1905. aasta jaanuarikuu alguses hakkas Peterburis streikima suur Putilovi tehas (praegune Kirovi tehas).

Varsti algas Peterburis üldine streik. Tehaseis toimus tormilisi miitinguid ning koosolekuid. Töölised otsisid väljapääsu oma viletsast ning õigusetust olukorrast. Nad hakkasid nõudma kaheksatunnilist tööpäeva, vabadust organiseeruda ühinguiks, trüki- ning sõnavabadust. Töölised nõudsid ka mõisamaa üleandmist talupoegadele ja asutava kogu kokkukutsumist Venemaa riigikorra muutmiseks.

Töölisliikumise vastu võitlemiseks oli tsaarivalitsus mõni kuu enne streiki asutanud „Töölise seltsi“ provokaator papp Gaponiga eesotsas. Kui algas streik, siis Gapon oma seltsi koosolekuil keelitas töölisi korraldama rongkäiku tsaari juurde ja kirjutama temale palvekirja (petitsiooni). Sellesse petitsiooni panid töölised kõik oma nõudmised. Bolševikud keelitasid töölisi, et nad ei kuulaks Gaponi. „Vabadust ja maad ei saavutata palvekirjadega tsaarile,“ ütlesid nad, „see tuleb kätte võidelda relvade abil.“ Kuid Gapon veenis ikkagi töölisi selle palvekirjaga tsaari juurde mine-ma. Gaponil oli varjatud nõu: korraldada verevalamine tööliste seas ja nõrgendada niiviisi töölisliikumist.

1905. aasta 9. jaanuari pakasel varahommikul asusid tööliste hulgad teele ühes naiste ja lastega Talvepalee juurde. Kogunenud oli ühtekokku üle 140 000 inimese.

Tsaari väed võtsid relvastamata rahva vastu kogupaukudega. Ule tuhande inimese tapeti, raiuti maha mõõkadega või tallati kasakate hobuste alla. Peterburi tänavad olid üle ujutatud tööliste verega.

Töölised said sel päeval verise õppetunni. Kõigile sai selgeks, et ei saa usaldada tsaari ja ta käsilasi. Veel sama päeva õhtul hakkasid töölised linnaäärtel ehitama barrikaade. Barrikaadidel lehvisid punased lipud. Töölised tungisid kallale ohvitseridele ja politseinikele ja võtsid neilt relvad ära. Töölise võitlust juhtisid bolševikud.

Vihahoog tsaari verise kuriteo pärast tormas üle kogu maa. Töölised lakkasid töötamast ja ilmusid tänavale revolutsiooniliste lauludega ja loosungiga „Maha tsaari isevalitsus!“ Revolutsioon haaras varsti kogu maa.

Kogu kevade kestsid massilised streigid ja tööliste väljastumised.

1905. aasta maikuus algas tekstiiltööstus-linnas I v a n o - v o - V o z n e s s e n s k i s eriti visa streik. Töölise juhtideks olid bolševikud.

Töölisi kogunes tuhandete kaupa linna taha Talka jõe. Oma võitluse juhtimiseks tsaarivalitsuse ja vabrikantide vastu valisid töölised saadikuid, kes moodustasid Nõukogu.

See oli esimesi Tööliste Saadikute Nõukogusid Venemaal. Iga päev pidas see Nõukogu istungeid, ümbritsetud tuhandeist töolistest. Tööliiskoosolekuil esinesid bolševikud, kes seisis Nõukogu eesotsas. Hoolega kuulas rahvahulk revolutsiooniliste kõnemeeste kõnesid. Tööliste sangarlik võitlus kestis üle kahe kuu. Töölised ja nende perekonnad nälgisid, kuid ei andnud alla. Tsaari kuberneri korraldusel hakkasid sõjaväed töölisi tulistama. Viimaks töölise jõud kuivasid kokku. Nõukogu ettepanekul otsustati neljakümne tuhande töölise koosolekul streik lõpetada. Streik karastas töölisi ja valmistas neid ette edaspidisele veelgi visamale võitlusele.

Talurahva-liikumine. 1905. aasta kevadest peale algasid talurahva rahutused. Venemaa keskosas ja Volga piirkonnas võtsid talupojad endi kätte maid ja metsi, vedasid mõisaahtadest vilja ja jagasid seda näljaseile. Nad põletasid mõisu, nõudsid maade jagamist ja mitmel pool võtsidki ära mõisamaad. Kohkunud mõisnikud põgenesid oma mõisadest sõjavägede ja politsei kaitse alla. Tsaarivalitsus saatis talupoegade vastu sõdureid ja kasakaid. Sõjaväed lasksid talupoegi maha, heitsid neid vanglaisse ja peksid neid. Talupojad aga, keda olid toetamas töölised linnades, ei lakanud võitlemast. Talurahva-liikumine laienes iga päevaga.

Gruusias lõpetasid talupojad maksude maksmise mõisnikele. Mitmes kohas nad võtsid endi kätte maad, karjamaad ja metsad ega tunnustanud mingeid tsaarivõime. Asjaajamist juhatasid talupojad ise.

Lätis ja Eestis tõusid üles 1905. a. kevadel ja suvel maatöölised. Nad relvastusid ja moodustasid revolutsioonilisi talurahvakomiteesid. Neile organisatsioonidele toetudes

ajasid nad Läti ja Eesti küladest välja mõisnikud, saksa parunid.

Ka Ukraina ja Valge-Venemaa talupojad tõusid üles võitlema tsaarivalitsuse ja mõisnikega.

Talupojad võtavad mõisa üle.

Venemaa sotsiaaldemokraatliku töölispartei III kongress. Lenini nõudel kutsuti 1905. aasta aprillis Londoni kokku Venemaa sotsiaaldemokraatliku töölispartei III kongress. Tol ajal oli parteis kokku kuni 8500 liiget. Kongressile sõitsid saadikud 20 bolševikkude parteikomiteest. Menševikud loobusid kongressi tööst osa võtmast ega ilmunud kongressile.

Kongressil ütles Lenin, et revolutsiooni võiduks on parteil vaja: luua ja kindlustada tööliste ja talupoegade liitu, ühiste jõududega alustada relvastatud ülestõusu, kukutada tsaar ja luua tööliste ja talupoegade revolutsiooniline valitsus. Talu-

Ulestõus soomuslaeval „Potjomkin“ 1905. a. juunis.

pojad peavad looma oma revolutsioonilised komiteed ja võtma ilma ühegi tasuta enda kätte kõik mõisamaad. Töölised peavad seda talupoegade võitlust juhtima ning toetama.

Edasi ütles Lenin, et pärast tsaari ja mõisnike võimu kukutamist peavad bolševikud töölisi ja kehvemaid talupoegi

viima võitlusse kapitalistide ja kulakute vastu, võitlusse sotsialistliku revolutsiooni eest.

III kongress võttis kõik need Lenini ettepanekud vastu.

Saadikud tulid Venemaale tagasi ja hakkasid tohutu energiaga kongressi otsuseid ellu viima.

Samal ajal ühes Leniniga juhtis võitlust revolutsiooni võidu eest ka Stalin, kes töötas Taga-Kaukaasias. Stalin kindlustas siin bolševikkude komiteesid, valmistas ette bolševikkude kongressi, asutas põrandaaluse trükikoja, kirjutas tööliste jaoks lendlehti, õpetas ning koondas revolutsioonilisi töölisi ning talupoegi ja juhtis relvastatud ülestõusu eeltöid. Seltsimees Stalin nägi palju vaeva selleks, et töölisi ja Taga-Kaukaasia ning kogu Venemaa töötavaid rahvaid üheks pereks kokku liita.

12. Relvastatud ülestõusu ettevalmistamine.

Ülestõus soomuslaeval „Potjomkin“. Revolutsioon kandus ka sõjaväkke. 1905. aasta juunis puhkes madruste ülestõus Mustal merel soomuslaeval „Potjomkin“.

Soomuslaev seisis ankrus Odessa lähedal, kus töölised streikisid. Madrused teadsid Odessa sündmustest, olid väga erutatud ja kippusid lahingusse, appi töölistele, kes kutsusid neid võitlusse.

Kord lõuna ajal keegi madruseist hüüdis:

„Poisid! Peedisupis on ussid!“

Laeva ohvitserid toitsid meremehi roiskunud lihaga, raha aga võtsid endile.

See juhtum ussidega supis kiirendas ülestõusupuhangut. Madruste keskel tõusis nurin. Ilmus laeva komandör ja käskis madruseil laiali minna. Madrused ei kuulanud sõna. Komandör käskis 30 madrust vahistada ja maha lasta. Madruste südamed lõid keema vihast ja solvumisest. Madrus

Matjušenko üleskutsel nad relvastusid ja tormasid hüüdega „Surm nurjatuile!“ vihatud ohvitseride kallale, tapsid nad ja heitsid üle parda.

„Potjomkinil“ tõusis lehvima punane lipp.

Tsaar saatis sõjalaevad „Potjomkinit“ rahustama. Aga nende laevade madrused keeldusid tulistamast ülestõusnud soomuslaeva. „Potjomkin“ ei võinud aga kaua vastu panna ilma kivisõe ja toidumoonata. Tal polnud ka küllaldaselt vilunud juhte-bolševikke.

Potjomkinlased olid sunnitud minema Rumeeniasse ja andma endid sealsete võimude kätte.

„Potjomkini“ ülestõusu ebaõnnestumisest hoolimata tiivustas see siiski töölisi. Nad nägid, et laevastik ja sõjavägi hakkab üle tulema revolutsiooni poole.

Oktoobrikuu üldstreik. 1905. aasta sügiseks haaras revolutsiooniline liikumine kogu maa. Iga päevaga täienesid streikijate read uute vabrikute ja tehaste töölistega. Tänavail korraldasid töölised koosolekuid ja astusid sageli võitlusse neid laiali ajava politsei ja sõjavägedega.

Oktoobrikuu alguses algas Moskva raudteedel streik, mis varsti haaras kogu maa raudteed. Post ja telgraaf katkestasid töö.

Tööliste järel hakkas võitlusse tõmbuma ka õpetajaid, arste, professoreid ja üliõpilasi. Harkovis ja Jekaterinoslavis (nüüd Dnepropetrovsk) hakkasid töölised barrikaade ehitama, ja rüüstanud relvakauplused, astusid sõjavägede ja politseiga tulevahetusse.

Bolševikkude juhtimisel organiseerus paljudes linnades tööliste ametiühinguid. Suurtes tööstuskeskustes asutati Tööliste Saadikute Nõukogusid. Need olid uue tööliste ja talurahva revolutsioonilise võimu algidud. Paljud Tööliste Saadikute Nõukogud valmistasid ülestõusule, muretsedes mitmesugusel teel relvi ja õpetades töölistele sõjaasjandust. Peaaegu kõigis suuris tehaseis ja vab-

rikuis, kus oli bolševikkude parteiorganisatsioon, loodi l ö ö k r ü h m a d. Tsaarivalitsus andis sõjaväele käsu — „padruneid mitte hoida“ ja streikijaid armutult tulistada.

Paljudes linnades tulistasid sõjaväed töölisi, ajades laiali koosolekud. Töölised ei saanud veel alustada relvastatud ülestõusu. Löökrühmi oli väga vähe, ei jätkunud relvi. Aga revolutsioonilise liikumise mahasurumiseks polnud ka tsaaril jõudu. Tema sõjavägedes toimus tugev käärimine: sõdurid hakkasid ilmselt revolutsioonile kaasa tundma. Selleks aitas kaasa bolševikkude töö sõjaväes, kus nad salaja levitasid oma lendlehti, kutsudes sõdureid liituma revolutsiooniga. Selleks aitas kaasa ka tsaari lüüasaamine Jaapani sõjas.

Hirmutatud revolutsiooni kasvamisest, andis tsaar Nikolai II 17. oktoobril m a n i f e s t i. Manifestis ta lubas anda rahvale vabaduse ja kokku kutsuda rahvaesindajaist Riigiduumat, et üheskoos tsaariga otsustada kõiki Venemaa riigiasju. 17. oktoobri manifest oli ilmseks pettuseks. Tsaristlikul valitsusel oli tarvis võita aega, et koguda jõudu ja uputada revolutsioon verre. Vabaduste manifestist hoolimata jätkas politsei koosolekute laialiajamist, tööliste ja nende bolševikkudest juhtide vahistamist ja tapmist. Moskvas tapsid tsaristlikud rüüstajad suurepärase bolševiku, Moskva tööliste juhi Nikolai Ernestovitš Baumani. Baumani matusel järgnes tema puusärgile, eesotsas Moskva bolševikkude partei komiteega, sajatuhandeline Moskva tööliste hulk.

1905. aasta novembrikuus saabus Lenin välismaalt Venemaale. Ta juhtis partei tööd ja töötajate võitlust.

Samal ajal valmistas Stalin Taga-Kaukaasias niisama kindlakäeliselt, leninlikult töötajaid võitlusteks tsaari ja ta teenritega. Ta paljastas menševikke, kes olid relvastatud ülestõusu ettevalmistamise vastu. Seltsimees Stalin kõneles Tbilisi linna töölistele: „Mida on tarvis, et tõesti võita? Sel-

leks on tarvis kolme asja, saage hästi aru ja pidage meeles: esiteks vajame — relvastust, teiseks — relvastust ja kolmandaks — veel ja veel kord relvastust.“

1905. aasta detsembrikuus oli relvastatud ülestõusu küsimus arutusel bolševikkude konverentsil. Siin kohtusid Lenin ja Stalin esimest korda isiklikult. Seni nad olid endi vahel ühendust pidanud kirja teel ja seltsimeeste kaudu.

13. Detsembri relvastatud ülestõus.

Moskva tööliste relvastatud ülestõus. 1905. aasta 7. detsembril algas Moskvas üldstreik, mis varsti muutus relvastatud ülestõusuks. Bolševikkude poolt ettemääratud tunnil jäid seisma vabrikud, tehased ja raudteed, kustus elekter. Ajalehed lakkasid ilmumast. Töölised hakkasid relvastuma, võitlussalgad kasvasid. Politsei ja sõjaväed ajasid tööliste koosolekud laiali ja tulistasid maju, kuhu kogunes võitlussalku. Bronnaja ja Tverskaja (praegu Gorki) tänaval, raudteejaamade juures ja Goujon'i (praeguse „Sirbi ja Vasara“ nimelise) tehase juures hakkasid töölised ehitama barrikaade. Varsti kattus hulk Moskva tänavaid barrikaadidega vankreist, trammivaguneist, vaatidest, kastidest ja tänavalaternaist. Kõik see kuhjati keset tänavat ja mässiti telegraafi- ja trammijuhtmetega ümber. Tsaari ratsavägi ja ratsapolitsei ei pääsenud neist takistusist üle. Paljude barrikaadide juures tulistasid revolvritega relvastatud tööliste võitlussalgad sõjaväge. Moskva tänavail käis mitu päeva vahetpidamatu tulevahetus. Moskvale ruttas appi võitlussalku mujaltki. Nii tuli Ivanovo-Voznessenskist julge bolševik M. V. Frunze oma töölistest võitlussalgaga.

Talupojad tõid Moskva töölistele vilja ning kartuleid ja vahel astusid barrikaadidele võitlejate ridadesse. Võitluse keskkohaks sai P r e s n j a (töölisrajoon Moskvas). Võit-

lussalkade eesotsas seisis bolševikud. Nende juhtimisel Presnja suutis tsaari vägedele vastu panna 10 päeva. See oli proletaarlaste kindluseks, kus võim oli ülestõusnud tööliste käes. Presnja töölised kaitsesid oma rajooni sangarlikult. Töölisi aitasid nende naised. Nad sidusid haavatuid ja toitsid neid. Määratu suure vahvusega hiilgas noorsugu. Ta käis luureretkil, aitas ehitada barrikaade ning peidupaiku ja võidelda sõjavägede vastu.

Visalt võitlesid tsaari vägedega ka töölised Kaasani raudteel.

Ülestõusnud rahva vastu ei jätkunud Moskvas sõjavägesid. Tsaar saatis Moskva kaks rügementi sõdureid. Alles suurtükkide ja kuulipildujate abiga läks korda ülestõusnuid purustada. Moskvat rüüstas kindral Dubassov. 18. detsembril tuli võitlusalakadel barrikaadid maha jätta ja peita relvad salaladudesse. Moskvas tapeti üle tuhande inimese. Linnas keetsid kahurimürskudest tekitatud tulikahjud mitu päeva. Tänavail vedeles tapetud tööliste, naiste ja laste laipu. Palju revolutsioonivõitlejaid lasti tsaari vägede poolt maha ja poodi üles.

Nii õiendasid tsaari timukad arveid ülestõusnud Moskvaga.

Relvastatud ülestõusu ajal viibis Lenin Peterburis. Bolševikkude Keskkomitee võttis selleks tarvitusele kõik abinõud, et õhutada Peterburi töölisi ülestõusule. Kuid Trotskiga eesotsas Peterburi Nõukogus istuvad menševikud asusid Moskva relvastatud ülestõusu toetamise vastu. Menševikud ja sotsial.-revolutsionäärid püüdsid nurja ajada tööliste revolutsiooni. Nad toetasid kodanlust, kes revolutsiooni mahasurumise suhtes oli tsaarivalitsusega kokku leppinud. Detsembrikuus Peterburis alanud streik lõppes relvastatud ülestõusuta.

Talupoegade võitlus mõisnikega. Töölisliikumise ja bolševikkude partei üleskutsete mõjul tõusid revolutsiooni kestel

talupojad peaaegu kogu Venemaal üles oma rõhujate — mõisnike vastu. Peaaegu kõik Venemaa kubermangud olid haaratud talurahva-liikumisest. Kolme revolutsioonilise võitlusaasta jooksul pandi talupoegade poolt toime enam kui 7 tuhat revolutsioonilist väljaastumist. Talupojad võtsid mõisnikelt ja kloostreilt maad, raiusid mõisnike ja kloostrite metsi, tungisid igal pool mõisadesse ja põletasid need maha. Ainuüksi Saraatovi kubermangus hävitasid talupojad 1905. a. sügisel ja talvel kuni 300 mõisa. Talupojad ajasid minema politsei ja valla- ning külavanemad ja panid kehtima omaenda valitud võimu. Eesrindlikumad talupojad ühinesid talurahva ühingusse. Bolševikud abistasid neid selles, Tsaar ja mõisnikud saatsid kohtadele oma karistussalgad ja lammatasid talupoegade ülestõusud.

Venemaa rõhutud rahvaste relvastatud ülestõusud. Taga-Kaukaasias võitlesid töölised ja talupojad seltsimees Stalini juhtimisel südilt tsaari vägede vastu. Kogu Gruusia oli haaratud ülestõusust. Gruusiasse paisati hulk tsaari vägesid. Korduvalt astusid nendega võitlusse Gruusia töölised ja talupojad.

1905. aasta detsembris põles tuleriitadena palju Gruusia linnu ja asulaid, süüdatud tsaari vägede poolt.

Ukrainas ilmnesid esimesed relvastatud ülestõusu puhangud juba oktoobrikuu üldstreigi ajal. Kõige suurem ülestõus toimus 1905. aasta detsembris Donbassis, nimelt Gorlovkas ja Luganskis (praeguses Vorosilovgradis). Tehaste ja kaevanduste töölised võitlesid mitu päeva tsaari vägedega. Luganskis juhtis tol korral töölisi lukussepp Kliment Vorosilov.

Soomes moodustasid töölised oma relvastatud Punakaardi. Punakaart võttis tsaari politseilt relvad ära. Sandardid, politseinikud ja vene ametnikud jätsid oma teenistuskohad Soomes maha ja põgenesid Venemaale.

Soome rahvas valis oma valitsuse. Tööliste revolutsiooni-

Ex bibl. univ. Tart.

lise liikumise tugevnemisest hirmunud Soome kodanlus asus kokkuleppe teele tsaariga ja reetis töölised.

Töolisliikumine summutati varsti karmilt. Punakaart hävitati, valitsus aeti laiali.

Rõhutatud rahvad võitlesid igal pool vihatud tsaarivalitsuse vastu. Nende rahvaste kodanlus aga, nagu venegi rahva oma, võitles käsikäes tsaarivõimuga revolutsiooni vastu.

Töölised ja talupojad pidid seekord taganema. Tsaar, mõisnikud ja kodanlus osutusid neist tugevamaks. Revolutsiooni ajal kõigi Venemaa rahvaste tööliste ja talupoegade valatud veri lähendas töötajaid omavahel ja ühendas nad tihedaks suureks liiduks uue võitluse jaoks.

1905. aasta revolutsioon kajastus kogu maailmas. See oli proletaarlaste võimsaimaks võitluseks pärast 1871. aasta Pariisi Kommuuni.

Vene revolutsiooni mõjul algas Lääne-Euroopas massiline streigiliikumine. Türgimaal kukutasid töötajad oma sultani, Iraanis — šahhi ja Hiinas — keisri. Hiinas pandi kehtima vabariik.

14. Revolutsiooni mahasurumine.

Revolutsiooniliste väljaastumiste mahasurumine. Hoolimata veriseist arve teõindamisist ülestõusnud rahvaga jätkus revolutsioon. 1906. aastal jätkuvad tööliste streigid, talupoegade, sõdurite ja madruste väljaastumised. Eriti märkimisväärsed olid meremeeste ülestõusud 1906. aasta juuli- ja augustikuus Kroonlinnas ja Suomenlinnas. Tuhandeid madruseid tõusis üles, tappis ohvitserid, seadis sisse oma valitsuse kindluste üksikuis osades. Aga madrused olid halvasti organiseeritud ja tsaari ohvitseridel õnnestus ülestõusu maha suruda. Valitsus vangistas üle 4 tuhande meremehe.

Tsaari minister Stolõpin andis seaduse revolutsionääride armutuks hävitamiseks. Selle seaduse järgi aastail 1906—1909 poodi üle 2000 inimese, saadeti sunnitööle ja asumisele ning suleti vanglaisse kakskümmend viis tuhat inimest. Kümneid tuhandeid revolutsionääre lasti maha ja piinati sur-

Vangistatute salku saadeti üksteise järel Siberisse.

nuks ilma kohtuta. Vangistatud revolutsionääre koheldi jõhkralt: neid piinati piinakambreis, torgiti nõelu küünte alla, kõrvetati tulise rauaga, piinati näljaga. Eriti ägedasti ründas Stolõpin bolševikke. Tuhandeid töölisasjale andunud revolutsionääre hukkus võllas ja sunnitööl.

Palju bolševikkude parteiorganisatsioone hävitati, purustati Töölaliste Saadikute Nõukogud, suleti ametiühingud ja kõik talurahva organisatsioonid.

Riigiduuma. Samasuguse revolutsioonilise liikumise mahasurumise mõttega kutsus Nikolai II 1906. aastal kokku Riigiduuma. Duuma valimise seaduse alusel oli käputäiel mõisnikel ja kapitalistidel õigus saata Duumasse saadikuid roh-

kem kui kümnetel miljonitel töölistel ja talupoegadel. Nais-
tel puudus valimisõigus. Niisugune oli tsaariaegne konsti-
tutsioon.

Aga sedagi konstitutsiooni tsaar rikkus peagi. Tsaari poolt
kokkukutsutud esimene ja teine Riigiduum saadeti tema
poolt laiali, sest need ei olnud tsaarile ega ta ministreile
alati kuulekad. Eriti teine Duuma ei meeldinud tsaarile.
Sinna oli valitud palju saadikuid talupoegade ja tööliste
hulgast. Sotsiaaldemokraate oli tema saadikute seas 65.
Töölised ja talupojad paljastasid oma duumakõnedes tsaari-
valitsust ja kõiki tema vempe ja rahva petmist. Tsaar käskis
Duuma laiali saata.

Tsaari ametnikud koostasid uue seaduse Duuma valimi-
siks. Tööliste ja talupoegade õigusi oli veelgi enam kärbi-
tud. Valimisõigusist olid ilma jäetud kõik Siberi ja Kesk-
Aasia rahvad, Kaukaasia ja Poola rahvaste õigusi oli vähen-
datud.

Ja kui 1907. aasta sügisel astus kokku kolmas Duuma, siis
olid Peterburis Tauria palees, kus toimusid Duuma istungid,
esindajate kohad peaaegu täielikult täidetud mõisnike, kaup-
meeste, vabrikantide, pappide, kindralite ja tsaari võimu-
kandjatega kullatud mundreis.

Ainult vähestel kohtadel istus tööliste, talupoegade ja
Venemaa rõhutatud rahvaste saadikuid.

Riigiduum ei muutnud vana korda. Endiselt valitsesid
Venemaad ja röövisid teda mõisnikud eesotsas tsaariga.

Kolmas Duuma kinnitas tsaari ministri Stolõpini maasea-
duse. Mõisnikele jäeti kõik nende maad. Talupojad pidid
leppima selle maaga, mis neil endil oli, aga ainult uutel tin-
gimustel. Varem valdas enamik talupoegi maad ühiselt ja
jagas aeg-ajalt need ühismaad endi vahel ära, vastavalt töö-
tajate arvule perekondades. Stolõpini seadus lõpetas maa
ühise valdamise. Igal talunikul tuli võtta oma osa isiklikule
valdamisele, eralduda kogukonnast ja hakata peremeheks

oma maatükil. Niisuguseid kogukonnast eraldunud talupoegi nimetati üksiktalunikeks ehk lahklasiks.

Vaesed talunikud, kellel polnud tööloomi, inventari ega raha maksude maksmiseks, müüsid oma osa ära kulakutele — rikastele talupoegadele. Seda tsaarivalitsus tahtiski. Ta tahtis teha kulakutest väikesi mõisnikke, kes kaitseksid tsaarivalitsust.

Ule miljoni talukehvikui jäi hoopis maata ja laostus.

Rahulolematuid talupoegi asundas valitsus Venemaa piirimaadel elavate rahvaste aladele. Kohalikke elanikke aeti väevõimuga oma kodukohtadest minema kõrbedesse ja mägedesse.

Riigi majandus pärast revolutsiooni. Tsaarivalitsust aitasid revolutsiooni allasurumisel ka välismaised kapitalistid. Juba enne revolutsiooni ostsid nad Venemaal maa-alasid, kus leidis maake, naftat ja kivisütt, ning ehtasid oma vabrikuid ja tehaseid. Prantsuse ja inglise pankurid laenasid tsaarivalitsusele palju raha, mida kulutati raudteede ehitamiseks, sõjaväe ja tsaari ametnike ülalpidamiseks. Revolutsioon Venemaal ähvardas välismaa kapitaliste nende kapitalide ja Venemaalt saadavate tohutute tulude kaotsimineku.

Juba enne revolutsiooni hakkasid kapitalistid Venemaal liituma ühinguisse, et kaupade hindu tõsta ja töölistega kiiremini toime tulla. Niisuguseid kapitalistide ühinguid nimetati **trustideks** ja **sündikaatideks**. Pärast revolutsiooni suurenes kodanlike trustide ja sündikaatide arv üha enam ja enam.

Pärast mõneaastast tööstuse seisakut Venemaal elustus see uuesti 1910. aastast alates: kasvas kivisöe-, metalli- ja naftatoodang, suurenes suhkru ja tekstiilkaupade valmistamine. Tugevasti kasvas vilja väljavedu välismaale.

Venemaa majandus tegi tol ajal küll edusamme, kuid Lääne-Euroopaga võrreldes oli ta siiski mahajäänud maa ja jäi sõltuvaks välismaa kapitalistidest. Venemaal polnud veel

masinate ja tööstusseadmete tootmist, neid toodi kapitalistide poolt välismailt sisse, polnud ka keemiatööstust. Venemaa ei tundnud mineraalväetiste tootmist. Relvade valmistamises jäi Venemaa samuti maha kõigist teistest kapitalistlikest maadest.

Selgub, et esimese Vene kodanliku revolutsiooni mahasurumise põhjusi oli enam kui tarvis. Peamine neist oli tööliste ja talurahva kindla liidu puudumine. Kui talupojad tundsidki, et tagajärjekas võitlus mõisnikega pole võimalik tööliste abita, siis ei saanud nad aru sellest, et ilma tsarismi kukutamiseta pole võimalik jagu saada mõisnikest. Talupojad uskusid ikka veel „isakese-tsaari“ heasse tahtesse. Sellepärast ei tahtnudki paljud talupojad töölistega ühineda tsarismi kukutamiseks, ja talurahva pojad, riietatud sõduriselleisse, aitasid tsaari alla suruda tööliste streike ja ülestõuse. Talupojad uskusid rohkem leplikke sotsialiste-revolutsionääre kui bolševikke-revolutsionääre.

Ka tööliste juures ilmnes puudusi. Töölisklass oli küll revolutsiooni eesrindlikuks jõuks, aga ta polnud veel ühtne ja üksmeelne, sest tema partei, sotsiaaldemokraatia, oli lõhutud kahte ossa, menševikkudeks ja bolševikkudeks. Esimesed olid kokkuleplased ega tahtnud revolutsiooni lõpuni viia. Teised, s.o. bolševikud, olid järjekindlad revolutsionäärid-leninlased ja kutsusid töölisi üles tsarismi kukutamisele. Sellepärast ei toimunudki tööliste väljaastumised alati üksmeelselt, ja töölisklassil puudus võimalus saada tõeliseks revolutsiooni juhiks (hegemooniks).

Ka kiiresti sõlmitud rahu Jaapaniga aitas tsaaril revolutsiooni maha suruda. Niikaua kui kestis sõda ja tsaari väed kannatasid kaotusi, oli tsaar nõrk ja sunnitud tööliste survele järele andma. Pärast rahusõlmimist aga olukord muutus ja tsaar sai võimaluse koguda jõude võitluseks revolutsiooniga.

15. Uus revolutsiooniline tõus.

Lenini ärasõit välismaale. Stalin põrandaalusel tööl Venemaal. Arvukatele vahistamistele ja hukkamistele vaatamata jätkasid bolševikud revolutsioonilist võitlust. Nad trükkisid lendlehti, ajalehti, brošüüre. Bolševikud kasutasid Riigiduuma valimiskoosolekuid ja Duuma endagi koosolekuid, et neis avalikult teatavaks teha oma revolutsioonilisi nõudmisi ja rahvamasside viha kehtiva korra vastu.

Kogu tsaari politsei oli jalul, et püüda tabamatut Leninit. Partei tungival palvel Vladimir Iljitš sõitis ära, esiteks Soome ja siis välismaale, Šveitsi. Seal ta jätkas tööliste võitluse juhtimist.

Lenini kaasvõitleja ning abiline seltsimees Stalin jäi Venemaale. Tema keev energia sütitas bolševikke raskele, visale tööle. 1908. aastal Stalin vahistati uuesti ja saadeti asumisele ühte Siberi kubermangu. Kuid Stalini raudset tahet ei suutnud murda vanglad ega asumisele saatmine, ja järgmisel aastal Stalin põgenes Siberist ja tuli tagasi Bakuusse. Möödus aasta. Stalin vahistati uuesti ja saadeti jälle asumisele. Ta põgenes taas. Peagi said tsaari nuhid tema jälile ja valitsus saatis Stalini elaniketa Narõmi maakonda. Kuid kindel revolutsinäär ei andnud alla. 1912. aasta suvel tuli ta salaja Peterburisse tagasi.

Lenin välismaal ja Stalin Venemaal põranda all jätkasid suurt võitlustööd sotsialismi kasuks, valmis tilk-tilgalt ära andma oma verd töörahva asja eest.

Bolševikud-sangarid aitasid tööliklassil üle elada revolutsiooni lüüasaamise rasket aega ja uuesti virguda revolutsioonilisele võitlusele.

Tööliste tulistamine Leena jõel. Kaugel Siberi taigas Leena jõel oli inglise kapitalistide kullakaevandusi. Tööliste elu neis kaevandusis erines vaevalt milleski sunnitööliste elust.

Aga inglise kapitalistid said neis kaevandusis kasu 7 miljonit kuldrubla aastas.

1912. aasta kevadel jätsid Leena kaevanduste töölised töö seisma.

Inglaste nõudmisel saatis tsaarivalitsus kaevandustesse sõjaväesalga sandarmiohvitseriga eesotsas. See vahistas ja lamaid kõik tööliste juhid ja nende hulgas ka asumisele saadetud bolševikud. Töölised nõudsid vahistatute vabastamist. Nad läksid kontorisse. Töölised sammusid kitsal teerajal, mõne mehe kaupa reas. Äkki kostis signalisti sarvepuhumine. Sandarmiohvitseri käsklusel soldatid rivistusid piki teed. Kostis käsklus: tulistada!

Ragisesid paugud. Mitu ja mitu korda tulistasid soldatid töölisi. 250 tapetud ja 270 haavatud töölist jäi lumme vere-loikudesse lamama.

Sõnum tulistamisest Leena jõel levis kulutulena kogu Venemaal. Sadu tuhandeid töölisi lahkus töölt ja läks tänavale, protesteerides uue tapatalgu vastu.

1912. aasta 1. mail streikis Venemaal pool miljonit töölist. Külades haarasid talupojad uuesti kirved, vikatid ja viglad kätte ning hävitasid mõisu. Aastail 1910—1914 toimus enam kui 13 tuhat revolutsioonilist väljaastumist talupoegade poolt.

Vene rahvas hakkas virguma uuele võitlusele ja läks vastu uuele revolutsioonile.

Bolševikud — iseseisev Venemaa sotsiaaldemokraatlik töölispartei. 1912. aastal sõitsid vene bolševikkude komiteede esindajad konverentsiks kokku välismaale, Praha linna Tšehhoslovakkias. Konverents otsustas parteist välja ajada kõik menševikud ja ebakindlad ning kõikujad.

Loodi ühtlane bolševikkude leninlik võitluspartei. Ta juhtis töölisklassi ja talupoegkonda uuele revolutsioonile tsaarivalitsuse kukutamiseks ja tööliste ning talupoegade valitsuse sisseseadmiseks, 8-tunnise tööpäeva kehtimapanee-

kuks ja kõigi maade tasuta üleandmiseks talupoegade kasutusse.

Bolševikud kindlustasid oma salajasi parteiorganisatsioone Venemaal, ametiühinguid, töölisklubisid ja muid avalikke töölisorganisatsioone, mis olid bolševikkude juhtimisel.

Barrikaadid Peterburis 1914. a. juulis.

Peterburis hakkasid ilmuma bolševistlikud ajalehed, esiteks „Zvezda“, hiljem „Pravda“. Bolševistlikus „Pravdas“ kirjutati lihtsas ning kõigile töelistele arusaadavas keeles. Ta oli töelistele abiks bolševikkude partei õpetuse omandamisel. Politsei jälitas alalõpmata seda ajalehte, keelas tema müümist ja pani toimetajaid vanglasse. V. I. Lenin kirjutas „Pravda“ jaoks artikleid ja juhtis teda välismaalt. „Pravda“ juures töötasid J. V. Stalin, V. M. Molotov jt.

Sel ajal kasvatas partei hulga tugevaid ning julgeid bolševikke-revolutsionääre. Nende hulka kuulus ka J. M. Sverdlov. Ta alustas revolutsioonilist võitlust 17-aasta-

selt. Palju aastaid istus ta vanglas ja oli asumisel, kust põgenes korduvalt; viimaks pääses ta Peterburisse ja alustas heidutamatult võitlust tsarismi vastu. S. M. K i r o v alustas oma revolutsioonilist tegevust juba 1905. aastal ega katkestanud seda minutikski. Ainult vangistused ja asumisele saatmised eemaldasid seda leegitsevat revolutsionääri ajuti tööst. M. V. F r u n z e, G. K. O r d ž o n i k i d z e, V. V. K u i b õ š e v, F. E. D z e r ž i n s k i — kõik nad olid vaprad võitlejad parteis töölisasja eest. Säästmata oma jõudu, töötasid parteis M. I. K a l i n i n, K. J. V o r o š i l o v, L. M. K a g a n o v i t š, E. D. S t a s s o v a, N. K. K r u p s k a j a ja paljud teised. See oli partei raudne kaardivägi, Lenini ja Stalini väsimatud ning kindlad õpilased ja kaasvõitlejad.

Lenin sõitis Pariisist, kus ta elas, Austriasse, Vene piirile lähemale, et paremini juhtida bolševikkude tööd Venemaal.

Sel ajal puhkes Venemaal streike üksteise järel. Bakuus, kus Stalin oli loonud tugeva bolševikkude organisatsiooni, kuulutasid naftatööstuse töölised välja üldstreigi. Ligemale kuu võitlesid töölised, kuid vabrikuomanike jõud oli suurem.

1914. aasta suvel Peterburi töölised katkestasid uuesti töö vabrikuis ja tehaseis. Nad tulid tänavale punaste lippudega. Sõjaväe ja politsei pealetungile hakkasid töölised vastu barrikaadidel.

Revolutsiooni tõusu aga takistas samal ajal puhkenud Maailmasõda. Selles sõjas otsis tsaarivalitsus uuesti pääsu revolutsiooni eest.

IV. Teine kodanlik revolutsioon Venemaal.

16. Imperialistlik Maailmasõda.

Venemaa lüüasaamine sõjas. 1914. aasta suvel algas Maailmasõda. Juba ammu valmistati seda sõda ette. Suured kapitalistlikud riigid võistlesid omavahel. XX sajandi alguseks polnud maakeral lapikest maad, mis poleks olnud vallutatud mingi riigi poolt. Eri maade kapitalistid püüdsid üksteise käest ära võtta rikkaid, rohkearvulise rahvastikuga maid. Eriti ahnelt taotlesid maadevallutusi Saksamaa kapitalistid ja mõisnikud. Saksamaa püüdis Inglismaalt ära võtta mõnda tema Aafrika asumaad, Venemaalt — Ukrainat, Poolat ja Baltimaid; Venemaa katsus Türgimaalt endale saada Konstantinoopolit, Inglismaa — Mesopotaamiat ja Palestiinat; Prantsusmaa püüdis Saksamaalt tagasi saada Elsass-Lotringit, mille see oli hõivanud. Selle röövsõja ettevalmistamisel jagunesid kapitalistid kahte leeri. Uhes leeris olid Inglismaa, Prantsusmaa ja neist sõltuv Venemaa. Nende liitu nimetati Entente'iks (loe: antant). Teise leeri moodustasid Saksamaa, Austria-Ungari, Türgimaa ja Bulgaaria. Entente'i toetasid peaaegu kõik Euroopa riigid. Nendega olid liidus Jaapan ja Põhja-Ameerika Ühendriigid.

Selleks röövsõjaks valmistus sõdivate maade kodanlus salaja, rahva teadmata. Esimesena tungis Austria-Ungari Serbia kallale, seejärel kuulutas Venemaale sõja Saksamaa, kes juba ammu oli teinud ettevalmistusi sõjaks. Pärast seda astusid sõtta ka teised riigid. Kui sõda algas, pettis kõigi sõdivate maade kodanlus rahvast sellega, et kuulutas selle sõja oma kodumaa kaitse ja vaenlasest vabastamise sõjaks. Venemaa kodanlusel aitasid rahvast petta ka väikekodanlikud lepitusparteid — menševikud ja sotsial.-revolutsionärid.

Maailmasõda kestis 4 aastat ja maksis inimkonnale umbes 30 miljonit inimelu. Kõige suuremad olid kaotused tsaari-Venemaa armees.

Sel ajal, kui sakslased külvasid Vene armee üle mürskude rahega, jätsid tsaari ministrid ja kindralid tema küllaldase relvastuse ja laskemoonata.

Vene sõdur läkitab traattõkete keskelt sajatusi tsaarivalitsusele.

Kümneid tuhandeid vene sõdureid hukkus iga päev saksa kahurite ja kuulipildujate tule all ning haiguste kätte. Tsaari kindralid aga, olles tsaar Nikolai II ja Entente'i kuu-
lekad käsutäitjad, kihutasid sõdureid ikka uutele ja uutele pealetungidele. Kaotusi kindralid ei arvestanud, nende jaoks olid sõdurid ainult kahuriliha. Juba esimestel kuudel tsaari andetud kindralid hukutasid Saksamaa võitlusväljadel tervelt 200-tuhandelise armee. Venemaal käis ikka uute ja uute sõdurite värbamine. Alguses võeti sõduriks ainult noori, siis aga mindi edasi ka kõrgema vanuseni, neljakümneaastasteni. Kogusummas mobiliseeriti Venemaal kuni

19 miljonit meest. Sõja kestel löi Vene armee mitmel korral purustavalt Austria-Saksa vägesid. Eriti edukas oli 1915. a. suvel venelaste pealetung edelarindel andeka kindral Brusilovi juhtimisel. Vene armee sai suuri trofeesid, nende hulgas üle 100 000 vangi. See võit sundis sakslasi paiskama suur hulk sõjavägesid läänerindelt idarindele venelaste vastu ja seega aitas Itaalia, Prantsusmaal ja Inglismaal seisutada sakslaste pealetung läänerindel.

Kuid oivalist „Brussilovi läbimurret“ ei toetanud teised vene armeed. Andetu ülemjuhatus ja tsaarivalitsus ei osanud armeed relvastada ega varustada kõigega, mis tarvilik. Õukonnas, ministeeriumides ja armees oli rohkesti saksa salakuulajaid, kes andsid sakslastele edasi sõjasaladusi. Verest tühjaks jooksev, gaasirünnakute all hukkuv, kaitsekraavides külmav, oma andevaestest kindralitest juhitud tsaariarmee oli sunnitud taganema. 1915. aastal vallutasid sakslased Poola, Leedu ja osa Lätist. Aga sõja lõppu polnud näha.

Sõda laostas tugevasti Vene majandust. Ei jätkunud metalli, kivisütt, naftat. Tehased jäid seisma. Raudteed ei jõudnud isegi sõjavägesid vedada. Sõjaväel ja rahval polnud riideid ega jalatseid. Rahvas ja sõdurid rindel nälgisid. Vähenesid viljakülvid: ei olnud ühtegi maa harijat. Talurahvalt võeti sõjaväe jaoks hulk hobuseid ja sarvloomi. Pikaleveniv sõda laskus uskumatu koormana tööliste ja talupoegade õlgadele.

Bolševikud sõja-aastail. Bolševikkude partei astus välja maailma tapatalgu vastu. Lenin ja partei kutsusid töölisi ja talupoegi üles pöörama relvi omaenda rõhujate vastu ning paljastasid menševikkude ja sotsialistide-revolutsionääride ja nende isandate — kapitalistide alatust. Juba sõja esimesil päevil purustati ja suleti töölisorganisatsioonid. Bolševikkude ajaleht „Pravda“ oli ära keelatud juba enne sõja kuulutamist. Neljanda Riigiduuma saadikuist bolševikud saadeti

Siberisse asumisele selle eest, et nad kutsusid võitlusele sõja vastu, et nad töölisi üles kutsusid revolutsioonile.

Raske oli bolševikkudel töötada sõja-aastail. Leninit lautasid Venemaast piirid ja rinded. Teised bolševike partei juhtivad tegelased olid asumisel. Paljud bolševikkudest istusid vanglais.

Aga bolševikkude töö ei katkenud.

Revolutsiooniline liikumine sõja-aastail. Venemaal algasid bolševikkude juhtimisel massilised streigid.

1915. aastal oli Venemaal 928 streiki, 1917. aasta jaanuari- ja veebruarikuus aga juba — 1330 streiki. Töölised jätkasid võitlust loosungi all:

„Maha sõda! Maha tsaari isevalitsus!“

Petrogradi (nii nimetati Peterburi aastail 1914—1924) töölised võitlesid esimestes ridades. 1916. aasta oktoobrikuus organiseerisid nad sõja ja tsaari isevalitsuse vastu hiiglasuure poliitilise streigi. Nad võitsid endi poole isegi rügemendi sõdureid.

Töölisi toetasid ka talupojad, nad tõusid külades üles võitluseks sõja, mõisnike ja Stolõpini maaseaduse vastu.

Kõige eesrindlikumad talupojad aga olid sõjaväes. Seal kasvas rahulolematust ja varsti tekkisid partei poolt sõjaväkke tööle saadetud bolševikkude mõjutusel ka sõdurite sõjavastased väljaastumised.

Tsaari sõdurid hakkasid rindel vennastuma Saksa ja Austria sõduritega. Niisamasugune vennastumine toimus ka teistel sõdivate riikide rinnetel. Sõdurid nõudsid verise tapatalgu lõpetamist.

Sõja ajal hakkasid ka rõhutud rahvad tõusma revolutsiooniliseks võitluseks tsaarivalitsuse vastu. Rasked maksukoormad, loomade võtmised ja vägivald töötava rahva kaljal kutsusid esile suure rahulolematuse. Rahulolematust kasvas veelgi, kui rahvast hakati võtma rindetaguseile töödele.

1916. aastal tõusid üles kasahhid, kirgiisid, usbekid, tadžikid ja turkmeenid. Nad ründasid linnu, astusid võitlusse tsaari vägedega ja politseiga ning tapsid oma vallavanemaid, kes olid tsaarivõimude käsilasteks.

Kasahhid asutasid oma relvastatud väeosad. Ülestõusu juhiks oli kasahhi rahva julge kangelane **A m a n g e l d o I m á n o v**.

Ülestõusnud usbekid lõhkusid raudteid, et tõkestada sõjavägede kohalesaatmist, põletasid jaamahooneid ja lõikasid läbi telegraafitraate.

Kirgiisias soetasid ülestõusnud endile relvi, võttes ära sõjatranspordi. Mägedes nad ehtasid sepikodasid ja püssirohutööstusi.

Tsaarivõimud saatsid ülestõusnute vastu sõjavägesid suurtükkide, kuulipildujate ja soomusautodega. Veres ja põlemasüüdatud kišlakkide ning auulide suitsus nad lämmatasid need ülestõusud.

Kõrvalekaldumatult kasvas aga tööliste, talupoegade, sõdurite ja rõhutatud rahvaste ühine võitlus sõja ja tsaarivalitsuse vastu.

17. Tsarismi kukutamine 1917. aasta veebruarikuus.

Ülestõus Petrogradis. Tsaar Nikolai II ja tema ministrid ei teadnud, kuidas hakkama saada kaotusega sõjaväljal ja läheneva revolutsiooniga. Nad rabelesid, teadmata, mida ette võtta. Isegi kodanlik partei, „kadettide partei“ ja selle juht Miljukov, lakkas tsaari toetamast kaotuste tõttu sõjaväljal, kuid ta kartis ka revolutsiooni. Kodanlus otsustas võimult kõrvaldada Nikolai II ja tema asemele tsaariks panna tema venna Mihhaili, summutada alanud revolutsiooniline liikumine ja jätkata sõda.

Tsaari lähedased inimesed soovitasid Nikolai II-le lõpetada sõda, sõlmida sakslastega eraldi liitlastest rahu (separaatrah) ja siis revolutsioon maha suruda.

Tsaari ja kodanluse kavatsused ei teostunud. Neile jõudis ette tööliste ja sõdurite ülestõus, mis algas 1917. a. veebruarikuus.

1917. aasta alguses hakkasid Petrogradi nälginud ja sõjast piinatud töölisel streikima. Bolševikud juhtisid tööliste võitlust. Nad tungisid ka sõdurite kasarmutesse, kutsudes sõjaväge üles toetama töölisi võitluses tsaari vastu. Mees- ja naistöölisel ilmusid tänavale ja nõudsid:

„Maha sõda! Maha tsaarivalitsus! Leiba! Rahu!“

Peagi hakkasid töölisel aru saama, et ainuüksi streigiga tsaarivalitsusest jagu ei saa, on tarvis relvastatud ülestõusu — ja nad tõusidki üles.

Tsaari ministrid andsid käsu tulistada töölisi ilma armuta. Politseinikud paigutasid kesklinna majade katuseile ja pöninguile kuulipildujaid ja tulistasid sealt meelevaldajaid.

Petrogradi tööliste sangarlik võitlus tõmbas ka sõdurid revolutsiooni poolele.

27. veebruaril keeldusid sõjaväed Petrogradis töölisi tulistamast ja hakkasid üle minema rahva poole.

Ülestõusnud töölisel ja sõdurid vahistasid tsaari ministrid ja heitsid nad vanglasse. Vanglaist vabastati vangistatud revolutsionäärid. Rahvahulgad põletasid maha politsei ja kohtute hooned. Töölisnoored ja töölisnaised võtsid ülestõusust osa ühes vendade ja meestega.

Tsaar Nikolai II, kes oli siis väljaspool Petrogradi, saatis sõjaväljalt vägesid ülestõusnud rahva vastu. Kuid revolutsioonilised töölisel ja sõdurid sõitsid neile vastu, seletasid neile, mille eest nad võitlevad, ja veensid sõjavägesid tsaari ja kindralite käske täitmata jätta. Sõdurid võtsidki töölisi kuulda. Revolutsioon võidutses tsaarivõimu üle.

Kui sõnum revolutsiooni võidust Petrogradis jõudis teistesse linnadesse ja sõjaväljale, kukutasid töölised ja sõdurid tsaarivõimu ka kohapeal.

Revolutsioonilised töölised ja sõdurid tervitavad 3. aprillil 1917 Petrogradi jõudnud proletariaadi juhti V. I. Leninit.

1905. aasta esimese revolutsiooni eeskujul asutati igal pool Nõukogusid, kuid need olid juba mitte ainult Töölise Saadikute Nõukogud, vaid Töölise ja Soldatite Saadikute Nõukogud. Selles ilmnes vahe 1917. a. revolutsiooni ja 1905. aasta revolutsiooni vahel. Soldatite saadikud Nõukogudes olid ju õieti talupoegade saadikud, kes sõja puhul olid rietatud sõdurimundrisse. Täheandab, Töölise ja Soldatite Saadikute Nõukogud olid tõeliselt tööliste ja talupoegade saadikute nõukogud. See tähendab, et

juba oli asutatud tööliste ja talupoegade liit tsaarivõimu vastu. Tööliste ja Talupoegade Saadikute Nõukogud aga kujunesid selle liidu organiteks.

Ilma selle liiduta rahvas poleks saanud kukutada tsaari, ja revolutsioon poleks pääsenud võidule.

Kaks võimu. Kodanlus oskas ära kasutada väike-kodanlike poliitikuid, vähemlasi ja sotsialiste-revolutsionääre, kelle käes oli Nõukogudes enamus, ja haaras nende abil võimu riigis enda kätte. Revolutsiooni äraandjad, vähemlased ja sotsial.-revolutsionäärid, andsid kodanlusele võimaluse luua oma kodanlik *Ajutine Valitsus*.

Kuid Ajutise Valitsuse kõrval kestsid edasi ka Nõukogud. Riigis kujunes kaks võimu.

Kodanlus ja Nõukogudes istuvad menševikud ja sotsial.-revolutsionäärid taotlesid sõja jätkamist Saksamaaga kuni võiduka lõpuni. Maa oli endiselt mõisnike kätes. Kapitalistid jätkasid tööliste riisumist. Venemaa rahvaste rõhumine jäi püsima.

Lenin oma välismaalt saadetud kirjades ja bolševikud, asumiselt tagasitulnud seltsimees Staliniga eesotsas, paljastasid rahva ees Ajutist Valitsust ja tegid avalikuks menševikkude ja sotsial.-revolutsionääride pettemängu.

3. aprillil 1917 jõudis Lenin suure vaevaga välismaalt Venemaale. Leninit vastu võtma kogunes kogu revolutsiooniline Petrograd: töölistes, madrused ja sõdurid. Lenini tervitamisel polnud lõppu. Lenin astus soomusautole, hakkas rahvale kõnelema ja heitis vaikseks jäänud rahva hulka tulise üleskutse: „Elagu ülemaailmaline sotsialistlik revolutsioon!“ See oli üleskutse võitlusele kodanliku Ajutise Valitsuse vastu tööliklassi võimu püstitamise, sotsialismi eest.

V. Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon Venemaal.

18. Bolševikud valmistavad ette sotsialistlikku revolutsiooni.

Massid järgnevad bolševikkudele. Pärast Lenini päralejõudmist kutsus partei kokku bolševikkude konverentsi. Igast Venemaa nurgast sõitsid Petrogradi saadikud, kes olid 80 000 parteiliikme esindajad. Konverentsile saabusid Molotov, Vorošilov, Sverdlov, Kuibõšev, Dzeržinski ja paljud teised. Lenin ja Stalin juhtisid konverentsi tööd. Nad vihjasid sellele, et töölisklass on täitnud ainult esimese ülesande — hävitanud tsaari isevalitsuse Venemaal. Nad ütlesid, et on tarvis lahendada veel teine ülesanne — teostada sotsialistlik revolutsioon, et parteil seisab ees veel raske ja tõsine võitlus, sest kodanlus, kes asus valitsema maad, ei lahku ägeda vastupanuta võimu juurest.

Nad kutsusid parteid üles võitma enda poole enamust Töölise ja Soldatite Saadikute Nõukogudes, ühtlasi ka Talupoegade Saadikute Nõukogudes ja välja tõrjuma neist menševikke ja sotsial.-revolutsionääre.

Lenin ja Stalin kutsusid bolševikke organiseerima masse võitluseks sotsialistliku revolutsiooni eest. Sotsialistliku revolutsiooni võiduks, ütlesid nad, peab töölisklass tihedas liidus kõige vaesema talupojaklassiga kukutama kodanluse võimu. On tarvis taltsutada kodanlust, ära kiskuda mõisnike käest maa ja anda see talupoegadele kasutamiseks, anda vabadus Venemaa rõhutud rahvastele, lõpetada viivitamata sõda.

Lenini ja Stalini ettepanekud võeti konverentsi poolt vastu.

Bolševikud arendasid hiiglatööd tööliste, sõdurite ja madruste masside hulgas. Samuti alustasid bolševikud tööd talupoegade keskel. Nad selgitasid konverentsi otsuseid ja kutsusid rahvast võitlusse Ajutise Valitsusega, et sisse seada Nõukogude võim, lõpetada sõda ja kogu maa kohe üle anda talupoegadele.

Talupojad nõuavad maad, Nende kodukohast päritolev madrus kutsub üles mõisnike maade kiireks ja organiseeritud ülevõtmiseks.

Petrogradis algasid tööliste ja sõdurite konverentsid. Ap-rillis korraldati tööliste ja sõdurite meeleavaldus. Meeleavaldajad kandsid plakateid ja lippe bolševistlike loosun-gitega:

Maha sõda!

Maha ministrid-kapitalistid!

Kogu võim Nõukogudele!

Ajutine valitsus koos menševike ja sotsial.-revolutsionääridega oli sunnitud vallandama rahva poolt kõige enam vihatud ministrid-kapitalistid Gutškovi ja Miljukovi ning võtma oma koosseisu mõned menševikud ja sotsial.-revolutsionäärid.

Kuid valitsuse poliitika jäi endiseks. Sõda kestis, maa oli endiselt mõisnike valduses, rõhutatud rahvad jäid õigusetuiks, töölisi ähvardati lokautidega (ettevõtete sulgemisega).

Masside revolutsiooniline meeoleu kasvas. Nad jäid üha enam kuulatama bolševike häält. Bolševike partei tugevnes.

Juuni alguses 1917 toimus Petrogradis I ülevenemaaline Tööliste ja Soldatite Saadikute Nõukogude kongress.

Sel kongressil menševikel ja sotsial.-revolutsionääridel oli esialgu veel enamus. Menševikud ja sotsial.-revolutsionäärid saavutasid nõukogude kongressi heakskiidu kodanlikele valitsusele ja pealetungile rindel.

Samal ajal algas rünnak rindel. See lõppes Vene armee purustamisega. Sõdurid ei tahtnud minna lahingusse, keeldusid võitlemast kodanluse huvide eest, nõudsid kogu võimu üleandmist nõukogudele. Asjata mõjutas Ajutise Valitsuse sõjaminister, sotsial.-revolutsionäär Kerenski, sõdureid oma verd valama neile võõra asja eest. „Sõda vajavad buržuid,“ vastasid sõdurid, „võidelgu nad siis ka ise.“ Ajutine Valitsus käskis maha lasta lahinguisse minekust keelduvad sõdurid.

Sõdurid veendusid üha enam, et menševikud ja sotsial.-revolutsionäärid reedavad nende huve, ja hakkasid üle minema bolševike poole. Venemaa tähtsamates linnades algasid uuesti tööliste ja sõdurite meeleavaldused.

Juuli-meeleavaldus ja kindral Kornilovi mäss. Saabus 1917. aasta suvi. Ajutine Valitsus ei rahuldanud endiselt ühtegi tööliste, sõdurite, talupoegade ja Venemaa rõhutatud rahvaste nõudmist.

Kuid laostumine tööstuses ja raudteedel suurenes. Tehased ja vabrikud jäid seisma, polnud toormaterjale ega kütet. Ei jätkunud leiba, liha. Lähenes nälg.

Tööliste võitlus kapitalistidega ja nende valitsusega teravnes. Streigid kestsid pidevalt. Töölised organiseerisid oma

1917. a. 3. juuli meeleavaldajate tulistamine Petrogradis.

relvastatud üksused — Punakaardi. Külades algasid talupoegade ülestõusud.

Sõdurid lahkusid tuhandete kaupa rindelt. Rõhutud rahvad, kes ei saavutanud vabastamist Ajutiselt Valitsuselt, esinesid oma õigustatud nõudmistega.

3. juulil 1917. Petrogradi tööliste, sõdurite ja madruste massid astusid välja meeleavalduses bolševistlike loosungite all. Kodanlus, leppinud kokku menševike ja sotsial-revolutsionääridega, kutsus frondilt väljavalitud junkrute ja kulaklike sõjaväeüksuste osad, tulistas meeleavaldajaid ja purustas töölisorganisatsioonid.

Junkrud ja ohvitserid ründasid ajalehe „Pravda“ toime-

tust. Bolševikke areteeriti ja heideti vanglasse. Bolševikud pidid uuesti kaduma põranda alla. Ajutine Valitsus käskis areteerida Lenini. Lenin hoidis end varjul partei nõudmisel. Ivanovi-nimelise töölise passiga Lenin, riietunud tööliseks, varjas end onnis Petrogradi ümbruses Sestroretski lähedal ning sõitis mõne aja pärast Soome. Asjata ajasid kodanlikud nuhid Leninit taga. Töölised kaitsesid kõigi abinõudega oma armastatud juhti.

Kodanlus määratses tagalas ja rindel. Isegi kõige mahajäänud töölised hakkasid taipama, milleni viivad menševikud ja sotsial.-revolutsionärid, kes kaitsesid kodanluse huve. Bolševike ridadesse astus ikka uusi ja uusi töölisi. Bolševike partei liikmete arv kasvas 200 000-ni.

Juuli lõpul astus Petrogradis kokku bolševike partei VI kongress.

Leninit kongressil ei olnud. Ta viibis redus. Stalin juhatas kongressi tööd. Ta kutsus parteid valmistuma relvastatud ülestõusuks.

Kongress seadis üles tähised sotsialistliku revolutsiooni võiduks ja töötas välja võitlusabinõud maa laostumise vastu.

Mööda Venemaad laiali sõitnud saadikud hakkasid töölisi ja maakehvikuid ette valmistama ülestõusuks Ajutise Valitsuse vastu, tema võimu kukutamiseks ja Nõukogude võimu — töölise ja talupoegade võimu — kehtimapanekuks.

Siis organiseerisid kodanlus ja mõisnikud salanõu revolutsiooni vastu. Nende ülesandel kogus kindral Kornilov suured üksused ohvitseridest, kasakaist ja tagurlikest väeosadest ning suunas need Petrogradi peale, et purustada töölise ja soldatite saadikute nõukogud, lammata töölisi ja talupoegi ja kuulutada ennast Venemaa piiramatuks valitsejaks.

Bolševikkude kutsel tõusid üles Petrogradi töölised ja Petrogradi sõjaväed. Kornilovi vägede vastu saadetud revolutsioonilised agitaatorid — töölised ja sõdurid — jutusta-

sid Kornilovi sõduritele nende kindrali tõelisist kavatsusist. Kornilovi polkude sõdurid keeldusid välja astumast revolutsiooni vastu. Kodanluse salanõu nurjus. Tööliste ja talupoegade survele Kerenski oli sunnitud Kornilovi areteerima ja vanglasse paigutama.

Tööliste ja sõdurite võit Kornilovi üle kindlustas veelgi bolševikkude partei mõju.

Pärast Kornilovi mässu töölised ja sõdurid hakkasid Nõukogudest eemaldama menševikke ja sotsialiste-revolutsionääre ning valima nende asemele bolševikke. 1917. aasta sügisel läks enamus Petrogradi ja Moskva nõukogudes bolševike kätte. Nõukogud muutusid proletaarse revolutsiooni tõelisteks keskusteks. Nad relvastasid töölisi, asutasid Punakaarti, valmistasid ette relvastatud ülestõusu.

Oktoobri alguses Lenin, varjates end kodanliku valitsuse eest, ilmus Petrogradi, et asuda ülestõusu etteotsa. Lenin rääkis, et tööliste võit on nüüd kindlustatud, et tuleb jalamaid alustada relvastatud ülestõusu, kukutada kodanlik valitsus, menševikud ja sotsial.-revolutsionäärid ning kehtima panna nõukogude võim.

19. Sotsialistlik revolutsioon võitis.

Võidukas ülestõus 25. oktoobril (7. novembril) 1917. Bolševike partei valmistus viimaseks otsustavaks lahinguks — kodanliku võimu kukutamiseks relvastatud jõuga.

Ülestõusu aeg oli õnnelikult valitud. Maailmasõda kestis. Venemaal järgnes enamik töölisi bolševikele. Kokkulepet taotlevad menševike ja sotsial.-revolutsionäärude parteid kaotasid töötajate usalduse. Paljud tööliste ja soldatite saadikute nõukogud olid bolševike käes. Töölistel olid oma tugevad ametiühingud ja Punakaart. Talupojad ei tahtnud oodata Asutava Kogu kokkukutsumist, nagu seda neile soo-

vitased kokkuleppemehed sotsial.-revolutsionäärid ja menševikud, ning läksid kaasa bolševikega, kes nõudsid mõisnike maade viivitamatut ülevõtmist. Nad ajasid mõisnikud mõisadest välja ja hakkasid maid üle võtma. Sõdurid ei tahtnud jätkata sõda. Nad hülgasid Kerenski käsu — sõdida võiduka lõpuni — ja nõudsid rahu. Kerenski Ajutise Valitsuse vastu tõusid üles mitte ainult vene töölised ja talupojad, vaid ka Taga-Kaukaasia, Ukraina, Valge-Vene, Kesk-Aasia ja Soome rahvad. Bolševikud valmistasid energiliselt ette ülestõusu. Selle plaan oli hoolikalt välja töötatud.

Kuid kõige otsustavamatel ülestõusu ettevalmistamise päevadel Kamenev ja Zinovjev meelega, Trotski aga oma hoopleva lobisemisega reetsid kodanlusele ülestõusu plaanid ja tähtajad. Ajutine Valitsus, saanud reetjate kaudu ülestõusust teada, mobiliseeris kiires korras ülestõusuga võitluseks temale truuks jäänud väeosad. Kuid kodanluse võimupäevad olid loetud. Bolševikkude partei Keskkomitee moodustas ülestõusu juhtimiseks löögikeskuse sm. Staliniga eesotsas. Täites Lenini korraldust, löögikeskus alustas ülestõusu **24. oktoobril 1917**. Selle juhtimisele asus Lenin.

Nagu üks mees tõusid bolševike partei kutsel punakaartlased, revolutsioonilised sõdurid ja Kroonlinna meremehed. Vaprus, revolutsiooniline pingeline ja revolutsiooniliste sõdurite distsipliin sooritasid ruttu oma töö. Kõik valitsusasutised ja sõjalised punktid Petrogradis võeti üle punakaartlaste poolt. Talvepalees kindlustasid end Ajutise Valitsuse ministrid koos ohvitseride ja junkrute väeüksustega.

25. oktoobril revolutsioonilised sõjaväed piirasid palee ümber. Revolutsiooniline ristleja „Avrora“ ja kolm miinilaeva sõitsid Neeva jõe. Palee piiramine kestis öhtuni. Saabus pimedus. Ainult määratu suur talvepalee oli valgustatud. Ööseks võitlus tugevnes. Hakkasid ragisema kuulipildujad. Kostasid kogupaugud püssidest. Algas vastastikune tulistamine palees asuvate sõjavägede ja pealetungivate revolüt-

sionääride vahel. Punakaartlased alustasid tormijooksu paleele.

Talvepalee vallutamist juhtivad bolševikud tegid piiratuile ettepaneku alistuda. Need ei vastanud. Anti signaal. Talve-

V. I. Lenin juhatamas ülestõusu oktoobripäevil 1917.

paleele avati tuli Petropavlovski kindluse kahureist. Kõmasid suurtükid ristlejalt „Aurora”. Kahurväe tuli mõjus. Kuulipildujad palees vaikisid. Revolutsioonilised väed tungisid paleesse. Ohvitserid ja junkrud jätkasid veel tulistamist, kuid varsti nad alistusid. Kitsa koridori kaudu astusid punakaartlased lossi ümmargusse tuppa. Laudade taga istusid mõned hirmunud inimesed. See oli Venemaa viimne kodanlik valitsus. Kerenskit nende seas ei olnud, ta jõudis põgeneda ja peitu pugada.

Revolutsiooni nimel kuulutati kõik ministrid vangistatuks. Vangistatud ministrid viidi kindlusse.

Revolutsioonilised madrused lähevad ründama Talvepaleed
oktoobris 1917.

Proletaarse revolutsiooni võit kogu maal. Töölisklass pühitses võitu. 25. oktoobril lugesid petrogradlased sügava liigutusega Lenini kirjutatud üleskutset. Selles ta kirjutas, et Ajutine Valitsus on langenud ning võim on läinud Töö-

liste ja Soldatite Saadikute Nõukogude kätte. Asi, mille eest võitles rahvas: sõja lõpetamine, mõisnike maaomandusõiguse tühistamine, Nõukogude valitsuse loomine — see kõik on kindlustatud.

Jakov Mihhailovitš Sverdlov
(1885—1919).

Nüüd võis võitluseks laostumise vastu sisse seada tööliste kontrolli vabrikuis ja tehastes.

Samaaegselt avati II ülevenemaaline tööliste ja soldatite saadikute nõukogude kongress. Lenin esitas ja kongress kinnitas kolm esimest suure proletaarse revolutsiooni dekreeti: rahust, maast ja võimust.

Rahudekreet tegi kõigile sõdivatele riikidele ettepaneku astuda viibimata läbirääkimistesse sõja lõ-

petamise ja rahu sõlmimise üle üheõigusluse alustel.

Maadekreet hävitas mõisnikuseisuse, tühistas eraomandusõiguse maale ja andis maa kõigi töötajate kasutada. Talupojad said Nõukogude võimult üle 150 miljoni hektaari maad.

Võimudekreet andis kogu võimu riigis Nõukogude kätte. Meie maast sai Nõukogude Vabariik.

Kongress valis Ülevenemaalise Kesk-Täidesaatva Komitee ja Rahvakomissaride Nõukogu. Rahvakomissaride Nõukogu etteotsa asus sm. Lenin. Rahvuste rahvakomissariks valiti sm. Stalin.

Varsti pärast kongressi valiti sm. Sverdlov Ulevenemaalise Kesk-Täidesaatva Komitee esimeheks.

Sõnum Petrogradi proletariaadi võidust levis kiiresti üle kogu maa. Terves reas linnades tuli töölistel pidada ägedaid lahinguid, et haarata võim enda kätte.

Moskvas vallutasid ohvitserid ja junkrud Kremli ja rea suuri hooneid. Töölistel-punakaartlastel tuli kaevata kaitsekraave ja pidada lausa sõda kontrrevolutsionääridega. Nädal aega kestsid lahingud Moskvas. Ainult suurtükitlega sundisid tööliselised ja sõdurid ohvitserid ja junkrud alistuma.

Kõigist Venemaa linnadest lendasid Petrogradi telegrammid ja teated võimu üleminekust Nõukogudele. Siberi, Kesk-Aasia, Valge-Vene, Volgamaa ja Dnepri vasakul kaldal asetseva Ukraina rahvad vabanesid Nõukogude valitsuse abil mitme sajandi pikkusest kodanluse ja mõisnike survest.

Sotsialist-revolutsionäär Kerenski kodanlik valitsus oli seletatav järgmiste põhjustega:

1) Sotsial.-revolutsionäär Kerenski kodanlik valitsus oli tööliste ja talupoegade silmis lõplikult läbi kukkunud. Kerenski püüdis jätkata sõda võiduka lõpuni, kuid tööliselised, talupojad ja sõdurid nõudsid sõja lõpetamist ja rahu sõlmimist. Kerenski taotles maade säilitamist mõisnikele, tööliselised ja talupojad aga nõudsid mõisnike maa viivitamatut äravõtmist talupoegade kasuks. Kerenski püüdis taltsutada töölisi, tööliselised ja talupojad aga nõudsid vabrikantide ja töösturite taltsutamist ja töölisorganisatsioonide kontrolli teostamist nende üle.

2) Teine põhjus seisneb selles, et nende nõudmiste põhjal tekkis ja kujunes tööliste ja talupoegade tugev liit tööliste ja soldatite saadikute nõukogude näol kodanliku Ajutise Valitsuse ja tema käsilaste — sotsial.-revolutsionääride ja menševike vastu, — bolševike partei toetuseks.

3) Kolmas põhjus seisneb selles, et tööliselised ja talupojad suures enamikus lahkusid kokkulepet taotlevaist sotsial.-

Vladimir Iljitsj Lenin.

revolutsioonäärdest ja menševikest ning koondusid bolševike partei ümber, tunnistades selle oma juhiks ja suunajaks.

Ilma nende põhjusteta poleks Oktoobrirevolutsioon saavutanud võitu.

Tööliste kontrolli sisseseadmine vabrikutesse.

Bolševike partei organiseerib Nõukogude riiki. Suure proletaarse revolutsiooni võidu esimestest päevadest peale asusid Lenin ja Stalin organiseerima Nõukogude riiki kui kõigi rahvaste vennalikku sotsialistlikku liitu. Venemaa rahvad said Nõukogude võimult täieliku vabastamise, mida polnud ühelgi rahval maailmas.

Varsti pärast rahu- ja maadekreedi avaldamist anti välja töölistekontrolli dekreet. Töölistekontroll seati sisse kapitalistide üle vabrikuis ja tehastes saaduste tootmise üle, kõigi saaduste ja toormaterjalide säilitamise, ostu ja müügi üle.

Rahvakomissaride Nõukogu kuulutas välja, et ta keeldub välisriikidele tasumast igasuguseid võlgu.

Kuid pealinnades ja maa keskustes lüüa saanud Nõukogude võimu vaenlased — mõisnikud, kapitalistid, kindralid ja papid ning nendega ühes ka menševikud ja sotsialistid-revolutsionäärid — põgenesid Vene piirimaadele.

Nad püüdsid endid kindlustada Doni ääres, läänepoolses Ukrainas, Kaukaasias, Orenburgi rohtlais, Siberis ja organiseerida sõjakäiku Nõukogude võimu vastu. Kuid oma jõude oli neil vähe, töölised ja talupojad ei ühinenud nendega. Mässud ja vandenõud, mida korraldasid menševikud ja sotsialistid-revolutsionäärid, kukkusid läbi. Punakaardist ja võitluseks kontrrevolutsiooniga asutatud Ülevenemaalisest Erakorralisest Komisjonist (VTŠK), mille eesotsas seisis F. E. Dzeržinski, piisas selleks, et likvideerida need sotsialistide-revolutsionääride, menševike ja nende liitlaste kadettide salanõud.

Nõukogude võimu võitlus kontrrevolutsiooniliste sepiustega muutus pisut raskemaks siis, kui kadettidest ja sotsialistidest-revolutsionääridest-menševikest mässajaile hakkasid otsest sõjalist toetust andma kapitalistlikud riigid. See oli kapitalistlike riikide sõjaline interventsioon (vahelesegamine) Nõukogude võimu ja Nõukogude korra vastu. Nõukogude võitlus interventsiooni vastu kestis tervelt kolm aastat.

VI. Sõjaline interventsioon. Kodusõda.

20. Nõukogude võitlus rahu pärast. Ukraina vallutamine sakslaste poolt.

Rahu Saksamaaga. Kuigi sõda kestis, polnud vana Vene armee enam suuteline võitluseks ja jooksis rindelt koju. Vagunite katustel, puhvreil ja rongide pidureil pöördusid sõdurid tagasi koju. Sõjaga kurnatud maa ja armee vajas hingetõmmet. Dekreedi põhjal, mis võeti vastu II Nõukogude kongressil, pöördus Rahvakomissaride Nõukogu kõigi sõdivate riikide poole ettepanekuga sõlmida üldine rahu. Inglise ja Prantsuse valitsused, kellega siis ühinesid ka Ameerika Ühendriigid, vastasid sellele ettepanekule vaikimisega. Saksamaa ja tema liitlased, enam nõrgestatud sõja tõttu kui Inglis- ja Prantsusmaa, astusid Nõukogude võimuga rahuläbirääkimistesse. Saksamaa tahtis jätta endale osa Nõukogude-Venelt võetud maist. Upsakail saksa kindraleil tuli pidada läbirääkimisi Nõukogude maa tööliste ja talupoegade saadikutega. Sakslased seadsid Nõukogude delegatsioonile röövellikke rahutingimusi.

Et Vene vana armee oli lagunenu, noor regulaarne Punaarmee aga polnud veel loodud ega võinudki olla loodud nii lühikese ajaga, siis ei saanud Nõukogud enam sõda jätkata. Sellepärast kohustas Lenin delegatsiooni hulka kuuluvat Trotskit alla kirjutama rahulepingut sakslastega. Kuid Trotski, toimides ilmselt sakslaste kasuks ja provotseerides neid uuele pealetungile relvastamata Nõukogude maa vastu, ajas nurja rahuläbirääkimised. Sakslased kasutasid seda, alustasid uut pealetungi Petrogradile. Lenini pealekäimisel sõlmiti sakslastega Bresti linnas kiiresti rahu. See oli Bresti rahu.

Peale sakslaste poolt haaratud Nõukogude maade loovutamise tuli nõustuda veel teistegi järeleandmistega Saksa-

maale. Reetur Trotski ja tema käsilane Buhharin püüdsid igati nurja ajada Bresti rahuläbirääkimisi ja reeta noort Nõukogude Vabariiki. Lenin ja Stalin, nõustudes sellise kahjuliku rahuga, ei kahelnud selles, et saabub aeg, millal Saksamaal võidab revolutsioon, kuna samal ajal suudab

Punaarmee oma loomispäevil.

Nõukogude võim Venes luua Punaarmee, suudab end kindlustada ja kaotused tagasi võita. Bresti rahu sõlmimisega sai Nõukogude võim hinge tagasi tõmmata ja asus rahvamajanduse ülesehitamisele ning Punaarmee loomisele ja tugevdamisele. Punaarmee rajati **1918.** aastal.

Sakslased haaravad Nõukogude maid. Kuigi Nõukogude valitsuse poolt sakslastega sõlmitud Bresti rahu kehtis kogu Nõukogude riigi territooriumil, muuseas ka Ukrainas, ei tahtnud mõned sakslaste poolt äraostetud Ukraina saadikud alluda Nõukogude valitsusele ja sõlmisid sakslastega eraldi rahulepingu. Selle äraandliku lepingu põhjal kuulutati Ukraina mitte Nõukogude, vaid kodanlikuks vaba-

riigiks. Kui aga Nõukogud oleksid sellele vastu seisnud, siis sakslased kohustusid abistama oma sõjavägedega Ukraina kodanlikku valitsust, mida siis nimetati Ukraina Raada'ks. Saksa maadeahnitsejad kasutasid seda kokkulepet ja tungisid oma vägedega Ukraina piiridesse. Nad vallutasid Ukraina ja hiljem ka Donimaa ning Gruusia. Oma teekonnal ajas pealetungiv saksa sõjavägi laiali Nõukogud, poos bolševikke ja tööliste ning talupoegade võimu toetajaid.

Punaarmee jõud oli siis veel üsna nõrk, kuid ta ei loovutanud sakslastele Nõukogude maid ilma lahinguta.

Donetsi kaevandustöölisist, maakehvikulist ja revolutsioonilistest madrustest moodustatud tööliste väeosade eesotsas seisis tööliste lemmik, Putilovi lukussepp, uljasjulge bolševik, Lenini ja Stalini parimaid õpilasi — Kliment Jefremovitš Vorošilov.

Poolteist kuud panid Vorošilovi väeosad pealetungivatele sakslastele ja valgete kasakate vägedele Donil vastu. Kasakad lõhkusid silla Donil. Valgete kasakate kuulirahe ja mürskude all tegid punased võitlejad silla üle Doni. Osa inimesi töötas, osa võitles kasakatega. Vorošilov julgustas võitlejaid ja isikliku vapruse eeskujuga sisendas väeosadele kindlust ja oskas punaseid viia üle Doni Tsaritsõni (nüüd Stalingrad).

Saksa ja Austria sõjavägi hõivas kogu Ukraina. Sakslased seadsid Ukraina hetmaniks ukraina suurmõisniku, tsaari kindrali Skoropadski, ning andsid mõisnikele tagasi maa ja kapitalistidele vabrikud.

Töölisorganisatsioonid olid Ukrainas keelatud. Kuul, võilas ja irvitused said Ukraina tööliklassile ja talupoegadele osaks mõisnike, kapitalistide ja saksa sõdurite poolt. Sakslased võtsid talupoegadelt loomad, tuhnisid aitadest välja teravilja. Iga päev lahkusid rongid Saksamaale ja Austriasse Ukraina vilja, suhkru, peki, liha, söe ja rauamaagiga. Saksa vallutajate riisumised ja vägivald kihutasid Ukraina töölisi

ja talupoegi võitlusse. Eriti kuulsaks sai oma vaprase tõttu võitluses sakslastega raudteelase poeg Nikolai Štšors. Ta võitles niisama sangarlikult Ukraina tööliste ja talupoegade vaenlastega kui vene rahva kangelane Vassili Ivanovits Tšapajev. Kuid kaua ei pidanud sakslased Ukrainas vastu. Saksa sõdurid kaitsesid end suuri vaevu Ukraina ülestõusnud tööliste ja talupoegade vastu. Ja kui 1918. aasta lõpul Saksamaal puhkes revolutsioon, hajusid saksa sõdurid Saksamaale. Ukraina sai jälle Nõukogude maaks.

Sakslastega tehtud röövellik Bresti rahu oli tühistatud Nõukogude võimu poolt.

21. Nõukogude Vabariik interventsiiooni ja kontrrevolutsiooni rõngas.

Vabrikud ja tehased — riigi omand. Võitlus leiva pärast. Maailmasõja tõttu laostunud Venemaa alustas sotsialistlikku revolutsiooni kogu maa majanduse äärmise languse ajal. Vabrikandid ja töösturid ei tahtnud alistuda töölis-kontrollile. Nad rikkusid ja lõhkusid masinaid, ei teinud neile remonti, jätsid vabrikud ja tehased ilma toormaterjali ja küttega või sulgesid oma ettevõtted hoopis. Nende vaenlastega, kes sel teel püüdsid lüüa revolutsiooni, alustas Nõukogude võim otsustavat võitlust.

Kapitalistidelt võeti pangad, raudteed ja hiljem vabrikud ning tehased. 1918. aastal muutusid kapitalistide ettevõtted Nõukogude riigi omandiks. Vabrikuisse ja tehastesse pandi direktoreiks tööliselised ja nõukogude insenerid. Kuid mitmeid vabrikuid ja tehaseid ei saadud kütte- ja toormaterjali puuduse pärast kohe käima panna.

Kogu maale ei jätkunud leiba. Kulakud, revolutsiooni loomastunud vaenlased, matsid vilja maa sisse, määndasid seda,

müüsid ülikõrge hinna eest spekulantidele, et ainult mitte anda leiba Nõukogude riigile ja Punaarmeele. Vilja juurdevedu viljarikastest rajoonidest Venemaa tööstuskeskustesse oli ära lõigatud Nõukogude võimu vastu ülestõusnud kontr-revolutsionääride ja interventide poolt. Nälg ähvardas revolutsiooni hävitada.

Lenini üleskutse kohaselt löid töölised to it l u s t a m i s s a l k u, et koguda viljaülejääke külades ja võidelda kulakute vastu. Lenini ettepanekul organiseeriti külades k e h v i k u t e k o m i t e e d (kombedid). Need aitasid toitlustamissalkadel kulakuilt vilja korjata, andsid kehvikule kulakuilt äravõetud hobuseid ja kariloomi.

Partei ja kehvikute komiteede poolt tõmmati ka keskmised talupojad töölisklassiga ja kehvikutega liitu ning sõprusse. Keskmise jõukusega talupojad nägid, et Nõukogude võim, kes andis neile maad, ka kaitseb neid mõisnike eest ja lööb vaenlasi, ning hakkasid üheskoos töölisklassiga ja kehvikutega võitlema Nõukogude eest.

Inglismaa, Prantsusmaa ja Jaapan alustavad sõjalist vahelesegamist (interventsiooni) Nõukogude maal. Välismaa kodanlus kartis, et revolutsioonilise tulikahju sädemed süütavad revolutsiooni kogu maailmas. Välismaa kapitalistid ei suutnud leppida ka sellega, et nad ei saa enam suuri sissetulekuid oma kapitalidelt, mis nad enne revolutsiooni olid mahutanud Vene ettevõtetesse. Koos Vene mõisnike ja kodanlusega alustasid Inglismaa, Prantsusmaa ja Jaapani valitsused kodusõda Nõukogude võimu vastu. Kevadel 1918 alustasid t š e h h i d, kes Maailmasõjas venelaste kätte vangi langesid, Prantsusmaa toetusel kontr-revolutsioonilist ülestõusu Nõukogude-Vene vastu. Sotsialistid-revolutsionäärid ja menševikud koos tšehhidega vallutasid o s a V o l g a m a a d, U r a l i j a S i b e r i. 1918. a a s t a s u v e l t e g i d i n g l a s e d A r h a n g e l s k i s V a l g e m e r e ä ä r e s o m a sõjavägedega dessandi ja aitasid kohalikel valgekaartlastel

kukutada Nõukogude võimu. Vladivostokis teostasid dessandi jaapanlased.

Kõiki neid kodanlikke riike, kes alustasid sõda Nõukogude võimu vastu, nimetati siis Entente'iks (loe: antant), mis tähendab liitu ehk liitlasi.

Liitlased korraldasid ülestöuse mitmes Nõukogude-Vene linnas kadettide, menševike ja sotsialistide-revolutsionääride abil. Kodanlus palkas bandiite revolutsiooni juhtide tapmiseks. Tapeti bolševik Uritski ja Petrogradi tööliste lemmik-oraator bolševik Volodarski. Sügisel 1918 sooritati pärast miitingut ühes Moskva tehases V. I. Leninile atentaat, mille korraldasid sotsialistid-revolutsionäärid koos buhhaarinlastega ja trotskistidega. Verest tühjaks jooksev Lenin viidi koju. Palju päevi võitles Vladimir Iljitš surmaga. Kõik töötajad jälgisid Iljitši haiguse käiku. Kergendus- ja rõõmu-ohu pääses töötajate hulgas valla, kui paranenud Iljitš jälle tagasi pöördus riigi valitsemise juurde.

Selleks ajaks vallutasid Entente'i riigid Valge mere kaldad, Uurali ja Siberi. Valgekasakad püüdsid vallutada Tzaritsõni — suurt linna Volga ääres — ja ära lõigata vilja juurdevedu maa keskustesse. Bolševike Keskkomitee saatis Tzaritsõni kaitseks sm. Stalini. Siin kohtus Stalin Vorošiloviga, kes tuli Punaväe osadega Donbassist. Päevad ja ööd, ilma puhkuseta, töötas Stalin Tzaritsõni rinde kindlustamisel. Ta rookis välja reetjad, kes tungisid Punaarmee tagalasse, hoolitses sõjaväe relvastamise ja varustuse eest, saatis Volgat mööda vilja Moskva, Petrogradi ja teiste linnade töölistele. Valgekasakad püüdsid mitu korda vallutada Tzaritsõni, kuid asjata. Stalin ja Vorošilov andsid kasakaile hoobi hoobi järel ja hoidsid endi käes selle tähtsa linna Volga ääres.

Koos Tzaritsõniga võitles valgete vastu ka Astrahan, kus Punaarmee eesotsas seisis sm. Kirov. Valgetel ei õnnestunudki vallutada Astrahani.

Kodusõda Taga-Kaukaasias ja Kesk-Aasias. Saksamaa aitas gruusia rahva vaenlasi — menševikke — kindlustada end Gruusias. Suure verevalamisega saavutasid menševikud võimu Gruusias. Nad lasksid maha palju töölisi ja talupoegi, kes võitlesid Nõukogude võimu eest.

Ka Armeenia töolistel ja talupoegadel ei õnnestunud end kohe kodanluse ikkest vabastada. Armeenias toetasid liitlased armeenia rahva vaenlasi — dašnakke.

Türkklased plaanitsesid Azerbaidžanis Bakuu vallutamist selle laialdase naftatööstusega. 1918. aastal oli Bakuus Nõukogude võim. Bakuu Nõukogu eesotsas seisis bolševik **Stepan Šaumjan** ja teised vanad bolševikud — seltsimees Stalini sõbrad ja õpilased. Bakuu natsionalistid kutsusid suvel 1918 Inglise väed Bakuusse selle ettekäändega, et päästa linna türklaste käest. Vallutanud linna, inglased vangistasid Šaumjani, Azizbekovi, Džaparidze ning teised Bakuu komissarid, viisid nad Turkmeeniasse ja lasksid seal liivalagendikel maha, arvult 26 inimest.

Inglased hävitasid Nõukogude võimu Turkmeenias ja seadsid sisse neile igati kuuleka valgekaartlaste — sotsialistide-revolutsionääride ja menševikkude võimu.

Hiivas ja Buhhaaras aitasid inglased säilitada võimu usbeki rahva vaenlastel — Hiiva khaanil ja Buhhaara emiiril.

22. Revolutsioon Lääne-Euroopas.

Novembrirevolutsioon Saksamaal. Suur proletaarne revolutsioon Venemaal jagas kogu maailma kahte laagrisse. Ühel kuuendikul maakerast, Venemaal, jäi kindlalt püsima proletariaadi — sotsialismi ehitaja — võim. Ulejäänud viiel kuuendikul maakerast jäi veel valitsema kodanlus.

Nagu tuletorn valgustas Nõukogude-Vene kapitalistlike maade töolistel teed sotsialismi võidule.

Esimestena Lääne-Euroopa töolistest tõusid üles saksa

proletaarlased. Saksamaa lüüasaamine Maailmasõjas kiirendas masside avalikku meelepaha. **1918. aasta novembris** puhkes Saksa linnades, tööliskeskustes, armees ja mereväes laevadel ülestõus. Ülestõus kandus varsti ka Austriasse.

Töölised tõukasid Saksamaa ja Austria-Ungari keisrid troonilt. Koos oma kindralite ja lähikondlastega põgenesid need rahva viha eest teistesse maadesse. Saksamaal ja Austrias kuulutati välja vabariigid.

Saksamaal hakati organiseerima Nõukogusid, kuid neis, nagu selgus, oli suur hulk revolutsiooni reetjaid — saksa menševikke, sotsiaaldemokraate.

Kodanlus ja tema truud teenrid — sotsiaaldemokraadid — hakkasid looma relvastatud väeosi võitluseks töölistega. Need väesalgad purustasid tööliste ülestõusud, kes võitlesid kogu võimu ülevõtmiseks Nõukogude kätte. Tööliste ülestõus Saksamaa pealinnas Berliinis, mis puhkes 1919. aasta alguses, suruti valgekaartlaste poolt maha. Hulk töölisi hävis revolutsioonilisis lahinguis, tuhanded revolutsiooni parimad võitlejad heideti türmi.

Areteriti ja tapeti saksa tööliste juhid Karl Liebknecht ja Rosa Luxemburg.

Proletariaadi ülestõus lämmatati. Kodanlus ja tema liitlased — sotsiaaldemokraadid — asusid võimule. Mõne aja pärast heitis kodanlus sotsiaaldemokraadid valitsusest välja.

Nõukogude vabariigid Baieris ja Ungaris. Ainult ühes Saksamaa osas, Baieris, võitsid töölised **1919.** aastal kodanluse ja seadsid sisse oma võimu — Nõukogude Vabariigi.

Saksa kodanlus mobiliseeris Baieri töolisvalitsuse vastu salgad valgekaartlasi, spioone ja revolutsiooni reetureid. Kahe nädala jooksul tõrjusid Baieri töölised vaenlase rünnakud kangelaslikult tagasi, kuid nende jõud oli nõrk. Töölised said lüüa.

Samal ajal puhkes proletaarne revolutsioon Saksamaa naaberriigis Ungaris. **1919. aasta märtsis** võitis Ungaris Nõu-

kogude võim. Nõukogude Vabariigi etteotsa asus töölisvalitsus. Loodi Ungari Punaarmee. Vabrikud, tehased, kaevandused, pangad, raudteed kuulutati töölisriigi omandiks. Pimedast ja niiskeist keldreist kolisid töölisperekonnad valgeisse, avaraisse, rikastelt võetud majadesse. Seltsimehed Lenin ja Stalin ning kogu Nõukogude rahvas tervitas soojalt Ungari Nõukogude Vabariiki. Kuid väikest Nõukogude-Ungarit ründasid igast küljest kodanlike naabermaade sõjaväed. Nõukogude-Ungari lämmatati nende poolt.

Kommunistlik Internatsionaal. Saksa ja Ungari revolutsioon sai lüüa seepärast, et neis maades polnud veel revolutsioonilist bolševike parteid. Töölised järgnesid reeturereile — II Internatsionaali juhtidele. Juba enne Maailmasõda võitles Lenin nende äraandjatega. Maailmasõja ajal alustas Lenin võitlust uue, III Internatsionaali, Kommunistliku Internatsionaali loomiseks.

Revolutsiooni päevil tekkisid Läänes — tööliste streikide ja talupoegade rahutuste ajal, mis tugevnesid Maailmasõja järel — terves reas Euroopa mais kommunistlikud parteid. Nende pilgud pöördusid punase Moskva, bolševike ja nende juhi seltsimees Lenini poole.

2. märtsil 1919 tulid paljudest maadest: Saksamaalt, Inglismaalt, Prantsusmaalt, Poolast, Šveitsist, Iraanist, Norrast, USA-st, Hiinast, Koreast — riskides eluga, varjates end jälitavate spioonide eest, — Moskvasse esimesele kongressile (koosolekule) kogu maailma kommunistlike parteide esindajad.

Ent need parteid olid veel noored, neil polnud veel suuri kogemusi, nad olid väikesearvulised. Nad asutasid Moskvas koos Nõukogude-Vene bolševikega Kommunistliku Internatsionaali (Kominterni) — kogu maailma töölisklassi juhtiva organi.

Kongressil valiti Kominterni Täidesaatev Komitee. Selle asukohaks määrati Nõukogude Moskva.

23. Koltšaki, Denikini ja Judenitši purustamine.

Koltšak — liitlaste käsilane. Liitlaste kodanlus otsustas hävitada Venemaa Nõukogud. Ta saatis oma sõjaväed Põhja-Venemaale, Siberisse, Kesk-Aasiasse, Kaukaasiasse, Ukrainasse. Liitlased organiseerisid armeesid ja vene kontrrevolutsiooniliste kindralite pealetunge Moskvale.

1918. aastal kuulutasid liitlased Siberis tsaari admiral Koltšaki Venemaa ülemvalitsejaks. Nad hankisid Koltšakile suurtükke, mürske, püsse ja sõdurite mundreid. Koltšak lõi valgearmee. Ta laskis armutult maha töölisi, peksis ja tappis talupoegi. Kõikjal Siberis seadis ta jalule tsaari korra. Igast Venemaa nurgast jooksis Koltšaki juurde kokku tsaari ohvitseri, mõisnikke, kapitaliste ja pappe, nähes temas oma huvide parimat kaitsjat. Koltšak alustas varsti pealetungi Nõukogude Venemaale. Tal õnnestus vallutada Permi linn.

Koltšaki hävitamiseks bolševike partei mobiliseeris ja paiskas rindele oma parimad jõud. Uuralis kindlustasid bolševikud rinde ja pidurdasid valgete armeede pealetungi.

1919. aasta kevadel alustas Koltšak liitlaste käsul sõda Nõukogude-Vene vastu. Idast ähvardas Nõukogude võimu hirmus oht. Koltšakile abiks liikus lõunast kindral Denikin, läänest suundus Petrogradi peale kindral Judenitš. Igast kaarest ähvardasid nüüd Nõukogude rahvast vaenlased. Neid varustasid välismaa kapitalistid.

Kuid tähtsaimaks vaenlaseks oli tol ajal Koltšak. Tema vastu juhiti ka Punaarmee peajõud. Punaarmee võitlejad sõdisid ennastalgavalt Koltšaki armeega. Punased komandörid ja poliitilised komissarid-bolševikud läksid koos võitlejatega rasketel silmapilkudel pealetungile ja paiskusid esimestena rünnakule koltšaklaste vastu, sütitades punaarmeelasi oma vapruste, julguse ja kartmatusega.

Punaarmee jõude juhtis siin M. V. Frunze. Tema juhtimisel lõi Punaarmee purustavalt Koltšaki Volgamil ja Uuralis

1919. aastal. Frunze armees hakkas silma paistma rahvakangelane Vassili Ivanovitš Tšapajev. Valged kartsid Tšapajevi diviisi nagu tuld. Koltšak saatis Tšapajevi vastu korduvalt sõjavägesid, mis ületasid mitmekordselt Tšapajevi väeosad, kuid siiski lahkus Tšapajev võitjana lahinguist valgetega. Aga kord, piiratud valgearmee poolt, hukkus Tšapajev ühes oma väesalgaga.

Uksikuist kaotusist hoolimata purustas Punaarmee 1919. a. sügisel Koltšaki lõplikult ja ajas ta armee jäänused Uurali taha, Siberisse.

Sel ajal tõusid Siberi tööliised ja talupojad üles Koltšaki vastu ja moodustasid kõikjal partisanide salku.

1919. aasta detsembrikuus alustasid Irkutski tööliised ülestõusu ning võtsid kinni Koltšaki ja tema ministrid. Revolutsioonilise komitee poolt lasti Koltšak maha.

Punaarmee pühitses Siberis võitu.

Välismaa intervendid-vallutajad olid sunnitud põgenema Lääne- ja Ida-Siberist. Punaarmee kihutas nad meie maalt välja Siberi partisanide — vene tööliste ja talupoegade, burjaat-mongolite, jakuutide, evenkite, oirootide ja teiste Siberi rahvaste abil.

Denikin ja Judenitš — liitlaste käsilased. Koltšaki hävitamine ei pannud seisma liitlaste võitlust Nõukogude Vaba-

Vassili Ivanovitš Tšapajev,
kodusõja kangelane.

riigi vastu. Välisriigid organiseerisid uut pealetungi Nõukogude maale. Lõunas oskas kindral Denikin saavutada edu ja vallutada rea rajoon Donil ning Ukrainas. Liitlased andsid talle sõjalist abi nagu Kõltšakilegi. Denikin kogus suure valgearmee mobiliseeritud elanikest ja valgekasakaist ning suunas selle kontrrevolutsiooniliste ohvitseride juhtimisel liikuma Moskva peale.

Nõukogude võim võttis kõik jõud kokku Denikini vastu. Lenin pöördus kirjaga kõikide partei organisatsioonide poole ja kutsus neid üles: „Kõik võitlusse Denikini vastu.“ Bolševikkude partei saatis oma paremad pojad lõunarindele. Tuhanded töölised ja talupojad astusid partei ridadesse ja läksid rindele. Paljud kommunistlike noorte organisatsioonid siirdusid rindele terves koosseisus. Rea kommunistlike noorte komiteede ustel võis näha kuulutusi: „Komitee on suletud, kõik läksid rindele.“ 1919. aasta sügiseks võis Punaarmee lugeda oma ridades kuni kaks ja pool miljonit võitlejat tööliste ja talupoegade hulgast.

Partei Keskkomitee tegi Denikini hävitamise ülesandeks seltsimees Stalinile. Stalin tutvus kiiresti raske seisukorraga rindel ja töötas välja Denikini valgekaartlaste hävitamise plaani. See plaan teostatigi tema vahetul juhtimisel.

Selleks ajaks Denikin oli juba vallutanud kogu Ukraina ja lähenes revolutsiooni südamele — Moskvale. See oli revolutsiooni kõige kardetavam aeg. Vallutades Nõukogude territooriumi, seadis Denikin kõikjal jalule mõisnike ja kapitalistide võimu. Ta andis mõisnikele üle maad, vabrikantidele vabrikud ja tehased, võttis elanikelt ränki makse, las kis maha kommuniste ja Nõukogude võimu eest võitlevaid töölisi ning talupoegi. Denikini ohvitserid põletasid külasid, korraldasid juutide pogromme (rüüstamisi).

Punaarmee ülesandeks oli — hävitada pealetungivad valgekaartlased. S. M. Budjonni ratsakorpus ründas **oktoobris 1919** Denikini polkuseid. Budjonni lendas oma

Semjon Mihhailovitš Budjonnõi.

võitmatu ratsaväega tuuleiilina Voroneži peale ja hävitas valgete ratsaväe otsustava löögiga.

Ratsaväe kannul liikusid Orjoli poolt valgete suunas Punaarmee löögipolgud. Siin juhtis pealetungi sm. Ordžonikidze. Denikini valgearmee ei suutnud punaste hävitavale survele vastu panna ja tõmbus lõuna poole.

Talvetuisus kiilasjääl jätkasid punaarmee laste polgud ja Budjonnõi ratsavägi peaaegu vahetpidamata valgete jälita-

mist ikka kaugemale ja kaugemale Musta mere suunas. Deniikinlased taganesid paanikas, nende tagalas tekkisid partisaanide ülestõusud. Eriti laialt haarasid need Põhja-Kaukaasiat. Seltsimees Kirovi ja teiste bolševike juhtimisel sooritasid mägirahvaste töölised ja talupojad kiirrünnakuid deniikinlastele. Ülestõusjad võtsid valgetelt linnu, hävitasid mõisnikke, ohvitseri. Suuremad salgad pidasid lausa lahinguid valgete vägedega.

Uheaegselt Denikiniga saatsid liitlased temale abiks Petrogradi peale kindral Judenitši armee. Judenitš lähenes Petrogradile 1919. aasta oktoobris.

Terasmüürina tõusid Petrogradi töölised revolutsiooni esimese linna kaitseks. Päevad ja ööd kaevasid töölised ja nende perekonnad kaitsekraave ja püstitasid traattõkkeid. Petrograd muudeti võitmatuks kindluseks. Kümned tuhanded töölised ja kommunistlikud noored asusid Petrogradi kaitsjate ridadesse. Nad asusid pealetungile ja andsid Judenitšile 1919. aasta lõpul surmava hoobi. Tema armee jäanusid paisati Eestisse.

Liitlaste sõjakäik lõppes ka seekord valgete kindralite täieliku hävitamisega. Denikin ja Judenitš põgenesid välismaale. Liitlased viisid oma väed kiiresti Nõukogude maalt välja. Punaarmee kihutas nad minema Arhangelskist ja Murmanskist. Ukraina ja Põhja-Kaukaasia rahvad said vabaks mõisnike, kapitalistide, tsaari kindralite ja välismaiste valutajate rõhumisest. Punaarmee aitas neil muutuda Nõukogude maa täisõiguslikeks kodanikeks.

Uksnes Krimmis asusid veel kindral Wrangel ja Denikini vägede jäänused. Kuid läänest koondas Poola liitlaste käsul jõude uueks Nõukogude-Vene ründamiseks.

24. Sõda Poola panidega. Wrangeli hävitamine.

Sõda valge Poolaga. Saabus aasta 1920. Liitlased jätkasid võitlust Nõukogude Vabariigiga. Nüüd ässitasid nad Nõukogude vastu Poola.

Iseseisva riigina oli Poola jalule seatud alles 1918. aasta lõpul. Suur proletaarne revolutsioon jättis poola rahvale õiguse lahti lüüa Venemaast. Poola panid, olles võimul Poolas, ei hinnanud seda. Veel 1919. aastal haarasid nad endile Valge-Venes selle pealinna Minski ja osa Ukrainast.

Korduvalt pani Rahvakomissaride Nõukogu poola-kaile ette loobuda vallutustest ja vägivallast Valge-Vene ning Ukraina rahuliku elanikkonna vastu ja sõlmida rahu, kuid panid ei tahtnud sellest kuuldagi. Poola panid unistasid Ukraina vallutamisest Musta mereni. Liitlased varustasid poolakaid suurtükkide, kuulipildujate ja püssidega. Prantsusmaa andis neile kuni 135 lennukit ja oma parimaid sõjaspetsialiste.

Kevadel 1920 asusid poolakad sõjakäigule Nõukogude-Vene

vastu ja vallutasid Kiievi. Läänud üle Dnepri, valmistus Poola armee ka idapoolse Ukraina vallutamiseks. Poolakad lootsid ühineda Krimmis peatuvate Denikini armee jäänustega, keda juhtis parun Wrangel — ka liitlaste käsilane.

Kiiresti koondati Punaarmee mitmelt rindelt, et lüüa poola vallutajaid. Budjonnõi ratsaarmee paisati Kaukaasia rindelt

Aleksander Jakovlevitš Parhomenko, kodusõja kangelane.

Poola rindele. Uljad ratsaväelased tegid tuhandekilomeet-
rilise kiirmarsi, lahkumata sadulast. Budjonnõi ratsavägi
läks poolakaile seljataha ja löi neid Kiievi all.

Poolakad põgenesid. Punaväed jälitasid neid peatumatult.
Punaarmee vabastas varsti Valge-Vene ja lähenes Poola
pealinnale — Varssavile. Kuid Varssavit Punaarmee ära ei
võtnud. Sealt tuli taganeda.

Nõukogude vägede taandumisest hoolimata olid poolakad
kaotanud sõjas nii palju jõude, et nad ei suutnud enam

Mihhail Vassiljevits Frunze
(1885—1925).

peale tungida ja tegid Nõu-
kogude-Venele ettepaneku
sõlmida rahu. Nõukogude
valitsus nõustus rahuga ja
sügisel 1920 lõpetati sõda.
Valge-Vene ja Ukraina said
tagasi oma maad, mis varem
olid vallutatud panide poolt.
Kuid osa ukrainlasi ja valge-
venelasi, kes elasid Lääne-
Ukrainas ja Lääne-Valge-
Venes, jäi Poola ikke alla.

Wrangeli hävitamine. Kuid
jäi veel üks suur Nõukogude
riigi vaenlane — parun
Wrangel. Liitlaste abiga ehi-
tas Wrangel tugevad kind-
lustused Perekopi juurde
Krimmi maakitsusel. Partei

ja valitsus tegid M. V. Frunzele ülesandeks hävitada Wrangel.
Koos Vorosiloviga valmistus ta hoolikalt pealetungile
seltsimees Stalini näpunäidete järgi.

Algasid ägedad lahingud. Ukrainas lüüa saanud Wrangel
jäi varitsema oma kindlustustes Krimmis. Proletaarse revolu-
tsiooni kolmandal aastapäeval algas M. V. Frunze käsul

Valerian Vladimirovitš Kuibõšev (1888—1935).

ööl vastu 8. novembrit tormijooks Wrangeli Perekopi kindlustuste peale. Punavägede pealetung toimus täiesti lagedal maastikul. Valgekaartlased tulistasid punaarmeele vägevaist suurtükkidest ja kastsid neid kuulivihmaga kuulipildujaist. Kangelased-punaarmeelelased läksid vankumatu müürina valgete betoonkindlustuste vastu. Marutule all tungisid punaarmeelelased vaenlase käävikuisse ja rabasid ta jalust. Lahing Perekopi all lõppes punavägede võiduga. Valgekaartlased põgenesid paanikas. Wrangel oma väe riismetega asus laevadele ja pages Musta merd kaudu oma kaitsjate — liitlaste juurde.

Ei poolakad ega Wrangel aidanud liitlasil purustada Nõukogude võimu meie maal.

Kolmas ja viimne liitlaste sõjakäik lõppes samuti krahiga nagu kaks esimestki.

Nõukogude võimu maksmapanek Kesk-Aasias ja Taga-Kaukaasias. Kesk-Aasia elanikkond kannatas kodusõja-aastail hirmsat puudust. Välisvallutajad, kulakud-baid ja muldad organiseerisid bandiitlikke basmaatšide salku. Basmaatšid riisusid elanikke ja põletasid kišlakke ja auule. Lenin ja Stalin saatsid Kesk-Aasia töötajatele appi suurel arvul punaväeosi M. V. Frunze ja V. V. Kuibõševi juhtimisel. Liivakõrbedes ja kaljustes mägedes hävitas Punaarmee basmaatšide salgad, vabastades Kesk-Aasia rahvad rõhujate võimust.

1920. aastal hakkasid töötajad usbekid Hiivas khaanivõimule vastu. Nad saavutasid võidu khaani vägede üle ja panid maksma rahva võimu. Hiiva järel puhkes ülestõus ka Buhhaaras. Töötajad, kelle juurde jõudis Punaarmee, kukutasid emiiri valitsuse ja seadsid sisse rahva võimu. Samal ajal vabanesid välismaiste vallutajate võimu alt ka turkmeenid.

1920. aasta kevadel algasid **T a g a - K a u k a a s i a s**, kus valitsesid liitlaste toetusel kodanlikud rahvuslased, tööliste ja talupoegade ülestõusud. Neile tuli appi Punaarmee eesotsas sm. Ordžonikidze, Kirovi ja Mikojaniga. Kodanlik võim kukutati ja Taga-Kaukaasia — Azerbaidžani, Armeenia ja Gruusia — rahvad astusid Nõukogude maa rahvaste sõbralikku perre.

Nüüd olid tööliste ja talupoegade peavaenlased võidetud ja välja aetud Nõukogude maalt. Nõukogude võim saavutas võidu välismaa ja vene kapitalistide üle sellepärast, et töötajate eesotsas seisis kommunistlik partei. Partei koondas töölisel ja talupojal võitluseks vaenlastega ja oskas ära kasutada kõik riiklikud abinõud vaenlaste hävitamiseks.

Suurt abi Nõukogude Vabariigile interventide purustami-

Grigori Konstantinovič Ordžonikidze (1886—1937).

sel osutasid Saksamaa, Inglismaa ja Prantsusmaa töölised. Nad takistasid raudteel ja merel relvastuse ja varustuse vedu, mida saadeti võitluseks Nõukogudega. Nad nõudsid võitluse lõpetamist Nõukogude Vabariigiga ja pidasid võitlust loosungi all: „Käed ära Nõukogude-Vene küljest!”

Võitnud intervendid, võisid Nõukogude Liidu töötajad asuda rahulikule tööle majanduslikul alal, alustada sotsialismi ülesehitamist, ravida Maailma- ja kodusõja poolt tekitatud raskeid haavu.

VII. Üleminek rahulikule tööle maa majanduse jaluleseadmiseks.

25. Rahvamajanduse jaluleseadmine ja NSV Liidu loomine.

Lenini plaan laostumisest väljapääsuks. Maailmasõda ja liitlaste ning kontrrevolutsionääride poolt pealesurutud kodusõda viisid maa äärmise laostumiseni. Paljud vabrikud ja tehased seisis: polnud kütet ega toormaterjali. Raudteedel lebasid lõhutud vedurid, purustatud vagunid. Sillad ja raudteeliinid olid mitmes kohas valgete poolt õhku lastud ja need tuli uuesti ehitada. Tööstus tootis 5 korda vähem kaupu kui enne sõda.

Talupoegade põllud olid puudulikult haritud. Palju loomi rekvireeriti juba tsaari sõja ajal. Palju tapeti neid ka kodusõja vältel. Põllumajandus andis kaks korda vähem saadusi kui 1914. aastal. Maal valitses nälg.

Erakaubandus oli kodusõja ajal keelatud. Talupojad, harjunud kaubandusega, väljendasid tol ajal selle keelu puhul rahulolematust. Kodanlus ja kulakud, kasutades seda rahulolematust, kihutasid mitmel pool talupoegi Nõukogude võimu vastu.

Partei ja Nõukogude valitsus otsustasid rakendada rea vahendeid maa majanduse tõstmiseks.

Vladimir Iljitš esitas 1921. aastal sellise plaani. Kodusõja ajal andsid talupojad kõik vilja ülejäägid tööstuse tarviduseks, töölistele ja Punaarmeele. Töölistel ja talupoegadel oli sõjaline liit mõisnike ja vabrikantide vastu. Nüüd nad vajasisid liitu majanduse ülesehitamiseks, et üles ehitada sotsialismi. Ärgu andku talupojad riigile kogu oma saaduste ülejääki, kuid maksku täpselt määratud naturaalmaksu. Ülejäänudprodukte võivad nad kasutada kuidas tahes. Selleks

otstarbeks on vaja lubada erakaubandust. Eratöösturitel ja -kaupmeestel tuleb lubada avada väikesi ettevõtteid ja kaubelda. Las eraettevõtjad ja -kaupmehed toodavad esialgu kaupu ja müüvad neid. Meie aga tugevneme jõudsalt ja tõrjume erakapitali välja. Ning kui saabub aeg, siis me hävitame lõplikult kapitalistide ja kulakute jäänused oma maalt, ütles Lenin. Lenini plaan võeti vastu. Seda nimetati u u e k s m a j a n d u s p o l i i t i k a k s (nep).

Et kiirendada majanduse ülesehitamist, korraldas kommunistlik partei laupäevikuid nagu kodusõja aastailgi. Neist võtsid osa kõik töötajad. Nad töötasid tasuta oma kodumaa kasuks.

Lenini plaan oli õige. Kolme-nelja aasta pärast astus maa majandus kindlale jalale: vabrikud ja tehased hakkasid tööle, paranes olukord ka raudteil. Ka põllumajandus arenes. Talupojad tõid turgudele vilja, liha ja mune. Nad hakkasid külvama peete, lina ja suurendasid puuvillakülvi. Maal hakkasid tööle suhkruvabrikud ja tekstiiltööstused.

Töölistel ja talupoegadel oli leiba, suhkrut, riiet ja palju muid aineid. Avati hulk riiklikke ja kooperatiivkauplusi. Need ettevõtted hakkasid erakaupmehi välja tõrjuma.

Vladimir Iljitš Lenin — see mägede kotkas, nagu teda nimetas Stalin, nägi kaugele ette. Ta ütles, et töölised ja talupojad võivad kergesti üle saada laostumisest ja hakata elama õnnelikku elu. Neil peab oma maa majanduses olema tehaseid, kus toodetakse masinaid, ja need masinad peavad töötama elektri abil. Lenin rõhutas korduvalt, et on vaja katta kogu maa elektrijaamade võrguga. Töötati välja maa elektrifitseerimise kava. Lenini ettepanekul alustati Volhovi jõel Leningradi (nii nimetatakse Petrogradi 1924. aastast peale) lähedal esimese suure hüdroelektrilise jaama ehitamist. 1926. aastal, pärast V. I. Lenini surma, lõpetati selle jaama ehitus ja see hakkas andma elektrienergiat Lenin-

gradi vabrikuile ning tehastele. See soodustas maale nii tähtsa Leningradi tööstuse ülesehitamist.

Elektrijaamu ehitati ka teistes rajoonides: Uuralis, Ukrainas, Taga-Kaukaasias.

Lõpp jaapani interventidele. Sel ajal kui kogu Nõukogude maa ehitas üles majandust, hoidsid jaapanlased meie rikast maa-ala — Kaug-Ida — 1918. aastast peale endi käes. Kuid 1922. aastal Punaarmee koos Siberi partisanidega lõpetas sõja ka siin ja vabastas kogu Kaug-Ida jaapani röövlitest ja valgekaartlastest. Punased võitlejad saavutasid kuulsaid võite lahinguis valgete ja jaapanlastega Spasski ja Volotšajevka küla all. Volotšajevka küla alla ehtasid valgekaartlased tugevad traattõkkesed. Talvel käre külmaga, puudulikult riides ja peaaegu jalanõudeta, tungisid punased võitlejad traattõketeni, kiskusid traati kätega ning raiusid seda mõõkadega. Kindlustused võeti ära. Valged ja jaapanlased põgenesid.

Oktoobris 1922 vabastas Punaarmee ka Vladivostoki.

Jaapani ike Kaug-Idas oli kõrvaldatud.

Kuid veel kaua mäletavad Siberi ja Kaug-Ida töötajad vägivaldade ja rüüstamise, mida sooritas Jaapani armee. Kunagi ei unusta töölisel ja talupojal, kuidas jaapanlased põletasid vedurite ahjudes elusalt punaseid partisane. Nii hukkus Kaug-Ida vabastamisel kangelane Sergei Lazo.

NSV Liidu loomine. Nüüd oli kogu maa puhastatud valgete vägedest ja interventidest. Oli tarvis kindlustada maad ka kodanlike riikide edaspidiste relvastatud rünnakute vastu. Oli tarvis tõsta majandust riigis ja ehitada sotsialismi. Oli tarvis abi anda kõigile Nõukogude maa rahvaile rahvusliku kultuuri tõstmises. Kõigeks selleks oli vaja luua ühendatud liitriik. Selleks otstarbeks sõitsid 1922. aastal Lenini ja Stalini ettepanekul Moskvasse liiduvabariikide saadikud I üleliidulisele nõukogude kongressile ja moodustasid seal rahvaste vabatahtliku riikliku

ühenduse, liitriigi, nimega Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liit (NSVL — SSSR).

Esialgu ühinesid NSV Liiduks mõned Nõukogude vabariigid: Vene Nõukogude Föderatiivne Sotsialistlik Vabariik (VNFSV), pealinnaga Moskva; Ukraina Nõukogude Sotsialistlik Vabariik (UNSV), mille pealinn algul oli Harkov, hiljem — Kiiev; Valge-Vene Nõukogude Sotsialistlik Vabariik (VNSV), pealinnaga Minsk; Taga-Kaukaasia Nõukogude Sotsialistlikud Vabariigid Azerbaidžan, Gruusia ja Armeenia moodustasid ühise Taga-Kaukaasia Nõukogude Föderatiivse Sotsialistliku Vabariigi (TNFSV), pealinnaga Tbilisi. Veidi hiljem organiseerusid Kesk-Aasias kolm iseseisvat nõukogude vabariiki: Uzbeki, pealinn Taškent; Turkmeeni, pealinn Ašhabad; ja Tadžiki, pealinn Stalinabad. Kõik need riigid astusid samuti Nõukogude Liitu.

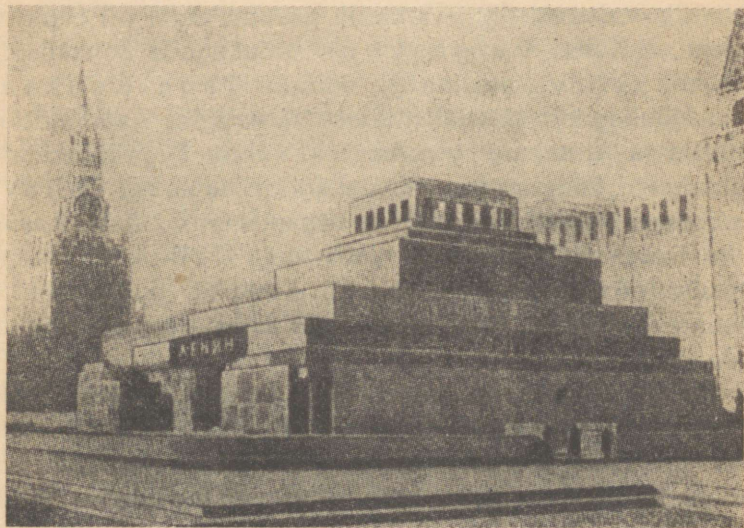
NSV Liidu rahvad hakkasid elama sõbraliku perena. Hulk tsarismi ajal väljasurevaid, tagakiusatud, kirjaoskamatu rahvusi elustus ja hakkas ehitama sotsialismi rahvaste vennalikus liidus. Rahvusliku kultuuri arenemine edenes kõigis vabariikides kiirel sammul. Avati hulk koole, ülikoole, raamatukogusid, ehitati teatreid, hakati ohtrasti trükkima rahvakeelseid raamatuid. NSV Liidu rahvad, kellel varem puudus kiri, said oma tähestiku. Rahvaste kultuur puhkes hoogsalt õitsele.

26. Lenin on surnud, kuid ta töö elab.

Lenini surm. 21. jaanuaril 1924 suri 54. eluaastal Gorkis Moskva ligidal suur Lenin peale pikka ja rasket haigust. Kogu maailma töötajad kaotasid oma juhi, kes valmistas ette ja teostas proletaarse revolutsiooni ning kaitses seda rasketel aastatel loendamatute vaenlaste vastu. Suri ini-

mene, kes on teinud inimkonna heaks rohkem kui keegi teine.

Sügavaim lein haaras miljoneid töötajaid. Käre das jaanuaripakases käisid Moskva töötajad pikas reas hüvasti

Lenini mausoleum Moskva Punasel platsil.

jätmas oma geniaalse juhi põrmuga. Nad olid sügavasti kurvad, kuid otsustavalt veendunud — minna teed mööda, mida näitas Lenin.

Leinamarsi helide saatel mattis rahvas Lenini Kremli müüri juurde. Seal ta puhkab ka praegu nagu elavana marmorist mausoleumis, klaaskirstus, Punalipu orden rinnal.

Ja meie maa töötajad igast maakaarest, sõites Moskvasse, lähevad mausoleumi, et jätta mällu juhi kuju, kes viis rahva vabasse ja õnnelikku ellu.

Stalini töötusvanne. 26. jaanuaril, kui igalt poolt NSV Liidust kogunesid saadikud II üleliidulisele nõuko-

gude kongressile, andis Stalin bolševike partei ülesandel rahva ees partei nimel töotusvande. Ta ütles:

„Lahkudes meie juurest seltsimees Lenin pärandas meile: kanda kõrgel ja hoida puhtana parteiliikme suurt nime. Töötame sulle, seltsimees Lenin, et me auga täidame selle sinu käsu! . . .

Lahkudes meie juurest seltsimees Lenin pärandas meile: hoida meie partei ühtsust nagu silmatera. Töötame sulle, seltsimees Lenin, et me auga täidame ka selle sinu käsu! . . .

Ainult meie maal õnnestus rõhutada ja koormatud töötajate massidel raputada maha mõisnike ja kapitalistide valitsus ja selle asemele sisse seada tööliste ja talupoegade valitsus . . .

Seda hiiglaslikku võitlust juhtisid seltsimees Lenin ja tema partei . . .

Lenini nimi sai töötajate ja eksploateeritud masinate armsaimaks nimeks.

Lahkudes meie juurest seltsimees Lenin pärandas meile: hoida ja kindlustada proletariaadi diktatuuri. Töötame sulle, seltsimees Lenin, et me pühendame kogu oma jõu, et auga täita ka seda sinu käsku! . . .

Lahkudes meie juurest seltsimees Lenin pärandas meile: kindlustada kogu jõuga tööliste ja talupoegade liitu. Töötame sulle, seltsimees Lenin, et me auga täidame ka selle sinu käsu! . . .

Venelased ja ukrainlased, baškiirid ja valge-venelased, grusiinlased ja aserbaidžaanlased, armeenlased ja dagestaanlased, tatarlased ja kirgiisid, usbekid ja turkmeenid — kõik nad on ühte viisi huvitatud proletariaadi diktatuuri kindlustamisest . . .

Seltsimees Lenin kõneles meile väsimatult meie maa rahvaste vabatahtliku liidu tarvidusest, nende

vennaliku koostöö tarvidusest Vabariikide Liidu raamides.

Lahkudes meie juurest seltsimees Lenin pärandas meile: kindlustada ja laiendada Vabariikide Liitu. Töötame sulle, seltsimees Lenin, et me auga täidame ka selle sinu käsul! . . .

Lenin kinnitas meile korduvalt, et Punaarmee tugevdamine ja tema olukorra parandamine on meie partei tähtsaimaks ülesandeks . . .

Töotagem, seltsimehed, et me pühendame kogu oma jõu selleks, et kindlustada meie Punaarmeed, meie Punalaevastikku."

VIII. Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liit on võiduka sotsialismi maa.

27. Sotsialistlik tööstus, kollektiivmajandus põlluharimises (kolhoosid).

Sotsialistliku tööstuse ülesehitamine. Käimapandud vanad vabrikud ja tehased olid väga mahajäänud ja vananenud seadistega. Neid polnud palju ja nad tootsid väga vähe maale vajalikke kaupu. Sulatati vähe malmi. Toodeti vähe naftat, sütt. Paljusid kaupu ei toodetud meil üldse. Neid tuli välismaalt sisse vedada.

1925. aastal teatas seltsimees Stalin partei XIV kongressil partei ülesandel, et meie põllumajanduslik maa on tarvis muuta kõige lähemal ajal tööstuslikuks maaks. Selleks on tarvis ehitada hulk uusi vabrikuid, tehaseid ja elektri-jaamu, uuendada kõik vanad tehased teaduse ja tehnika viimase sõna kohaselt. Meil on tarvis ehitada traktoreid, kombaine, autosid, uusi masinaid tehaste jaoks, lennukeid. Meil on vaja ette valmistada hulk hästi väljaõpetatud töölisi ja spetsialiste. Meil on vaja jõuda järele ja ette kõigist kõige edukamaist kapitalistlikest maist, „muidu nad tallavad meid puruks“. Seda nimetataksegi industrialiseerimiseks.

Kuid selle sotsialismi ehitamise plaani vastu meie maal astusid sel ajal partei ridades olevad reetjad — Trotski, Zinovjev ja Kamenev. Nad püüdsid kõigi abinõudega maha kiskuda sotsialistliku tööstuse ehitamist. Nad väitsid, et Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liidus on võimata ehitada sotsialistlikku ühiskonda.

Nad tõendasid, et töölised ja talupojad ei suuda läbi saada kapitalistideta ja kulakuteta.

Nende võitlust parteiga kasutas välismaa kodanlus lai-

Jossif Vissarionovitš Stalin.

muks Nõukogude Liidu vastu ja võitluseks temaga. Ta ostis ära osa vanu spetsialiste ja menševike ning sotsialistide-revolutsionääride jäänuseid, kellest moodustas kontrevolutsioonilised kahjurite grupid NSV Liidu kasvava tööstuse maha lõhkumiseks. Kahjurid rikkusid masinaid, korraldasid varisemisi kaevandustes, kus toodetakse sütt ja rauamaaki. Nad põletasid ja purustasid lõhkeainetega tehaseid, vabrikuid ja elektriijaamu. Kuid nad tabati. Kahjureid karistati karmilt. Trotskistid jätkasid siiski võitlust partei ja rahvaga. Partei heitis trotskistid oma ridadest välja. Rahvas ajas Trotski Nõukogude Liidust minema ja ta astus avalikult kodanluse teenistusse.

Seltsimees Stalini poolt maale seatud ülesannete teostamiseks töötati **1928.** aastal välja suurte tööde plaan — sotsialistliku ülesehitustöö esimese viisaastaku k a v a.

Liidu rahvaste töötajad asusid vaimustusega suurele ülesehitusele, näidates töösangarluse eeskujuna. Nõukogude maal sai töö au ja kuulsuse, vapruse ja sangarluse asjaks. Päevad ja ööd vältas ülesehituse pinev töö.

Vabrikuis, tehaseis ja raudteil algas sotsialistlik võistlus. Ehitustöölised näitasid teistel maailma maadel saavutamatu tulemusi telliskivide ladumises, metsa raiumises ehituste tarvis, vabrikute müüride ehitamises.

1930. aastal hakati ehitama Tomi jõe tühjal kaldal Kuznetski linna lähedal, seal, kus kunagi olid Siberi-tatari khaanide valdused, hiiglaslikku Stalini-nimelist metallitehast ja lõpetati see esimese viisaastaku lõpuks.

Seal, kus olid Dnepri karestikud, kus kunagi oli Zaporžskaja Setš, ehitati võimas Lenini-nimeline elektriijaam „Dneproges“. Dneprogesi elektrienergia abil puhkesid õitsengule paljud Ukraina rajoonid. Karestikuline Dnepri jõgi sai üleni laevatavaks, hulk tehaseid jõujaama ümber saab sealt energiat ja toodab maale palju tarvilikke kaupu.

Läbi veetute rohtlate ja liivakõrbede ehitati 1930. aastal Turkestani-Siberi raudtee. See ühendas rikka ja viljakandva Siberi õitsva Kesk-Aasiaga.

Eriti palju tehaseid ehitati esimesel viisaastakul rahvuslikes vabariikides. Kesk-Aasia, Taga-Kaukaasia, Ukraina ja Valge-Vene ehisid endale kümneid uusi tehaseid.

Kõik see võimaldas ehitada sotsialistlikku tööstust — see tähendab tööstust ilma kapitalistideta.

Kolhooside (ühismajapidamiste) loomine. Talumajanduse jaoks olid valmis terashobused — traktorid. Esimesel viisaastakul ehitati võimas Dzeržinski-nimeline traktoritehas Stalingradis (nii hakati nimetama Tsaritsõni), kombainitehased Saraatovis ja Zaporožjes.

Kõike seda oli vaja selleks, et juhtida talumajandust teaduse ja tehnika viimase sõna järgi.

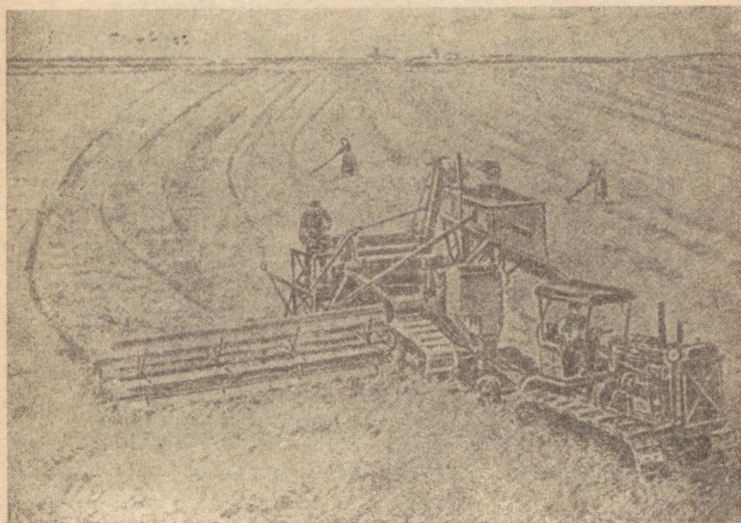
See võimaldas ühendada talunike väikesi üksikmajapidamisi kolhoosidesse. See polnud kerge. Talupoeg pidas esialgu oma väikesest majapidamisest veel visalt kinni.

Partei suutis näidata talupoegadele mitte ainult sõnadega, vaid ka teoga suure kolhoosimajanduse kõrget kasulikkust ja paremusi väikesega võrreldes. Küladesse saadeti Nõukogude valitsuse poolt palju traktoreid, kombaine ja teisi masinaid. 1929. aastal hulk keskmise jõukusega talupoegi liitus hulgaliselt ühes kehvikutega kolhoosidesse. Kulak, nähes, et kolhoosidega saabub temale lõpp, hakkas hullunult kolhooside organiseerimisele vastu. Kulakud tapsid eesrindlike kolhoosnikke, rikkusid kolhooside masinaid, põletasid kolhooside vilja. Kulakute võitlust kolhoosidega toetas armetu kamp rahvavaenlasi eesotsas Buhharini ja Rõkoviga. Ka nemad, nagu trotskistidki, olid viisaastaku plaani vastu.

Kuid bolševike partei hävitas need reetjad ja aitas talurahval murda kulakute vastupanu ja hävitada kulaklus.

Kolhoosid kasvasid, tugevnesid ja hakkasid kiiresti sammuma õnneliku ning jõuka elu poole. Kolhoosides hakka-

sid talupojad suurendama külvipinda. Vilja korjati nüüd rohkem. Külades suurenes koolide, raamatukogude, klubide arv. 1932. aastal oli juba üle poole taludest kolhoosides. Nõukogude Liidus tekkis sotsialistlik põllumajandus, s. o. põllumajandus ilma mõisnike ja kulakuteta.

Kombain kolhoosi põldudel vilja koristamas.

1932. aastal teostati sotsialistliku ülesehituse viisaastaku plaan 4 aastaga.

Töölised ja talupojad võisid pühitseda võitu. Teostanud esimese viisaastaku, kindlustas NSVL sotsialismi võidu.

Nüüd valmistati NSV Liidus masinaid, toodeti metalli, ehitati traktoreid, lennukeid, suurendati söe- ja naftatoodangut. NSVL muutus tööstuslikuks maaks.

Nüüd toodeti kolm korda rohkemprodukte kui tsaariaegsel Venemaal. 1933. aastaks jõudis NSVL järele ja ette ter-

vest reast Euroopa riikidest. Tal oli 2. koht maailmas nafta, 2. koht terase, 3. koht malmi ja 4. koht söe tootmises.

Kuid vaenlased nii NSV Liidus eneses kui ka välismaal takistasid vabrikute ehitamist meie maal. 1929. aastal ässitasid ja sundisid väliskapitalistid Hiinat sõda alustama NSV Liidu vastu. Hiina kindralite ja valgekaartlaste väed tungisid meie Kaug-Ida piiridesse. Kuid Punaarmee Kaug-Idas oli suur ja tugev, ta purustas kiiresti vaenlase. Oli kahjureid ka sisemaal. 1930. aastal avastati suur kahjurite rühm vanadest inseneridest, menševikest ja sotsialistidest-revolutsionääridest. Nad tahtsid, et meie maale pöördusid tagasi kapitalistid. Nad valmistasid uut sõda NSV Liidu vastu. Kahjurid avastati ja neid karistati karmilt Nõukogude võimu poolt. Töölised ja talupojad hakkasid pärast seda veel enam kõvendama ja relvastama oma kallist Punaarmeed ja aitama tšekiste paljastada Nõukogude rahva vaenlasi.

Nii lõpetati töös ja lahinguis esimese viisaastaku suurte tööde kava, mille oli koostanud bolševikkude partei.

28. NSVL — sotsialismimaa.

Kultuurisaavutused ja sotsialismimaa inimesed. Esimese viisaastaku ajal muutus meie maa ilme tugevasti. Teisel viisaastakul (aastail 1933—1937) toimus kogu meie elu veel põhjalikum ümbermuutmine. Uhel kuuendikul maa-kerast, Põhjanabast kuni Turkmeenia kuumade rohtlateni, Läänemerest kuni Vaikse ookeanini, oli loodud uus sotsialistlik kord, oli loodud uus elu ilma ekspluateerimise ja rõhumiseta, kapitalistideta ja mõisniketa, kaupmeesteta ja kulakuteta.

Maa hakkas uuel viisil tööle.

Nõukogude maa inimesed avastasid rikkusi, mis peitu-
sid maapõues. Sõe, nafta, kulla, plaatina, rauamaagi ja vär-
viliste metallide tootmine saavutas enneolematu ulatuse.

NSV Liidu rikkastes metsades hakati tootma suurel hulgal
mitmesugust laadi puumaterjali.

Meie ookeanides, meredes, järvedes ja jõgedes suurenda-
sid inimesed mereloomade ja väärtuslikemate kalaliikide
saaki ennenägemata arvudeni.

Teisel viisaastakul varustab maad üle 220 miljoni hektaari
sotsialistlikke põlde üha suurema ja suurema vilja, puuvilla,
lina ja suhkrupeedi hulgaga.

Sotsialistlikel põldudel ja aedades kasvatatakse üha enam
oma teed, oma mandariine, sidruneid, apelsine, õunu, pirne
ja viinamarju.

Kümned hiiglatehased, ehitatud Nõukogude inseneride
poolt teaduse ja tehnika viimase sõna järgi ja varustatud
Nõukogude masinatega, laiendavad iga aastaga oma too-
dangut, parandades produktsiooni. On ehitatud sadu uusi
tehaseid sellistel tööstusaladel, mida varem olemaski ei
olnud. Meie autod, traktorid, kombainid, lennukid, vabri-
kute ja tehaste masinad pole milleski halvemad välismaa
omadest.

Kõike, mida inimene vajab, toodavad nüüd tuhanded
meie tehased ja vabrikud. Kõikjal säravad elektrituled.
Ule 14 tuhande elektriijaama annab energiat neile tehastele
ja vabrikutele.

Ainult kapitalistide ekspluateerimisest vabanenud NSV
Liidu töölised ja talupojad suutsid luua lühikese ajaga sel-
lise vägeva tööstuse ja sellise jõulise põllumajanduse.

Hool inimese eest — lühim tööpäev maailmas, kõrge töö-
palk, puhkekodud, sanatooriumid, töökaitse ettevõtteis,
head eluasemed, õpetus tehnilistes ja teistes teadmistes —
lõid töö produktiivsuses ennenägematu tõusu. Töö lakkas
olemast ike.

Uued erilised inimesed ilmusid Nõukogude Liidus.

Donetsi basseini söekaevanduste kaevur Aleksei Stahhanov murdis ühel vahetusel 102 tonni sütt, ületades seega normi enam kui 14-kordselt.

Gorki linna autotehases sepp Bussõgin tagus ühel vahetusel 1050 kurbliivõlli, määratud normi — 675 asemel.

Aleksei Stahhanov —
kuulus Donbassi söekaevur.

Naiskangrud Vinogradovid hakkasid 10 asemel töötama 144 teljel. Nende eesrindlike inimeste, keda nimetati stahhaanovlasteks, eeskuju järgisid sajad ja tuhanded teised.

Stahhaanovlik liikumine haaras kogu maa, minnes tehastest üle põllumajandusse.

Kolhoosnikud hakkasid korjama ennenägematuid saake. Maria Demtšenko korjas ühelt hektaarilt 500 tsentnerit suhkrupeete. Naistraktoristid Paša Angelina brigaadist künnavad suve jooksul iga üksiku traktoriga üle tuhande hektaari.

Meie maa vajas hästikorraldatud transporti. Teede rahvakomissar Lazar Moissejevits Kaganovitš korraldas raudteede töö. Töölised nimetasid teda „raudseks rahvakomisarisiks“.

Kaevati kanaleid — Valge-Läänemere kanal, mis ühendab Läänemerd Valge merega, ja Moskva-Volga kanal.

NSV Liidu pealinnas Moskvas ehitati haruldaselt kaunis, maailma parim maa-alune raudtee (metro).

Nõukogude lennukid lendavad teiste maade lennukest kaugemale ja kõrgemale. Nad rajasid teed seni tundmatuis Arktika jääkõrbedes, vallutasid Põhjanaba, kuhu inimesed ehtasid raadiojaama. Inimkonnale avati Nõukogude lendurite poolt seni tundmatu tee üle Põhjanaba NSV Liidust Ameerikasse. Kogu maa tunneb Nõukogude nabauurijate ja lendurite — Nõukogude Liidu kangelaste — Schmidt, Tškalovi, Baidukovi, Beljakovi, Gromovi, Jumaševi, Danilini, Vodopjanovi, Molokovi, Levanevski, Slepnevi ja teiste nimesid.

NSV Liidus tekkisid muinasjutuliselt ruttu uued linnad — Stalinsk Lääne-Siberis, Magnitogorsk Uuralis, Komsomolsk Kaug-Idas ja teised. Vanu linna ehitati ümber ja muudeti tundmatuseni.

Eriti kasvasid ja muutusid kauneiks Nõukogude vabariikide pealinnad ja suured tööstuskeskused.

Vana Moskva oma kõverate uulitsakestega muutub Nõukogude Liidu hiilgavaks pealinnaks. Moskvas ehitati sadu ilusaid maju, algas suursuguse Nõukogude Palee ehitus, mis on avaraim ja kõrgeim ehitis kogu maailmas. Palee tippu püstitatakse proletariaadi juhi V. I. Lenini kaju, kõrgusega kuni 100 meetrit.

Kapitalistlik kord oli rahva talentide hauaks. Ainult üksikutel õnnestus siis tungida loomingu ja teaduse juurde.

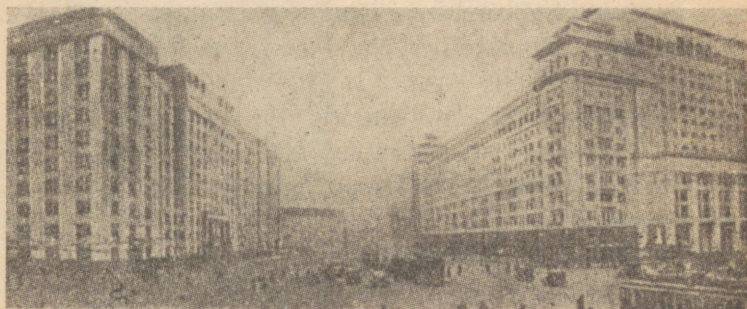
Selliseks oli I. V. Mitšurin — meie maa suur aednik. Ta aretas hulga uusi puuviljaliike. Need ei karda külma. Mitšurini õunapuud õitsevad ja painduvad vilja raskuse all külmas Siberis ja äärmises Põhjas. Tema teaduslikke avastusi hindas ainult Nõukogude võim.

Teine talent — vene lennuasjanduse vanaisa K. E. Tšolkovski — esitas lennuki projekti 13 aastat enne seda, kui esimene lennuk õhku tõusis. Ta leiutas metallist dirižaabli

pool aastat enne Saksamaa esimest dirižaablit. Kuid kõiki neid leiutisi ei hinnatud tsaari-Venemaal. Alles Nõukogude maal leidsid Tsiolkovski tööd rakendamist.

Ainult Nõukogude võimu ajal akadeemik I. P. Pavlov arendas laialt oma teaduslikke töid.

Ümbristetud Nõukogude rahva hoolest, toetatud Nõukogude Valitsuse poolt, tegi I. P. Pavlov inimelust palju uusi avastusi.

Uus Moskva.

Meie maa kasvatas tuhandeid uusi õpetlasi tööliste ja talupoegade hulgast oma rohkearvulistes koolides ja ülikoolides. Nõukogude helikunstnikud ja näitlejad on esmaklassilised meistrid oma kunsti alal. Rahvusvahelistel võistlustel võitsid esimesi auhindu Nõukogude pianistid ja viiuldajad. Iga kooliõpilane-laps võib saada selleks, kelleks ta tahab.

Kõik Nõukogude Liidu rahvad said võimaluse õppida oma emakeeles.

Uheski teises maailma riigis ei ilmu nii palju raamatuid, ei trükita nii palju ajalehti kui NSV Liidus. Kuskil pole nii palju raamatukogusid kui meil.

Rahvalooming leidis NSV Liidus kõige laiemat arendamist. Puhkesid õitsele rahvatalendid teatris, kirjanduses, kinos.

Neid talente arendas ja kasvatas partei juhtimisel suur proletaarne kirjanik Maksim Gorki, Lenini ja Stalini isiklik sõber. Sütitatud sotsialistlikust ehitustööst meie maal,

Maksim Gorki (1868—1936).

lõi Gorki tuliseid, unustamatuid kirjanduslikke teoseid. Koos kogu rahvaga ehitas Gorki meie maal õnneliku elu.

1934. aastal ütles rahvaste juht suur Stalin XVII bolševike partei kongressil: „Kõik näevad, et partei joon on võitnud.“ See tähendab, et partei poolt näidatud tee oli õige tee võitudele.

Ja miljonid töotajad Nõukogude Liidus ja piiri taga kordasid Stalini sõnu: „Partei joon on võitnud.“

Hävitati parasiitide klassi jäänused — kapitalistid ja kula-
kud. Võeti võimalus neil uuesti kasvada Nõukogude maal.

Sergei Mironovitš Kirov (1886—1934).

Partei teostas Lenini suure õpetuse järglasile. Selle juh-
timisel lõi rahvas uue sotsialistliku korra. Rahvas tugevdas
oma armast emakest — Kodumaad.

Ainult sotsialismimaal võisid areneda niisugused julged
inimesed, kes, armastades oma kodumaad, ei säästa oma
elu võitluses selle eest.

Kuid seni, kui NSVL on ümbritsetud maadest, kus võimutsevad kapitalistid, ei lakka spioonid ja kahjurid püüdmast meie maale tungida ja meid kahjustada.

Kliment Jefremovitš Vorošilov.

Valvas peab olema meie töölise ja talupoja silm.

Valvsalt peavad kõik Nõukogude maa elanikud — kõik, väikesest suureni, kaitsema oma piire.

Spioonid tungivad tehastesse ja vabrikuisse, suurtesse linnadesse ja küladesse.

Tuleb hoolega kõiki kahtlasi inimesi silmas pidada, et kinni püüda fašistide käsilasi.

Punaarmee ja meie sõbrad NSV Liidu piiride taga. Nõukogude Liit on tugev ja jõuline nagu mitte ükski teine riik maailmas.

Ta on tugev oma Punaarmee tõttu, mis on relvastatud tehnika ja teaduse viimase sõna järgi. Ta on kuulus oma marsalite ja komandöride, oma sangarlike võitlejate-punaarmee-lastest pooldest.

Veel tugevam on ta selle pooldest, et kogu rahvas kui üks mees, mehed ja naised, lapsed, täiskasvanud ja raugad, on valmis kaitsema rinnaga viimse veretilgani oma armast ja kallist kodumaad.

Nõukogude Liit on kogu maailma töötajate sotsialistlik isamaa, kogu eesrindliku inimkonna vabaduse ja õnne võimas tugi. Meie suure maa rahvas on tihedas liidus ja sõpruses Inglise, Ameerika, Tšehhoslovakkia, Jugoslaavia, Poola, Hiina, Iraani jt. demokraatlike vabustarmastavate rahvastega. Nende maade rahvad on NSV Liidu rahvaste sõpradeks võitluses fašistlike vägivallatarvitajate vastu. Kõikide riikide eesrindlikud töölised tunnevad kaasa NSV Liidule ja soovivad talle edu. Nende rahvaste eesrindlike tööliste toetus teeb NSV Liidu veelgi võimsamaks.

29. NSV Liidu uus Konstitutsioon.

Kuidas on ehitatud meie riik. Suur proletaarne revolutsioon purustas ja hävitas vihatud tsaari monarhia ühes selle seadustega, mis aheldasid töölisi ja talupoegi.

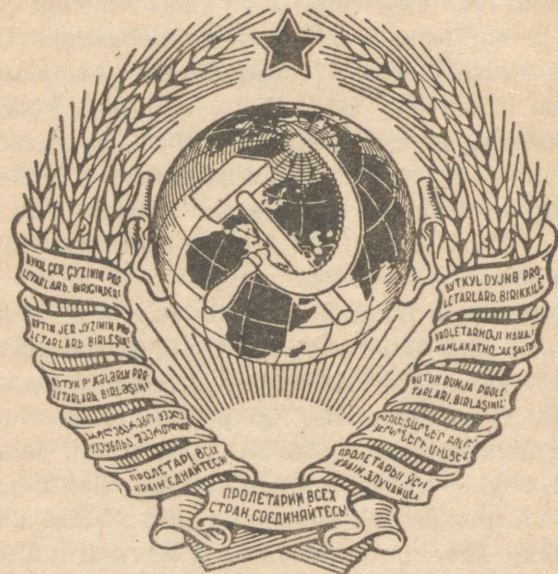
Vabanenud töölised ja talupojad ehtasid oma riigi vana Venemaa varemeile. See oli maailmas ennenägematu tööliste-talupoegade riik, mida nad nimetasid Venemaa Nõukogude Föderatiivseks Sotsialistlikuks Vabariigiks (VNFSV).

Kolme aasta jooksul tõrjus Nõukogude Vabariik tagasi talle kõikjalt pealetungivaid vaenlasi. Ta lõi mõisnikke ja kapitaliste, venelasi ja välismaalasi, kes organiseerisid ta vastu kodusõda. Ta aitas kõiki vana Venemaa rõhutatud rahvaid heita eneselt mõisnike ja kapitalistide vägivalla iket. Ta aitas neid luua oma vabastatud maal Nõukogude võimu. Tekkisid ja kindlustusid Nõukogude vabariigid Ukrainas, Valge-Venes, Kesk-Aasias ja Taga-Kaukaasias. Kõigi nende vabariikide ühisel jõul löödi lõplikult puruks kõik vaenlased. Vabastatud rahvad asusid sõja tõttu laostunud majanduse ülesehitamisele. 1922. aastal nad asutasid bolševikkude partei juhtimisel suure Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liidu. Algul astus NSV Liitu 4 liiduvabariiki, hiljem lisandus neile veel 3.

Kuskil maailmas polnud ja ei ole rahvaste vahel sellist sõprust ega vastastikust rahvaste usaldust kui NSV Liidus. 1924. aastal võtsid NSV Liidu vabad rahvad vastu esimese NSV Liidu Konstitutsiooni (riigi põhiseaduse). Selles nad kinnitasid neid võite, mis maa oli saavutanud. Sellest möödus palju aega — ja NSV Liidus ehitati üles ning kasvas hiiglaslik tööstus, loodi kolhoosid ja sovhoosid, kultuur puhkes lopsakalt õitsele, roogiti välja ja hävitati mõisnike, kapitalistide, kulakute jäänused, kaotati töötajate ekspluateerimine, inimeste rõhumine. Kuid meie maal säilisid veel nõukogude rahva vaenlased, NSV Liidu vaenlased. Nemad — Trotski, Zinovjevi ja Kamenevi sõbrad ning koos nendega Rõkov ja Buhharin — olidki need, kes organiseerisid NSV Liidus mõrtsukate, kahjurite ja spioonide jõugu. Nemad just tapsidki roimarlikult rahvatruu bolševiku Sergei Mironovitš Kirovi. Nad saavutasid ka suure vene kirjaniku Maksim Gorki surma. Nad surmasid V. V. Kuibõševi ja V. R. Menžinski.

Trotskistid ja rõkovlased kahjustasid kuidas aga suutsid: rikkusid masinaid vabrikutes ja tehastes, lasksid õhku kae-

vandusi ja raudteesildu, korraldasid rongiõnnetusi. Nad unistasid sovhooside hävitamisest ja meie võimsa kolhoosliku majanduse hukkumisest. Nad unistasid meie rikka Nõukogude Ukraina loovutamisesest sakslastele ja Kaug-Ida loovutamisesest jaapanlastele. Nad unistasid sõjast ja NSV Liidu

NSV Liidu vapp.

sõjalisest lüüasaamisest. Nõukogude Valitsus hävitas halasamatult ja õigeaegselt nõukogude rahva vaenlased. NSV Liidus võitis sotsialism.

1936. aastal töötas sm. Stalini komisjon välja uue NSV Liidu Konstitutsiooni. See anti rahvale laialdaseks läbiarutamiseks ja kinnitati hiljem Liidu kõrgema võimuorgani — Uleliidulise Nõukogude Kongressi — poolt. Konstitutsiooni kinnitamise päev, 5. detsember, kuulutati rahvapühaks. Konstitutsioonis on väl-

jendatud kõik oluline, mis Nõukogude maa oli saavutanud oma 19-aastase olemasolu jooksul.

Eelmises Konstitutsioonis tähendati, et meie Vabariiki nimetatakse sotsialistlikuks sellepärast, et seal asub võimu juures töölisklass ning et see püüab ehitada sotsialismi. Uues Konstitutsioonis nimetatakse meie riiki sotsialistlikuks tööliste ja talupoegade riigiks sellepärast, et NSV Liidus on sotsialism juba põhiliselt teostatud.

NSV Liidus kuulub kogu võim linna ja maa töötajale — Töötava Rahva Saadikute Nõukogudele.

Maa, maapõuevarad, vabrikud, kaevandused, tehased, raudteed, suured majad, nõukogude põllumajandused (sovhoosid) — kõik see on riigi, kogu rahva omand.

Kõrvuti riikliku omandiga esineb kooperatiivne-kolhooslik omand, üksikute kolhooside ja kooperatiivsete ühingute omand.

Konstitutsioonis on öeldud, et NSV Liidus on võimaldatud ka väikekäsitöölise ja üksiktalu väikemajandus, kuid ainult tingimusel, et see väikekäsitööline või üksiktalunik töötaks ise ega ekspluateeriks võõrast tööjõudu.

Kõike seda saavutas meie riik sellepärast, et ta hävitas mõisnikud ja kapitalistid, hävitas kulakluse, hävitas inimese ekspluateerimise inimese poolt.

NSV Liidus peavad töötama kõik töövõimelised inimesed. „Kes ei tööta, see ei söö.“

NSV Liit on vabatahtlik ja sõbralik üheõiguslike rahvaste ühendus. „Ja see sõprus on suur asi: kuni ta kestab, jäävad meie maa rahvad vabaks ja võitmatuks,“ ütleb Stalin.

NSV Liiduks on ühinenud vabatahtlikult 11 üheõiguslikku Nõukogude vabariiki.

Hiljem liitus nendega veel 5 vabariiki. NSV Liit on 16 vabariigi liit.

Vene Nõukogude Föderatiivne Sotsialistlik Vabariik,
Ukraina Nõukogude Sotsialistlik Vabariik,

**Valge-Vene Nõukogude Sotsialistlik Vabariik,
Azerbaidžani Nõukogude Sotsialistlik Vabariik,
Gruusia Nõukogude Sotsialistlik Vabariik,
Armeenia Nõukogude Sotsialistlik Vabariik,
Turkmeeni Nõukogude Sotsialistlik Vabariik,
Uzbeki Nõukogude Sotsialistlik Vabariik,
Tadžiki Nõukogude Sotsialistlik Vabariik,
Kazahhi Nõukogude Sotsialistlik Vabariik,
Kirgiisi Nõukogude Sotsialistlik Vabariik,
Karjala-Soome Nõukogude Sotsialistlik Vabariik,
Moldaavia Nõukogude Sotsialistlik Vabariik,
Leedu Nõukogude Sotsialistlik Vabariik,
Läti Nõukogude Sotsialistlik Vabariik,
Eesti Nõukogude Sotsialistlik Vabariik.**

Riigi kõrgemaks organiks NSV Liidus on NSV Liidu Ülemnõukogu. NSV Liidus omab ainult Ülemnõukogu õigust anda seadusi. Ta moodustab NSV Liidu valitsuse — Liidu Rahvakomissaride Nõukogu.

Kohapeal on kõikjal võimuorganeiks Töötava Rahva Saadikute Nõukogud. Kõik kohapealsed Nõukogud, liidu- ja autonoomsete vabariikide Ülemnõukogud, nagu ka NSV Liidu Ülemnõukogu, valitakse NSV Liidu kodanike poolt salajasel hääletusel üldise, võrdse ja otsese hääleõiguse põhjal. Kõigil NSV Liidu kodanikel, nii meestel kui naistel, 18. eluaastast peale, on õigus — rassi, rahvuse, usu, hariduse, sotsiaalse päritolu, varandusliku seisuga ja endise tegevuse peale vaatamata — valida saadikuid ja olla valitud, välja arvatud vaimuhaiged ja need, kes kohtu poolt on karistatud hääleõiguse kaotamisega. Selliseid valimisi nimetatakse üldisteks. Valimistel on kõigil kodanikel võrdsed õigused. Valimised Töötava Rahva Saadikute Nõukogudesse toimetatakse kodanike poolt vahetult otsese valimiste teel.

Hääletamine valimistel toimub salaja, iga kodanik hääletab selle poolt, keda ta soovib Nõukogudesse valida.

Mihhail Ivanovitš Kalinin.
NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi esimees (1937—1946).

NSV Liidu kodanikel on kindlustatud õigus tööle, puhkusele, haridusele ja materiaalsele kindlustusele vanaduses.

Need õigused kindlustatakse kõigile kodanikele meie riigi poolt. Sotsialismimaal pole tööpuudust, mille all kannatavad miljonid töölised kapitalistlikel mail.

Ainult meie maal kehtib maailma lühim tööpäev.

Töötajatele on avatud tuhanded puhkekodud ja sanatooriumid. Igal aastal saavad kõik NSV Liidu töölised ja ametnikud puhkust. Ainult NSV Liidus võivad töötajad õiget

Vjatšeslav Mihhailovitš Molotov.

viisi õppida ja omandada haridust. Paljusid õppureid kindlustab riik õpingute vältel.

NSV Liidus hoolitsetakse iga inimese eest ta sünnist kuni kõrge vanaduseni. Lastefe korraldatakse sõimi, lasteaedu. Vanade ja haigete eest hoolitseb riik. Kõigil NSV Liidu kodanikel on sõna-, trüki-, koosolekute ja välisdemonstratsioonide vabadus.

Kuid peale õiguste on igal NSV Liidu kodanikul ka kohustus riigi vastu. Kõik kodanikud on kohustatud valjult täit-

ma Nõukogude Liidu seadusi, hoidma distsipliini, ausalt suhtuma töösse, hoidma ja tugevdama sotsialistlikku omandit. Kes rikub või hävitab sotsialistlikku omandit, see on NSV Liidu rahvaste vaenlane.

Isamaa kaitsmine kõigi ja igasuguste NSV Liidu vaenlaste vastu — see on NSV Liidu kodaniku ülim kohus. Kui keegi läheb vaenlase poole üle, annab vaenlasele üle NSV Liidu sõjasaladusi — siis reedab ta oma kodumaad, oma rahvast, ja teda karistatakse kui NSV Liidu vaenlast.

30. Uued nõukogude vabariigid.

Lääne-Ukraina UNSV-ga ja Lääne-Valge-Vene VNSV-ga taasühendamine. NSVL taotles rahu. Sellal aga Lääne-Euroopas küpses uus maailmasõda. Saksamaal haarasid võimu fašistid. Nad olid töörahva õelaimad vaenlased. Fašistide juht Hitler tahtis endale alistada kogu maailma. Tema väitis, et rahvad peavad tööd tegema sakslastele, peavad olema sakslaste orjad. Esmajoones tahtis ta orjastada kõiki slaavlasti: tšehhoslovakke, poolakaid, valgevenelasi, ukrainlasi, venelasi ja teisi.

Aastal 1938 alustas Saksamaa Teist Maailmasõda. Ta hõivas Tšehhoslovakkia ja aasta hiljem tungis Poolasse. Muretut Poola valitsus ei olnud sõjaks ette valmistatud. Kerge vaevaga purustati Poola armee. Poola valitsejad ise põgenesid, jättes oma maa vaenlase meelevalda.

Poola võimu all olid Lääne-Valge-Vene ja Lääne-Ukraina maad. Neile lähenes kohutav vaenlane. Ukrainlasi ja valgevenelasi ähvardas hädaoht. Siis, 17. septembril 1939, marssis Punaarmee Lääne-Ukrainasse ja Lääne-Valge-Venesse ning võttis sealse elanikkonna oma kaitse alla. Fašistlikud röövlid jäid seisma ja kaugemale enam ei läinud.

Rõõmuga tervitasid ukrainlased ja valge-venelased oma

päästjat Punaarmee. Inimesed kaelustasid tolmuseid punaarmeelasi, rõõmupisarad silmis, meie tankide tee oli üle puistatud lilledega. Lääne-Ukraina ja Lääne-Valge-Vene rahvad avaldasid üksmeelset soovi ühinemiseks Nõukogude Liiduga ja taasliitmiseks Nõukogude Ukrainaga ja Nõukogude Valge-Venega. Nii täienes nõukogude rahvaste sõbralik pere.

Uute nõukogude vabariikide tekkimine. Poola vallutamine sakslaste poolt tekitas ärevust naaberriikides — Leedus, Lätis ja Eestis. Ka neid varitses fašistlik orjastamisohu. Nende maade rahvad pöörasid lootusega oma pilgud Nõukogude Liidu poole. Aastal 1940 kuulutasid nad omal maal välja nõukogude võimu ja teatasid oma soovist astuda Nõukogude Liitu. Nii tekkis veel kolm uut liiduvabariiki. Seoses sellega nihkusid meie kodumaa piirid Läänemere rannikuni. See tugevdas veel enam Nõukogude Liitu.

Samal ajal astus meie valitsus läbirääkimistesse Rumeeniaga. Juba kodusõja-aastail oli Rumeenia ära võtnud Nõukogude Bessaraabia. Rumeenia suurmõisnikud-bojaarid rõhusid julmalt Bessaraabia rahvastikku. Bessaraabia ja temaga naabruses asetseva Bukoviina rahvad ei katkestanud võitlust vabaduse eest.

Rumeenia vanglad olid tulvil täis vabadusvõitlejaid. Nõukogude Valitsus nõudis Rumeenialt Bessaraabia ja Bukoviina vabastamist ja nende maade küsimus lahenes rahulikul teel. Bessaraabia ja Bukoviina muutusid nõukogulikuks. Bessaraabia liitus nõukogude Moldaaviaga. Tekkis Moldaavia Nõukogude Sotsialistlik Liiduvabariik.

Kohutav hädaohu ähvardas Leningradi. Suur linn asus otse Soome piiri läheduses. Soomes olid võimul fašistid. Nad unistasid Leningradi ja teiste Nõukogude maade haaramisest ja alustasid meiega sõda. Punaarmee murdis läbi Soome vallutamatuist kindlustusist ja andis soomlastele purustava löögi. Piir nihutati Leningradist kaugemale. Vabastatud

maad liideti Nõukogude Karjalaga Karjala-Soome Nõukogude Sotsialistlikuks Liiduvabariigiks.

Nii kasvas, tugevnes, laienes ja kindlustas oma läänepiiri Nõukogude Liit aastail 1939 ja 1940. NSVL seisis kaljukindlalt nagu võitmatu kindlus. Seltsimees Stalin tähendas: „Meie sõda ei soovi, ent oleme valmis löögiga vastama sõjasüütajate löögile.“

31. Suur Isamaasõda.

Vaenlase kallaletung. Vahepeal Maailmasõda laienes. Fašistlik Saksamaa hõivas Norra, Taani, Hollandi, Belgia, Jugoslaavia ja Kreekamaa. Teda aitasid Itaalia, Ungari, Rumeenia, Bulgaaria ja Soome. Saksamaa vastu astusid välja Prantsusmaa ja Inglismaa, hiljem liitusid nendega Põhja-Ameerika Ühendriigid. Prantsusmaad juhtisid reeturid. Sõnades nad võitlesid fašistide vastu, aga tegudega aitasid neid. Prantsuse armee sai reedetuna kergesti lüüa ja sakslased vallutasid kogu Prantsusmaa. Peaaegu kogu Euroopa oli Hitleri võimuses.

Nõukogude Liit oli sõja vastu ja kogu aeg võitles rahu eest. Seepärast meie Valitsus sõlmis Saksamaaga mittekallaletungi-lepingu. Selle lepingu põhjal ei tohtinud fašistlik Saksamaa meie kallale tungida. Kuid fašistid ei pidanud oma sõna. Nad koondasid suure armee meie piirile ja tungisid reeturlikult NSV Liidu kallale. See oli 22. juunil 1941. Tuhanded Saksa tankid tallasid meie maad, tuhanded fašistlikud lennukid heitsid pomme meie rahulikele linnadele. Olles meie maale sisse tunginud, ujutas vaenlane selle verega üle. Pealetung oli ootamatu. Nõukogude inimesed tegid rahulikult tööd. Kulus aega selleks, et neid sõjaväkke mobiliseerida. Pealegi lennukeid, tanke ja suurtükke oli meil vähem kui sakslastel: oli ju fašistide kasutada kogu Euroopa teh-

nika. Seepärast meie väed taandusid võideldes, vaenlane aga liikus kiiresti edasi ja kippus Moskva ning Leningradi poole. Hitler teatas hooplevalt, et Punaarmee on purustatud ja mõne nädala pärast on kogu Nõukogude Liit vallutatud.

Meie kodumaa eesotsas aga seisis seltsimees Stalin. Ta tundis nõukogude rahva jõudu ja oli kindel meie võidus. Seltsimees Stalin innustas kõiki võitluseks julma vaenlasega. Ta kutsus üles pingutama kõik jõud anastajate purustamiseks, iga sammutäie Nõukogude maa kaitsmiseks, võitlemiseks viimse veretilgani. Ta kutsus üles suurendama tagalatööd, et varustada Punaarmeed kõigega, mis tarvilik. Ta kutsus üles vaenlasest vallutatud rajoonides asutama partisanisalku, tungima kallale fašistidele ja tapma neid, purustama sildu ja teid, korraldama rongiõnnetusi, rikkuma telefoni- ja telegraafiliine, süütama metsi, ladusid ja voore, et vaenlasele ei jääks mitte midagi. Seltsimees Stalini üleskutsel tõusid nii kui üks mees üles kõik nõukogude rahvad kodumaa kaitseks. Igaüks sai aru, et see on Suur Isamaasõda, sõda meie armsa kodumaa vabaduse ja iseseisvuse eest. Igaüks teadis: Kui võidame — oleme vabad, kui aga kaotame — oleme saksa vürstide ja parunite orjad.

Moskva ja Leningradi töötav rahvas valmistus kaitseks. Paljud raugad ja noored neiud võtsid relvad ja astusid maa-kaitsväkke. Tuhanded Moskva ja Leningradi elanikud kaevasid kaevikuid ja tankitõrje kraave, ehitasid kindlustusi, kustutasid tulekahjusid, mis tekkinud vaenlase süütepommidest.

Moskva ja Leningradi all osutas Punaarmee imestamisväärsed kangelastegusid. Näiteks võtsid Moskva lähistel kindral Panfilovi diviisist 28 kaardiväelast vastu saksa 50 tanki rünnaku. Nad ütlesid: „Kaugemale taganeda on võimata. Meie taga on Moskva.“ Nad teadsid, et hukuvad eba võrdses võitluses, kuid ei kohkunud tagasi, võitlesid viimse

hingetõmbeni ja pidasid tanke 4 tundi kinni, hävitades neist 14. Säärase mehisusega võitles kogu rahvas. 1941. aasta talve alguseks oli vaenlane mitte ainult kinni peetud, vaid ka Moskva alt tagasi tõrjutud.

Siiski jõudu oli sakslastel veel küllalt. Saanud lüüa Moskva ja Leningradi all, üritasid nad suvel 1942 pealetungi lõunas. Fašistid kippusid itta. Rüüstates Nõukogude maid, tungisid nad Põhja-Kaukaasia viljarikastesse steppidesse, jõudsid Volgani Stalingradi all ja jäid Donil peatuma Voroneži juures.

Sakslased kavatsesid Moskvast mööduda ja teda ära lõigata Uuralist ja Siberist. Hädaoht oli suur. Meie Kodumaa pingutas kõik jõud võitluseks.

Vaenlase poolt okupeeritud rajoonides. Hõivates Nõukogude maid, fašistid laastasid neid. Elanikkonnalt võeti ära vili, kariloomad ja muud saadused. Fašistid hävitasid ära raamatukogud, koolid ja muuseumid. Kõik, mis hinnalist oli, võeti endile ja veeti ära Saksamaale.

Nõukogude inimesi sunniti töötama sakslaste heaks. Tuhandeid mehi, naisi ja tütarlapsi aeti ära Saksamaale ja anti saksa mõisnikele ja kulakuile orjusse.

Vähimagi vastuhaku puhul piinutasid fašistid inimesi ja mõistsid surma. Linnade ja külade väljakutele püstitati võlaid.

Kuid miskisugused tagakiusamised ei suutnud heidutada nõukogude inimesi. Võitluseks anastajatega tekkisid kõikjal partisanisalgad. Partisanid teostasid seltsimees Stalini juhtnõore: nad ründasid fašistlikke garnisone, lasksid sildu õhku, korraldasid raudteekatastroofe. Sattudes vaenlase kätte, kannatasid partisanid meelegindlalt välja piinamised ega lausunud sõnagi sellest, mida vaenlane soovis teada saada. Nii hukkusid kangelastena Nõukogude tütarlapsed Zoja Kosmodemjanskaja, Liisa Tšaikina, pioneer Saša Tšekalin

ja mitmed teised. Ent selle eest hävitati partisanide poolt sadu tuhandeid fašiste.

Nõukogude tagalas. Samal ajal muutus meie Kodumaa ühiseks sõjaleeriks. Mehed siirdusid rindele, naised ja raugad asendasid lahkunuid tagalas. Kolhoosnikud andsid maa-le vilja, produkte, toorainet tööstusele. Töölised töötasid õöl ja päeval. Ehitati palju uusi tehaseid. Maa valmistas üha enam tanke, lennukeid, suurtükke, miiniheitjaid, mürske. Raudteedel veeresid rongid vahetpidamata läände. Nad toimetasid rindele kõike mis tarvilik.

Meie tankid, lennukid ja suurtükid osutusid saksa omadest paremateks. Varsti me ületasime isegi nende arvult fašiste.

Rinde kangelased. Sõda lõi kangelasi. Inimesed andsid rõõmuga oma elu Kodumaa eest.

Kapten Gastello lennuk süttis põlema lahingu ajal. Lenduril oli võimalus langevarju abil maha hüpata, kuid ta ei teinud seda. Gastello juhtis oma põleva lennuki vaenlase bensini-laadungiga veoautode kolonnile ja laskis need õhku.

Vaprad vene lendurid Zdorovtsev ja Haritonov kulutasid õhuvõitluses ära kõik oma padrunid. Nad ei tahtnud aga vaenlasi käest ära lasta ja juhtisid oma lennukid nende pommilennukite otsa. Rammitud saksa lennukid hukkusid, aga lendurid-kangelased jäid terveks.

Võitleja Matrossov läks oma üksusega pealetungile. Fašistide kindlustuses tärises kuulipilduja. Matrossov sööstis selle juurde ja mattis tema oma kehaga. Kuulipilduja ei saanud tulistada ja meie omad murdsid vaenlase kaitsest läbi.

Aserbaidžaanlane Hussein Alijev üksinda astus võitlusse mitme fašistliku lennukiga. Kangelane sai seitseteist haava, kuid ta lõi vastased ja tuli lahingust võitjana välja.

Kazahstani julge võitleja Turunsabajev oli rünnakule minemas. Saksa kuulist sai surma rühmaülem. Tekkis segadus. Slis jooksis Turunsabajev reast välja ja hüüdis: „Kodumaa

eest!" Ta viis rühma sakslaste vastu. Vaenlane kokkus ja taganes. Turunsabajev aga ütles lahingu lõpul lihtsalt: „Minu asi on väike — sakslast lüüa. Kuid meie kõik üheskoos oleme suur jõud.“

Nõnda tõusid töölised ja talupojad, nõnda tõusid kõik nõukogude rahvad tagalas ja rindel võitlusse vihatud vaenlasega.

Fašistlike maadevallutajate purustamine. Sügisel 1942 pidurdati sakslased Stalingradi all. Iga päev heitsid fašistid linna tuhandeid pomme. Nad tulistasid linna raskesuurtükkidest. Linn muutus varemeteks, aga ei alistunud. Siin valmistas seltsimees Stalin vaenlasele purustava löögi.

Novembris algas Stalingradi all Punaarmee pealetung. Kindlaksmääratud tunnil hakkasid mürisema Nõukogude suurtükid, asusid teele tankid, sööstis rünnakule jalavägi. Löödi suur Stalingradi lahing. Saksa rinne murti läbi. 300 tuhat fašistlikku sõjameest piirati sisse ja hävitati. Anastajad kihutati minema Volga ja Doni äärest ning Põhja-Kaukaasiast. Nii algas meie maade vabastamine.

Ei olnud kerge loomastunud vaenlast taga ajada. Ta urises hullunult vastu, kuid sai paljudes suurtes lahingutes lüüa: Kurski ja Leningradi all, Ukrainas ja Krimmis, Valgevenes, Bessaraabias ja Baltikumis. Kõigis neis lahinguis hävitati või löödi rivist välja 120 saksa diviisi.

Lahkudes Nõukogude pinnalt püüdis tige vaenlane kõik purustada. Taganedes põletasid fašistid maha külasid ja linnu. Nad hävitasid tuhandeid nõukogude inimesi, isegi lastele ei heitnud nad armu. Kõik, mis oli hinnalist, vedasid nad enesega koos maalt välja.

Suvel 1944 oli Nõukogude maa anastajaist puhastatud. Rõõmsalt kostsid Moskvas võidupaugud.

Vabadustarmastavate rahvaste ühtsus. Sõja ajal kasvas kõigi maailma vabadustarmastavate rahvaste ühtsus. Tugevnes NSV Liidu liit ja sõprus Inglismaaga ja USA-ga. Algu-

ses ei olnud Inglismaa ja Põhja-Ameerika Ühendriigid sõjaks ette valmistatud. Neil oli aega tarvis, et koguda ja ette valmistada oma jõude. Nõukogude Liit üksinda võttis vastu peaaegu kõik vaenlase löögid ja kaitses oma verega mitte ainult ennast, vaid ka liitlasi.

Samal ajal USA ja Inglismaa aitasid meid, andes oma tanke, lennukeid, autosid ja palju muud.

Teisel Isamaasõja aastal hakkasid juba ka nemad ise peale tungima, purustades fašiste Põhja-Aafrikas.

Kuid sellest oli vähe. Sakslased koondasid endiselt kõik oma peajõud meie rindele. Täielikuks võiduks anastajate üle oli tarvis luua Euroopas „teine rinne“.

Juunikuus 1944 saabusid üle mere Inglismaalt ja maabusid Prantsusmaal Inglise ja Ameerika väed. Sakslasi tabas purustav löök. Tuhanded lennukid pommitasid õhust vaenlase kindlustusi, sajad sõjalaevad vedasid üle mere sõdureid. Veel varem maandusid liitlased Itaalias. Saksamaad pigistati igast küljest: idast ja läänest, põhjast ja lõunast. Fašistide vastupanu murti. Nende väed tõrjuti välja Nõukogude Liidu piiridest, Prantsusmaalt, Belgiast ja teistest maadest.

Võit fašistliku Saksamaa üle. Aastail 1944 ja 1945 purustas Punaarmee lõplikult Saksamaa satelliidid — Rumeenia, Bulgaaria, Soome ja Ungari. Meie väed tungisid nende territooriumile. Kõik need riigid tunnistasid end võidetuks. Nende rahvad ajasid minema oma fašistlikud valitsejad ja hakkasid ise koos Punaarmeeга sõdima fašistliku Saksamaa vastu.

Andes sakslastele ühe hoobi teise järel, vabastas meie armee Poolamaa ja aitas vabadusvõitluses Jugoslaavia ja Tšehhoslovakkia rahvaid. Fašistide poolt orjastatud rahvad võtsid tänuga vastu oma vabastaja — Punaarmee. Nad nägid ja said aru, et Nõukogude Liit on nende parim sõber.

Kõikide vabadustarmastavate rahvaste sõprus tugevnes iga päevaga üha enam.

Jaanuaris 1945 tungis Saksamaale idast Punaarmee ja läänest Inglise, USA ja Prantsuse sõjavägi. Nõukogude Liidu generalissimus seltsimees Stalin kutsus „jälitama haavatud saksa kiskjat ja teda surnuks lööma tema oma koopas.“ Saksa kindlustusist murti läbi, kindlused purustati.

Nõukogude väed piirasid sisse suuri saksa väeüksusi ja kui need ei andnud end vangi, siis hävitati nad. Vaprad Punaarmee väed liikusid kiiresti edasi, purustades vaenlast ta oma territooriumil. Meie võidukad lipud lehvisid vaenlase pinnal.

21. aprillil 1945 jõudsid meie võitlejad juba Berliinini ja löid lahinguid selle agulites. Mõne päeva pärast oli Berliin igast küljest ümber piiratud ja 2. mail vallutati ta marssal Žukovi ja Konevi vägede poolt. Saksa pealinna vallutamine oli kõige võimsamaks löögiks Saksamaale, sellele järgnes juba ta kokkuvarisemine. 8. mail fašistlik Saksamaa kapituleerus (alistus võitjale tingimusteta). Kogu Nõukogude maa, samuti ka teised riigid, kes sõdisid Saksamaa vastu, tähistasid võitu fašistliku kiskja üle. Nõukogude Valitsus kuulutas 9. mai Võidupühaks, nõukogude rahva üldiseks pidupäevaks. Nii ei läinud täide Hitleri hullumeelne idee — orjastada slaavi rahvad. Põline slaavi rahvaste võitlus oma olemasolu ja iseseisvuse eest lõppes võiduga saksa rööv-vallutajate üle. Nõukogude rahvas, eeskätt vene rahvas, kes kõikidest Nõukogude Liitu kuuluvatest rahvastest on kõige väljapaistvam, tõi oma kangelastegudega võidu meie maale. Tänu rinde ja tagala sangarlikele pingutustele suutsid nõukogude inimesed eesotsas oma väejuhi seltsimees Staliniga purustada vaenlased ja päästa kodumaa orjusest.

Kronoloogiline tabel.

- 911 Olegi leping kreeklastega.
- 988 Ristiusu toomine Venemaale.
- 1147 Esimene mäрге ajaraamatus Moskva kohta.
- 1240 Batu-khaan vallutab Vene vürstiriigid.
- 1242 Aleksander Nevski võit saksa rüütlite üle (Jäälahing).
- 1328—1341 Ivan Kalita — esimene Moskva suurvürst.
- 1380 Kulikovo lahing.
- 1462—1505 Ivan III, Moskva suurvürst.
- 1480 Vene riigi vabanemine tatari-mongoli ikke alt Ivan III ajal.
- 1547 Ivan IV võtab endale tsaari tiitli.
- 1581 Jermaki retk Lääne-Siberisse.
- 1606—1607 Talupoegade ja kasakate ülestõus Bolotnikovi juhtimisel.
- 1612 Poolakate väljakihutamine Moskvast.
- 1648 Kasakate ja talupoegade ülestõus Ukrainas poola surve vastu Bogdan Chmielnicki juhtimisel.
- 1649 Talupoegade lõplik maa külge kinnistamine.
- 1654 Ukraina liitmine Venemaaga.
- 1670—1671 Talupoegade ülestõus Razini juhtimisel.
- 1682—1725 Peeter I valitsemisaeg.
- 1703 Peterburi (praegune Leningrad) asutamine.
- 1707 Kasakate ja talupoegade ülestõus Bulavini juhtimisel.
- 1709 Peeter I purustab rootslased Poltava all.
- 1721 Peeter I võtab endale Vene imperaatori (keisri) tiitli.
- 1773—1775 Talupoegade, kasakate ja Volgamaade ning Uuralimaade rahvaste ülestõus Pugatševi juhtimisel.
- 1789 Prantsuse kodanliku revolutsiooni algus.
- 1801 Gruusia liitmine Venega.
- 1812 Venemaa sõda Napoleon I-ga.
- 1818—1883 Elas proletariaadi geniaalne juht Karl Marx.

- 1820—1895 Elas proletariaadi geniaalne juht Friedrich Engels.
- 1825 Dekabristide ülestõus.
- 1848 Kodanlikud revolutsioonid Prantsusmaal, Saksamaal ja Austria-Ungaris.
- 1853—1856 Krimmi sõda.
- 1861 Talurahva reform.
- 1864 Marx ja Engels asutavad I Internatsionaali.
- 1870—1924 Elas proletariaadi geniaalne juht Vladimir Iljitš Lenin.
- 1871 Pariisi Kommuun.
- 1885 Morozovi vabrikute töölised streik Orekhovo-Zujevos.
- 1903 Vene sotsiaaldemokraatliku töölispartei loomine.
- 1905—1907 Esimene kodanlik revolutsioon Venemaal.
- 1912 Tööliste tulistamine Leena kaevandustes.
- 1912 Vene sotsiaaldemokraatliku bolševikkude partei formeerumine.
- 1914—1918 Esimene imperialistlik Maailmasõda.
- 1917 Veebruar. Teine kodanlik revolutsioon Venemaal.
- 1917 Oktoober. Suur sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon Venemaal.
- 1917 Vene Nõukogude Föderatiivse Sotsialistliku Vabariigi loomine.
- 1918 Punaarmee organiseerimine.
- 1918 Saksa interventide purustamine Ukrainas.
- 1918 Revolutsioon Saksamaal ja Austria-Ungaris.
- 1919 Kommunistliku Internatsionaali asutamine.
- 1919 Koltšaki, Denikini ja Judenitši purustamine.
- 1920 Sõda Poola panidega ja Wrangeli purustamine.
- 1922 Jaapani interventide purustamine Kaug-Idas.
- 1922 Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liidu loomine.
- 1928—1932 Esimene viisaastak.
- 1933—1937 Teine viisaastak.

- 1934 S. M. Kirovi mõrvarlik tapmine rahvavaenlaste-trotskistide poolt.
- 1936 NSV Liidu uue Konstitutsiooni vastuvõtmine.
- 1939 Lääne-Ukraina ja Lääne-Valge-Vene vabastamine Punaarmee poolt.
- 1940 NSV Liidu ja Soome vahelise rahulepingu allakirjutamine.
Autonoomse Karjala-Soome Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi muutmine Karjala-Soome Nõukogude Sotsialistlikuks Liiduvabariigiks.
- 1940 Bessaraabia ja Põhja-Bukoviina vabastamine Rumeenia bojaaride ikke alt ja Moldaavia Nõukogude Sotsialistliku Liiduvabariigi loomine.
- 1940 Leedu, Läti ja Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi vastuvõtmine NSV Liidu koosseisu.
- 1941 22. juuni. Fašistliku Saksamaa reetlik kallaletung NSV Liidule.
1945. 2. mai. Berliini vallutamine Nõukogude vägede poolt.
- 1945 9. mai — Võidupäev.

SISUKORD.

	Lk.
1. Sandarmite ja ametnike riigis	3
2. Kaukaasia vallutamine	6
3. 1848. a. revolutsioon Euroopas, Karl Marx ja Friedrich Engels	8
4. Tsaristlik Venemaa enne 1861. aasta reformi	11
Kapitalismi kasv tsaari-Venemaal.	
5. Pärisorjuse kaotamine Venemaal	14
6. Poolakate võitlus iseseisvuse eest. Aleksander II sõjad	17
7. Esimene Internatsionaal ja Pariisi Kommuun	20
8. Kapitalism Venemaal	26
9. Töölisliikumine 70—90-ndail aastail. V. I. Lenin	31
Esimene kodanlik revolutsioon Venemaal.	
10. Revolutsiooni eelõhtul	37
11. Revolutsioon on alanud	40
12. Relvastatud ülestõusu ettevalmistamine	46
13. Detsembri relvastatud ülestõus	49
14. Revolutsiooni mahasurumine	52
15. Uus revolutsiooniline tõus	57
Teine kodanlik revolutsioon Venemaal.	
16. Imperialistlik Maailmasõda	61
17. Tsarismi kukutamine 1917. aasta veebruarikuus	65
Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon Venemaal.	
18. Bolševikud valmistavad ette sotsialistlikku revolutsiooni	69
19. Sotsialistlik revolutsioon võitis	74
Sõjaline interventsioon. Kodusõda.	
20. Nõukogude võitlus rahu pärast. Ukraina vallutamine sakslaste poolt	83
21. Nõukogude Vabariik interventsiooni ja kontrevolutsiooni rõngas	86
22. Revolutsioon Lääne-Euroopas	89
23. Koltšaki, Denikini ja Judenitši purustamine	92
24. Sõda Poola panidega. Wrangeli hävitamine	97

Uleminek rahulkule tööle maa majanduse jaluleseadmiseks.

25. Rahvamajanduse jaluleseadmine ja NSV Liidu loomine 102
26. Lenin on surnud, kuid ta töö elab 105

Nõukogude sotsialistlike vabariikide liit on võiduka sotsialismi maa.

27. Sotsialistlik tööstus, kollektiivmajandus põlluharimises (kol-
hoosid) 109
28. NSVL — sotsialismimaa 114
29. NSV Liidu uus Konstitutsioon 122
30. Uued nõukogude vabariigid 129
31. Suur Isamaasõda 131
 Kronoloogiline tabel 138

Vastutav toimetaja V. Orav.

Ladumisele antud 27. II 1946. Trükkimisele antud 24. IV 1946. Trükiarv 14 700. Paber 56 × 79 $\frac{1}{16}$. Trükipoognaid 9. Trükitähti trükipoognas 33 984. Arvutuspoognaid 7,3. MB-03354. Trükikoda „Punane Täht“, Tallinn, Pikk tn. 54/58. Tellimise nr. 266.

На эстонском языке.

Проф. А. Шестаков. История СССР для VI и VII классов.

Rbl. 3.—

A
A-15967

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00496239 7